

FOSTERBARNES FAMILIER

Betydningen av sosiale
og biologiske bånd
for tilhørighet og identitet

Hovedfagsoppgave i sosiologi

Universitetet i Bergen

Birthe Gjerdevik

Mars 2005

FORORD

Bearbeidet utgave

I denne bearbejdede utgaven har jeg rettet skrivefeil og tegnsetting fra den opprinnelige oppgaven, ellers er oppgaven den samme som ble levert til sensur.

Bergen, 02. mai 2005

Birthe Gjerdevik

Opprinnelig forord

Endelig er siste punktum satt og oppgaven kan leveres. Det har vært et spennende og til tider slitsomt prosjekt, og på veien har jeg fått hjelp av mange mennesker. Først vil jeg takke Eva Mikkelsen ved Bufetat for at hun satt meg i kontakt med informantene til denne oppgaven. Deretter vil jeg selvsagt takke informantene for at de delte av sine liv og tanker, uten dem hadde ikke denne studien vært mulig.

Min veileder Liv Syltevik har vært til uvurderlig hjelp, og har alltid kommet med konstruktive tilbakemeldinger. En takk også til Stig Solberg og Ivar Lima i min kollokviegruppe. Takk til Monika Kurszus Håland og Julie Eriksen for hjelp til gjennomlesing av oppgaven, og spesielt takk til mamma som har lest korrektur til den store gullmedaljen.

Jeg vil også takke Monika og Kari for det sosiale på faget, og selvsagt mine venner og familie ellers. Takk, takk, takk! ♥

Bergen, 14. mars 2005

Birthe Gjerdevik

- (...) MEN DET ER SÅNN DE SIER... BLOD ER TYKKERE ENN VANN... SYNES DU DET ER RETT...?

- HVA MENER DU MED DET?

- SÅNN SLEKT SANT, BLOD ER TYKKERE ENN VANN... DU HAR PÅ EN MÅTE...(...)... SÅNN AT DU LIKSOM SKULLE HATT ET NÆRT BÅND TIL DIN MOR DA, ELLER ET BÅND TIL DIN MOR BARE PÅ GRUNN AV AT HUN PÅ EN MÅTE ER DIN BIOLOGISKE MOR, SKJØNNER DU?

- ... NEI IKKE HELT

(Utdrag fra intervju med informant)

1	<u>INNLEDNING</u>	6
1.1	BIOLOGISKE OG SOSIALE BÅNDS BETYDNING	8
1.1.1	FAMILIETILHØRIGHET	9
1.1.2	IDENTITET	12
1.2	PROBLEMSTILLINGER	14
1.3	TEORETISK PERSPEKTIV OG METODISK TILNÆRMING	14
1.4	OPPGAVENS OPPBYGGING	16
2	<u>BAKGRUNN – FOSTERHJEMSORDNINGEN I NORGE</u>	18
2.1	FOSTERHJEMSORDNINGENS HISTORIE	18
2.2	FOSTERHJEM I DAG	23
2.3	MOTSETNINGER INNEN FOSTERHJEMSORDNINGEN	26
2.4	BIOLOGI, KONTINUITET OG STABILITET	27
2.4.1	DET BIOLOGISKE PRINSIPP	28
2.4.2	STABILITET OG KONTINUITET	29
2.5	AVSLUTNING	31
3	<u>METODE</u>	32
3.1	KVALITATIV METODE OG INTERVJU	32
3.2	UTVALG OG TILGANG	34
3.3	MINE INFORMANTER	36
3.4	OPPLEVELSEN AV INTERVJUENE	40
3.5	ANALYSEPROSESSEN	43
3.6	ETISKE PROBLEMSTILLINGER	45
3.7	TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET OG OVERFØRBARHET	47
4	<u>TILHØRIGHET OG IDENTITET – ET TEORETISK UTGANGSPUNKT</u>	49
4.1	IDENTITET OG TILHØRIGHET	49

4.1.1	TILHØRIGHET	50
4.1.2	IDENTITET	51
4.2	AVSLUTNING	53
5	<u>HVEM ER FAMILIE?</u>	55
5.1	HVA ER FAMILIE?	55
5.2	TIDLIGERE FORSKNING	58
5.3	HVEM OPPLEVES SOM FAMILIE?	60
5.3.1	ENTEN-ELLER	61
5.3.2	BÅDE-OG	62
5.3.3	VERKEN-ELLER	63
5.4	AVSLUTNING	64
6	<u>HVORDAN BLIR NOEN FAMILIE?</u>	65
6.1	TIDLIGERE FORSKNING	65
6.2	DET RENE FORHOLD	67
6.3	KRITERIER FOR FAMILIETILHØRIGHET	68
6.3.1	JEVNLIG KONTAKT	68
6.3.2	NÆRHET	70
6.3.3	OMSORG	71
6.3.4	ALDER VED PLASSERING	74
6.3.5	BIOLOGISK SLEKTSKAP	75
6.3.6	DET RENE FORHOLD MELLOM FORELDRE OG BARN?	77
6.4	SØSKENFORHOLD	78
6.5	HVEM SOM OPPLEVES SOM FAMILIE ENDRER SEG	82
6.6	AVSLUTNING	83
7	<u>FOSTERHJEM SOM FOSTERFAMILIE?</u>	85
7.1	FOSTERFAMILIEN SAMMENLIKNET MED STANDARDKJERNEFAMILIEN	85
7.2	SYMBOLER FOR TILHØRIGHET	86
7.2.1	BETEGNELSER SOM SYMBOLER	87

7.2.2 BETEGNELSER VISER TIL NÆRHET OG AVSTAND	89
7.3 FOSTERHJEMMET SOM "NY FAMILIE"?	91
7.3.1 TIDLIGERE FORSKNING	91
7.3.2 FAMILIE FOR LIVET?	93
7.3.3 FOSTERHJEM SOM MULIGHET FOR EN BEDRE FRAMTID?	96
7.4 AVSLUTNING	98
8 BIOGRAFI, SAMFUNN OG IDENTITET	100
<hr/>	
8.1 BIOLOGISK BASIS FOR IDENTITET?	100
8.2 LIVSHISTORIE, REFLEKSIVITET OG IDENTITET	103
8.2.1 LIVSHISTORIENS BETYDNING FOR IDENTITET	103
8.2.2 Å KJENNE SIN EGEN HISTORIE	109
8.3 TRADISJONELT ELLER SENMODERNE?	112
8.4 AVSLUTNING	114
9 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	116
<hr/>	
9.1 OPPSUMMERING	116
9.1.1 SOSIAL OG/ELLER BIOLOGISK FAMILIETILHØRIGHET?	116
9.1.2 HVILKEN FAMILIEMODELL?	119
9.1.3 ER FAMILIEASPEKTET VED IDENTITET SOSIALT OG/ELLER BIOLOGISK BASERT?	121
9.2 KONKLUSJON	123
9.2.1 PRAKTISK-POLITISKE KONSEKVENSER: ER DET BIOLOGISKE PRINSIPP BERETTIGET?	124
9.2.2 MULIG VIDERE FORSKNING	125
LITTERATURLISTE	127
<hr/>	
VEDLEGG	135
<hr/>	

1 INNLEDNING

I vårt samfunn er familien en viktig institusjon, noe som blant annet kommer klart fram i stortingsmeldingen *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* som åpner på følgende måte:

Familien er samfunnets grunnleggende sosiale enhet - den viktigste arena for tilhørighet, nærhet og fellesskap og den beste ramme rundt barns oppvekst. Det er generasjoners erfaringer - uavhengig av kultur og religion. Familien som sosial institusjon er universell, den finnes i en eller annen form i alle samfunn vi vet noe om. De aller fleste samfunn har også ritualer knyttet til ekteskapsinngåelse; det familiære samliv mellom en mann og en kvinne er mer enn en privatsak. Verdiundersøkelser viser at det er stor oppslutning om familien og ekteskapet i det norske folk (...). Både barn og voksne har mye av sin identitet knyttet til familien. Stabile og trygge familierelasjoner - og det motsatte - får ringvirkninger både i og utenfor familien (St. meld. nr. 29, 2003: 5).

Familien er altså en viktig og sentral institusjon i vårt samfunn, og de aller fleste barn i Norge vokser opp i en eller annen form for familie. 1. januar 2004 bodde 75 prosent av barn i Norge under 18 år sammen med sin biologiske mor og far, hvorav 60 % med gifte foreldre, og 15 % med samboende foreldre. Av de resterende 25 prosent bodde 17 % med mor alene, 3 % med far alene og 5 % bodde sammen med mor og stefar, eller far og stemor (SSB 2004a). Alle disse familiesammensetningene inkluderer altså minst én av de biologiske foreldrene til barnet, men statistikken rommer også en "andre" kategori som utgjør 0,03 %. Denne kategorien inneholder blant annet fosterhjemsbarn, barn som bor alene eller alene sammen med søsken, og barn som bare bor med stemor eller stefar (SSB 2004a). Det er altså bare en liten andel barn som ikke bor sammen med noen av sine biologiske foreldre, og en av disse gruppene er fosterbarn. Men selv om gruppen framstår som liten i statistisk sammenheng, fungerer fosterfamilier til enhver tid som oppvekstkontekst for flere tusen barn i Norge. Ved utgangen av 2003 var rundt 4900 barn plassert i fosterhjem (SSB 2004b). Denne oppgaven skal handle om disse fosterbarna som vokser opp utenfor sin biologiske familie.

Det er i utgangspunktet lett å anta at biologisk slektskap er en viktig forutsetning for familiemedlemskap, ettersom de fleste i vårt samfunn vokser opp sammen med sine biologiske foreldre. Tradisjonelt sett har også familie vært definert ut fra det seksuelle båndet mellom kone og mann, og det biologiske båndet mellom foreldre og barn (Gelles 1995). Betydningen av

KAPITTEL 1

Innledning

---

blodsbånd blir også formidlet på ulike måter i vårt samfunn. Både gjennom eventyr som forteller om onde steforeldre (Bartholet 1997), og gjennom vanlige ordtak som "eget kjøtt og blod" og "blod er tykkere enn vann". Men selv om blodsbånd tradisjonelt sett har definert slektskap, var det selvsagt i tidligere samfunn uten DNA-tester nærmest umulig å bevise farskap. Det var derfor ikke de biologiske båndene i seg selv som avgjorde familiemedlemskap, men anerkjennelsen av at slike bånd var tilstede. Slektskap er dermed en sosial tolkning av et naturlig fenomen, heller enn et naturlig fenomen i seg selv (Allan referert i Turner 1999: 233). I dagens samfunn har muligens den sosiale fortolkningen av slektskap endret seg noe. På grunn av utbredelsen av blant annet stefamilier og homofile familier, vokser mange barn opp i familier som også baseres på sosiale bånd. Det gjør at familierelasjoner ikke utelukkende baseres på biologiske bånd, men også sosiale.

Nylig har betydningen av sosiale og biologiske bånd for familierelasjoner også vært en aktuell problemstilling i media. Etter at forfatteren Tor Bomann-Larsen hevdet i boken "Folket" (2004) at det var muligheter for at Kong Haakon ikke var Kong Olavs biologiske far, skapte dette debatt om hvilken betydning blodsbånd skulle tillegges. Den overveldende samstemte konklusjonen fra ulike hold var at det ikke var relevant hvem som var Kong Olavs biologiske far. I en artikkel kalt "Blodsbånd uten kraft"¹ hevdet kulturredaktøren i Aftenposten at et mulig manglende biologisk slektskap mellom Haakon og Olav var ubetydelig. Og i en diskusjon på "Redaksjon EN"² uttalte Jo Benkow at det var helt uten betydning om kong Haakon var Olavs far: "... fordi i navnet og i gavnet var det et far og sønn forhold...", og også forfatter og idéhistoriker Lars Roar Langslet vektla det sosiale ved foreldreskapet: "... kong Haakon var faren med stor F i Olavs liv, og Olav var sønnen med stor S i kong Haakons liv...". Dermed ser det ut som fra disse eksemplene at det er de sosiale båndene som er vesentlige for familierelasjoner, og ikke blodsbånd. Den sosiale relasjonen mellom far og sønn framstår som det eneste relevante, til tross for at kongehuset som institusjon i essensen baseres på, og videreføres med, ideen om blodsbånd. Den eneste gangen i denne diskusjonen der blodsbånd ble nevnt som relevant var da

---

¹ Aftenposten 15.10.04.

² Jeg fulgte programmet på NRK1 14.oktober 2004.

professor i historie, Hans Fredrik Dahl, hevdet at hvem som var kong Olavs far er av betydning i det henseende at identitet er knyttet til opphav og arv.

Men samtidig som en i denne diskusjonen om kong Olavs opphav stort sett vektla sosiale bånd, kommer det i media i andre sammenhenger fram et sterkt fokus på biologiske bånd. Blant annet viser en artikkel i VG³ til at norske besteforeldre i to tilfeller har DNA testet sine barnebarn for å forsikre seg om at de er deres "biologisk korrekte" barnebarn i forbindelse med fordeling av arv. Og den nye DNA-teknologien har ført til et fokus på hvem som er rett biologisk far, i den sammenheng har media blant annet formidlet at farskapstester er på julesalg⁴.

1.1 Biologiske og sosiale båndes betydning

I dagens samfunn er det altså ulike oppfatninger om sosiale og biologiske båndes betydning for familierelasjoner. For å se nærmere på dette har jeg valgt å fokusere på fenomenene tilhørighet og identitet som utdraget fra stortingsmeldingen (nr. 29, 2003) i begynnelsen av oppgaven viste at familien er en viktig kilde til. Fokuset i denne studien vil derfor være på hvilken betydning biologiske og sosiale bånd har for familietilhørighet og familieaspektet ved identitet.

For å kunne studere betydningen av slike bånd har jeg valgt å se nærmere på hva familietilhørighet og identitet baseres på hos fosterhjemsbarn. Fordi det i den tradisjonelle kjernefamilien er et sammenfall mellom biologiske og sosiale relasjoner er det i utgangspunktet lett å anta at biologiske bånd gir tilhørighet og identitet (Midjo 1998⁵), men i tilfeller der det ikke er et slikt sammenfall blir det mindre opplagt hva tilhørighet og identitet bygger på. Fosterhjemsbarn må forholde seg til både sosiale bånd i fosterfamilien og biologiske bånd til opprinnelsesfamilien, og dette setter dem i en særstilling i forhold til andre grupper av barn jeg kunne studert. Barn som bor i "vanlige" familier kan ta betydningen av biologiske bånd som en

---

³ "DNA-test av barnebarn" VG 21.01.05.

⁴ "Farskapstest på julesalg" NRK.no 17.12.04.

⁵ Jeg baserer meg i denne oppgaven på to artikler av Midjo (1997b og 1998). De to artiklene tar for seg litt ulike problemstillinger, og med noe ulikt datagrunnlag, men de er basert på samme studie ("Fosterbarn – synliggjøring av en alternativ barndom"). I tillegg til de empiriske forskningsresultatene bruker jeg en del teoretiske ideer fra disse to artiklene.

selvfølge, fordi de ikke blir utfordret på dette punktet. Adoptivbarn får kuttet all kontakt med sin biologiske familie og blir samtidig juridisk innlemmet i en annen. Mens barn i stefamilier bor sammen med en av sine biologiske foreldre, og gjerne har samværskontakt med den andre. Jeg antar dermed at betydningen av biologiske og sosiale bånd kommer tydeligere fram hos fosterbarn, nettopp fordi de ikke vokser opp med sin biologiske familie og bor i en familie basert på sosiale bånd. Ved å studere fosterhjemsbarns tilhørighet og identitet vil jeg undersøke hvordan dette arter seg når vanlige blodsband potensielt utfordres og en må ta stilling til hva familiebånd er.

Det eksisterer også ulike oppfatninger angående biologiske og sosiale båndes betydning for familietilhørighet og identitet.

1.1.1 Familietilhørighet

Antagelsen om at familietilhørighet baseres på biologiske bånd viser seg blant annet i Stortingsmelding 40 *Om barne- og ungdomsvernet* (2002) som hevder at en kan se det som en del av samfunnsordningen at foreldre oppdrar sine egne barn. Meldingen hevder at verdien de biologiske foreldrene har for et barn er vanskelig å erstatte, og at tilknytning til biologiske foreldre i seg selv er en ressurs for barnet (St.meld. 40, 2002). Denne antakelsen er også tydelig i FN-konvensjonen om barns rettigheter som sikrer barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav, til å få omsorg fra dem, og ikke bli ubegrunnet skilt fra biologiske foreldre (St.meld. 40, 2002: kap 2.3). Og selv om andre familieformer blir mer vanlige, er det få tegn i samfunnet som tyder på at det biologiske båndet mellom foreldre og barn tillegges mindre vekt (Syltevik 2000). Tvert imot er det mulig å si at vektleggingen av biologiske båndes betydning for familietilhørighet har økt. Dette viser seg blant annet i utviklingen av den juridiske forståelsen av farskap, de kulturelle normene for hvem som er et barns far har i løpet av noen få år endret seg fra å være sosialt til biologisk basert. Fra barnevernloven av 1981 til barnevernloven av 1997 har definisjonen av hvem som er barnets far endret seg fra å være den som var gift med barnets mor, til å være biologisk far (Jørgensen 2001). Beck og Beck-Gernsheim (1995) finner også at biologiske bånd har fått en økt betydning i dagens samfunn. De hevder at båndet mellom foreldre og barn blir sett på som unikt og blir tilskrevet spesiell verdi, fordi det er en relasjon ulik alle andre relasjoner: *"The attraction could be that the child really is innately related to one, not just acquired through the coincidences of*

KAPITTEL 1

Innledning

---

biography, and the bond is all-encompassing, lasting, unbreachable, in a sense superior to other liaisons in our barter and throw-away culture" (Beck & Beck-Gernsheim 1995: 76). Ifølge Ottosen (1997) er mulige forklaringer på at biologiske bånd tillegges mer vekt i forhold til familietilhørighet både utviklingen av teknologi som kan avgjøre presist hvem som er biologisk familie, og det at ekteskapsinstitusjonen er svekket de siste 25-30 årene.

Men samtidig som biologiske båndes betydning for tilhørighet tillegges vekt, viser forskning at betydningen av sosiale bånd i familien har økt. Det hevdes også at biologiske bånd er mindre viktig enn tidligere (Midjo 1998; Stacey 1991). Forskere hevder at tendenser i samfunnet, som at diversiteten av familietyper øker, gjør at familietilhørighet må omdefineres til å inkludere også familiebånd som er ervervet og basert på sosiale bånd (Beck & Beck-Gernsheim 2002). Studier viser betydningen av sosiale bånd, og en studie av svarte lavinntekts familier i USA viser at de skiller mellom biologiske fedre (fathers) og sosiale pappaer (daddies) som støtter barnet økonomisk og personlig (Furstenberg referert i Fisher 2003: 337). Partene i stefamilier benytter også sosiale kriterier for familietilhørighet (Levin 1994), og lesbiske og homofile ser på sin familietilhørighet som valgt ut fra sosiale kriterier (Weston 1991). Forskning viser også at følelser og nærhet er blitt viktigere enn blodsbånd og juss som grunnlag for tilhørighet (Fleming & Atkinson referert i Holtan 2002: 59). Og fordi bestemmelse av familietilhørighet blir annerledes i familieformer basert på sosiale bånd (Midjo 1998), er ikke tilhørighet lenger klart avgrenset. Hvert medlem av familien kan derfor ha sin egne oppfattelse av hvem som tilhører familien (Beck & Beck-Gernsheim 2002).

Det har etter min kunnskap ikke vært utført forskning som fokuserer primært på hvordan sosiale og biologiske bånd gjør seg gjeldende for opplevelse av familietilhørighet, men i studier av familier kan gjerne biologiske bånd være et av flere elementer som nevnes i forbindelse med tilhørighet (bl.a. Levin 1994). Holtan (2002) tar også indirekte for seg denne problematikken i sin studie av slektsfosterhjem. Hun undersøker der blant annet hvem fosterbarn opplever som sin familie, og finner at informantene veksler mellom bruken av biologisk slektskap og sosiale relasjoner som kriterier. I "utvidet familie" der både slektsfosterhjemmet og barnets biologiske foreldre er inkludert i familieforståelsen, rommer fosterbarnas familiekonstruksjon både biologisk og sosial forståelse av familie. I "flekjernefamilie" der både fosterforeldre og

KAPITTEL 1

Innledning

---

biologiske foreldre ser på seg selv som en avgrenset kjernefamilie for barnet, skiller fosterbarna derimot mellom biologisk og sosial forståelse. Informantene oppfatter den samfunnsmessige betydningen av biologisk familie, men har samtidig erfaringer som ikke stemmer med at biologisk familie skal være deres familie. Videre i "monopoliserende familie" er det konflikter mellom partene fordi både biologiske foreldre og fosterforeldre ser seg selv som sentrum i barnets liv. I denne gruppen finner Holtan at informantene inkluderer svært mange i sin familie, basert på biologisk slektskap, uten at de differensierer mellom relasjonene. Og i familietypen "brutt familie" der fosterfamilien forstås som en "normal" familie, skiller fosterbarna mellom biologiske foreldre som "det riktige" og sosiale bånd som det "det virkelige" for dem. Og til slutt i familietypen "biologisk familie" inkluderer barna kun biologiske foreldre i sin familie, og har kun en biologisk forståelse av familie (Holtan 2002). Holtans studie viser dermed at både sosiale og biologiske bånd tillegges vekt på ulike måter, men studien går ikke nærmere inn på hvordan disse båndene har en betydning for tilhørighet. Annen forskning på fosterbarns familietilhørighet har ofte hatt et psykologisk rettet perspektiv, og det har derfor vært fokusert lite på hvilket grunnlag og hvilke bånd tilhørighet baseres på⁶.

Annen forskning finner at kjernefamilien basert på biologiske bånd ofte fungerer som modell for familier basert på sosiale bånd. Midjo (1998) finner i sin studie av fosterhjemsbarn to hovedgrupper av familietilhørighet, der den ene gruppen har tilhørighet til fosterfamilien, mens den andre har tilhørighet til både fosterfamilie og biologisk familie. Hennes informanter vokste opp i en tid der barnevernet la mindre vekt på kontakt med den biologiske familien enn de gjør i dag, og der den biologisk baserte kjernefamilien var den dominerende familieformen. Samtidig vokste de opp i en samfunnsmessig kontekst der nye samlivs- og familieformer vokste fram. I tilfellene der fosterbarn kun har tilhørighet til fosterfamilien, hevder Midjo derfor at dette kan tolkes på to måter: Enten kan det tolkes som at fosterbarnas identifisering med fosterfamilien er påvirket av det Midjo kaller "likhetsorienteringen i samfunnet". Det vil si at de ved å integreres i fosterfamilien får en livssituasjon lik den dominerende familieformen i samfunnet. Den alternative fortolkningen Midjo foreslår er at fosterbarnas tilhørighet til fosterfamilien er et resultat av de alternative formene for tilhørighet i dagens samfunn, som gjør at de sosiale

---

⁶ Denne forskningen kommer jeg tilbake til i kapittel 5.2.

relasjonene går foran de biologiske i bestemmelsen av hvem som oppfattes som foreldre og familie (Midjo 1998). Til forskjell fra Midjo som presenterer dette som gjensidig utelukkende forklaringer, hevder andre studier at begge tendensene gjør seg gjeldende samtidig. Familier som i utgangspunktet baserer tilhørighet på sosiale bånd er samtidig påvirket av den biologisk baserte kjernefamiliemodellen, både i måten familien er organisert på og hva som forventes av den. Familietilhørigheten baseres altså ikke på biologiske bånd, men den "etterlikner" kjernefamiliemodellen som tradisjonelt sett er basert på biologiske bånd. Som jeg tidligere har vist finner Weston (1991) at lesbiske og homofile bruker sosiale kriterier for sine "valgte familier", men samtidig refererer disse kriteriene til det vi forbinder med en familiemodell basert på biologisk slektskap (Holtan 2002). Også Modell (1994) finner i sin studie av adoptivfamilier at den biologiske familiemodellen danner grunnlaget for konstruksjonen av adoptivfamilien. Selv om adopsjon opprinnelig er basert på "papir" og juss, finner Modell at adoptivforeldrene konstruerer en slektskapsrelasjon som er mest mulig lik relasjonene i biologisk slektskap. Familiemodellen bestemmer samtidig både strukturen på familien, og hvilke følelser som forventes mellom familiemedlemmene. Adoptivfamilien som institusjon etterlikner dermed en familiemodell der slektskap er basert på blodsband (Modell 1994).

Oppsummert viser det seg at antakelsen om biologiske og sosiale båndes betydning for familietilhørighet eksisterer side om side i dagens samfunn, og at det er ulike oppfatninger om i hvilken grad disse båndene gjør seg gjeldende for familietilhørighet.

1.1.2 Identitet

Også i forhold til identitet er det ulike oppfatninger om biologiske og sosiale båndes betydning.

Antagelsen om at biologiske bånd er viktige for identitet står sterkt i samfunnet, og også innen barnevernet⁷ og lovgivning. Ifølge Schneider (referert i Christiansen 1999: 148) er det en utbredt euro-amerikansk forståelse at biologiske relasjoner i seg selv bærer med seg en felles identitet, og at kjennskap til eget opphav derfor er av stor betydning for en persons identitet. Den samme forståelsen gjelder i Norge der røtter, tilhørighet og blodsband har en sterk kulturell betydning

---

⁷ Dette kommer jeg tilbake til i kap. 2.

KAPITTEL 1

Innledning

(Howell 2001). Fokuset på biologiske bånd viser seg også i Stortingets diskusjon rundt bioteknologiloven av 2002. Politikerne stemte da mot anonym donasjon av sæd, og viste til en antakelse om at en må kjenne identiteten til sitt biologiske opphav for å kunne vokse opp som et harmonisk menneske (Howell 2003: 476). Også adopsjonsloven fra 1986 viser til den samme antakelsen, og gir alle adopterte rett til å vite hvem deres biologiske foreldre er for at de skal kunne kjenne sin egen identitet. Disse og andre lover antar dermed at det er helt sentralt for identitet å kjenne sitt biologiske opphav, uten at det stilles spørsmål ved denne forståelsen (Melhuus 2001). Det er også en økende tendens generelt i samfunnet til å vektlegge sammenhengen mellom identitet og det å ha kunnskap om og kontakt med biologisk slekt (Jørgensen 2001).

Til forskjell fra denne biologiske forståelsen av identitet, er det innen samfunnsvitenskap flere teoretikere (bl.a. Beck & Beck-Gernsheim 2002; Giddens 1991) som hevder at identitet i dag baseres på sosiale bånd. Til forskjell fra identitet i den klassiske moderniteten som ble skapt i forhold til tradisjon og regler basert på sosiale institusjoner (Lash referert i Bendle 2002: 8), må individet i dagens samfunn ta mye større del i utformingen av egen identitet. I sammenheng med samfunnsendringer generelt har også grunnlaget for identitet endret seg, og det er derfor ikke lenger bundet til biologiske bånd. Individualisering gjør at identitet er gått fra noe som er "gitt", til en "oppgave" (Bauman 2002).

Midjo (1998) hevder at dette også gjelder i forhold til identitet hos fosterhjemsbarn i dagens samfunn. Fordi mange barns fortid med hensyn til familieformer er mer mangetydig enn før, er ikke den biologiske tilhørigheten og slektsforankringen lenger så sentral for barns identitet. Det vi oppfatter som en "normal identitet" i forhold til familie er derfor annerledes enn tidligere, og identitetsdannelse i dagens samfunn blir ifølge Midjo i større grad et refleksivt valg. Fosterbarn som har bodd lenge i fosterfamilien kan velge mellom å konstruere sin identitet i forhold til biologisk familie, eller fosterfamilie (Midjo 1998: 207). På motsatt side antar gjerne forskning som omhandler adoptivbarn at biologisk opphav er sentralt for identitet. Både Christiansen (1999) og Modell (1994) finner at adoptivbarn opplever å ha et "hull" i sin identitet fordi de ikke kjenner sin opprinnelse, og fordi de ikke har kontakt med biologiske foreldre. I denne forståelsen baseres altså identitet på biologiske bånd, og slike bånd er helt fundamentale for adoptivbarn.

Men denne identitetsforståelsen får også kritikk av forskere som hevder at identitet er sosialt basert, og at adoptivbarn like gjerne kan danne sin identitet i relasjon til adoptivforeldre som til biologiske foreldre (Follevåg 2002). De hevder også at dersom adopterte opplever et behov for biologisk opprinnelse, kan dette like gjerne være et resultat av samfunnets holdninger, som mangelen på biologiske røtter i seg selv (Follevåg 2002)⁸.

1.2 Problemstillinger

I lys av min tidligere framstilling, der jeg har vist at antakelsen om sosiale og biologiske bånd betydning for tilhørighet og identitet eksisterer side om side, vil hovedproblemstillingen i denne studien bli følgende: *Hvilken betydning har henholdsvis sosiale og biologiske bånd for fosterbarns tilhørighet og identitet?*

I tilknytning til hovedproblemstillingen vil jeg også diskutere følgende underproblemstillinger: I hvilken grad gjør sosiale og biologiske bånd seg gjeldende for hvem fosterbarna opplever som sin familie, og hvorfor de opplever noen som familie? Er den biologisk baserte kjernefamilien modell for fosterfamilien basert på sosiale bånd? Og i hvilken grad baserer fosterbarna sin identitet i forhold til familie på henholdsvis biologiske og sosiale bånd?

1.3 Teoretisk perspektiv og metodisk tilnærming

To viktige begreper i denne studien er altså biologiske og sosiale bånd, som i utgangspunktet kan forstås som diametrale motsetninger. Biologiske bånd blir sett på som udiskutable fordi de er tilskrevne (Schneider 1984), og de fører med seg visse forpliktelser som ikke lett kan overses eller benektes (Turner 1999). Sosiale bånd på sin side er ervervet og avhengig av sosiale relasjoner. Det er heller ikke et spesielt innhold eller forpliktelser som forbindes med sosiale bånd.

Begrepene jeg har valgt å benytte for å se på betydningen av sosiale og biologiske bånd er identitet og tilhørighet. Ettersom jeg ønsker at studien skal være eksplorerende vil begrepene være teoretisk åpne, slik at informantenes forståelser er med på å forme innholdet i begrepene.

---

⁸ Jeg kommer tilbake til denne forskningen i kapittel 8.1.

KAPITTEL 1

Innledning

Likevel er utgangspunktet for at jeg kan studere identitet og tilhørighet fra et sosiologisk standpunkt at jeg antar at de er sosiale fenomener. Det vil si at verken identitet eller tilhørighet er et forutbestemt eller individuelt anliggende, men at det dannes i forhold til en sosial kontekst. Videre forstår jeg tilhørighet og identitet som relasjonelle og kontekstuelle fenomener (kap. 4), noe som innebærer at fosterbarn kan basere sin tilhørighet og identitet på både biologisk familie og fosterfamilie, og på sosiale og biologiske bånd. For å få tak i hvilket grunnlag identitet og tilhørighet baseres på, har jeg valgt en kvalitativ metodisk tilnærming (kap. 3). Og gjennom kvalitative intervjuer har jeg fått tilgang til fosterbarnas livshistorier og deres egne opplevelser av tilhørighet og identitet.

Et annet sentralt begrep i denne studien er "kjernefamilien" eller "standardkjernefamilien". Kjernefamilien kan forstås som en familie bestående av et par av motsatt kjønn som bor sammen med felles biologiske barn og/eller med særkullsbarn og adoptivbarn (Sosiologisk Leksikon 1997). Det jeg velger å kalle "standardkjernefamilien" er en kjernefamiliemodell som består av et par med biologiske barn. Denne siste forståelsen kan også sies å være den rådende "mentale modellen" av familie i vårt samfunn, og den støtter opp under det tradisjonelle perspektivet der tilhørighet baseres på biologiske bånd. Jeg antar videre at standardkjernefamilien inneholder en forventning om den tradisjonelle forståelsen av kjærlighet innen familien. Det vil si at relasjonene preges av solidaritet fordi de er basert på gjensidig tillit, og at de innebærer hjelp, støtte og samarbeid. Videre at relasjonene er varige fordi de i prinsippet er uoppsigelige, og diffuse fordi de ikke er målrettede (Schneider referert i Smedal 2001:13). Kjernefamiliebegrepet vil jeg bruke som en innfallsvinkel til å diskutere fosterbarnas opplevelse av sine familierelasjoner. Det ligger derfor ingen tanke bak om at dette er en modell for hvordan familierelasjoner bør være. Mitt fokus vil være på hvordan informantene oppfatter sine familier. Fosterfamilien ser jeg som en variant av familie, i likhet med hva Levin (1994) gjør i sin studie av stefamilier.

Jeg vil videre i studien, i tillegg til å bruke ordet "informanter", også bruke ordet "fosterbarn(a)" eller "fosterhjemsbarn(a)" om mine informanter. Jeg kunne også ha brukt begreper som "ungdommer med fosterhjemserfaring", men velger for tekstens flyt å unngå dette. Foreldrene kaller jeg henholdsvis "biologiske foreldre" og "fosterforeldre". Til forskjell fra blant annet Anfinnsen (1998) velger jeg å benytte betegnelsen "biologiske foreldre" heller enn "foreldre".

Dette fordi jeg mener ordet "foreldre" angir en større følelsesmessig tilknytning enn det mine informanter nødvendigvis har til biologiske foreldre. Begrepene er dermed mindre verdiladde, og indikerer ikke en spesiell relasjon til fosterbarnet.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 9 kapitler. I dette første *kapittel 1* har jeg gitt en introduksjon til mitt tema og problemstilling.

Kapittel 2 består av en presentasjon av fosterhjemsordningen i Norge. I dette kapitlet ser jeg litt på fosterhjemsordningens historikk og dagens lovverk. I tillegg tar jeg opp motsetninger innen fosterhjemsinstitusjonen, og hvordan biologiske bånd vektlegges i barnevernet.

Kapittel 3 presenterer den metodiske tilnærmingen i denne studien, og min refleksjon rundt intervjuene og analyseprosessen. Jeg gir også en kortfattet presentasjon av mine informanter, diskuterer etiske problemstillinger, og vurderer studiens vitenskapelighet.

Kapittel 4 omfatter en diskusjon av innholdet i begrepene identitet og tilhørighet, og hvordan jeg vil benytte dem i min videre analyse.

Kapittel 5 er det første av tre analysekapitler. I dette kapitlet presenterer jeg først tidligere forskning på fosterbarns familietilhørighet, og deretter min analyse av hvem mine informanter opplever som sin familie.

Kapittel 6 presenterer min analyse av hvorfor noen oppleves som familie, det vil si hvilke begrunnelser fosterbarna oppgir for sin familietilhørighet. Her diskuterer jeg også disse begrunnelsene i forhold til Giddens begrep "det rene forhold". I tillegg ser jeg på fosterbarnas søskenrelasjoner, og hvordan deres familietilhørighet har endret seg gjennom livet.

Kapittel 7 inneholder en analyse av hvordan fosterfamilien oppfattes av fosterbarna. I tillegg til en teoretisk sammenlikning av fosterfamilien og kjernefamilien, ser jeg på fosterbarnas bruk av symboler i forhold til sin familietilhørighet. Jeg ser også på hva de mener om å bli plassert i fosterhjem, og deres forventninger til fosterhjemmets varighet. Muligheten for at kjernefamilien er rollemodell for fosterbarnas opplevelse av fosterfamilien er fokus i dette kapitlet.

Kapittel 8 fokuserer på fosterbarnas identitet i forhold til familie. Jeg ser i dette kapitlet først på biologisk og sosial forståelse av identitet. Deretter tar jeg utgangspunkt i livshistorien til to av mine informanter, og diskuterer deres identitet ut fra dette. Jeg ser også på betydningen av kontinuitet, refleksiv fortolkning, og andres reaksjoner for mine informanters identitet. Til slutt

KAPITTEL 1

Innledning

---

ser jeg på biologiske og sosiale aspekter ved informantenes identitetskonstruksjon, og deres tilhørighet og identitet i lys av ulike perspektiv på dagens samfunn.

Kapittel 9 er det avsluttende kapittelet i denne oppgaven. Her oppsummerer jeg mine funn og drøfter betydningen av sosiale og biologiske bånd for familietilhørighet og identitet. I tillegg ser jeg på mulige praktisk-politiske konsekvenser av min studie, og kommer med forslag til videre forskning.

2 BAKGRUNN – FOSTERHJEMSORDNINGEN I NORGE

Fordi jeg har valgt å ta utgangspunkt i en gruppe mennesker som har vokst opp under spesielle omstendigheter, vil jeg i dette kapitlet ta for meg institusjonen fosterhjem og gi en presentasjon av hvilke kjennetegn som preger denne ordningen i dag. Jeg vil i dette kapitlet først se på fosterhjemsordningens historie, deretter ser jeg på hva som karakteriserer fosterhjemsinstitusjonen Norge i dag, før jeg drøfter hvilke motsetninger som finnes innen fosterhjemsordningen. Til sist i dette kapitlet ser jeg på hvordan "det biologiske prinsipp", og prinsippene om kontinuitet og stabilitet preger fosterhjemsarbeidet.

2.1 Fosterhjemsordningens historie

Skikken med at barn blir oppfosteret hos andre enn sine biologiske foreldre har lange tradisjoner i Norge, barn kunne bli tatt vare på av slektninger, bli satt bort til private familier eller satt ut på legd (Hagen 2001). Jeg vil i dette avsnittet ta for meg fosterhjemsordningens historie. Ved å presentere historien vil jeg vise hvordan fosterhjemsordningen har endret seg i forhold til dens intensjon, oppdragelsessyn, og synet på sosiale og biologiske bånd. Etter det jeg kjenner til, finnes det ikke norsk historisk forskning som fokuserer spesifikt på fosterhjemsomsorgens utvikling i Norge. Men jeg har særlig funnet materiale om dette i Hagens (2001) redegjørelse for barnevernets historie i Norge i det 20. århundre, Triseliotis redegjørelse for utviklingen i fosterhjemsomsorgen (foredrag på en fosterhjemskonferanse i Athen i 1991, referert i Gulliksen 2000), og Hacsí (1995) som ser på utviklingen av fosterhjemsomsorgen i USA.

I redegjørelsen for utviklingstrekkene i fosterhjemsomsorgen vil jeg legge vekt på tre typer endringer. For det første har fosterhjem gått fra å være rent omsorgsarbeid til også å bli en profesjonell oppgave. For det andre har en har gått fra en intensjon om at plassering i fosterhjem skal være varig, til at det skal være midlertidig. Og for det tredje, og i sammenheng med dette, har

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

---

utviklingen gått fra en vektlegging av at sosiale bånd er det viktigste for barns trivsel og tilhørighet, til en vektlegging av biologiske bånd.

Endringer i synet på barndom har vært med på å forme hvilke tiltak som benyttes ved bortsetting av barn. På begynnelsen av 1800-tallet begynte en å se på barndommen som et separat stadium i livet. Fra å se på barn som "miniatyr-voksne", gikk en til å se på barndommen som en tid der barn trengte omsorg og oppdragelse (Haci 1995). I Norge var vergerådsloven av 1896 den første loven som var rettet mot vanskeligstilte barn (Hagen 2001). Loven skulle sørge for at det offentlige kunne gripe inn overfor barn med atferdsvansker og foreldre som forsømt barna sine (NOU 2000:12). Ved behov kunne også vergerådet plassere barn utenfor hjemmet hos "en pålitelig og hederlig familie", eller de kunne plasseres på barnehjem eller skolehjem (NOU 2000: 12, kap 3.1.3⁹). I tilfeller der slike tiltak ble benyttet kunne vergerådet også fradømme den ene eller begge foreldrenes råderett over barnet (NOU 2000: 12, 3.1.3). På denne tiden var de fleste fosterhjemmene plassert på landsbygden, men ble i stor utstrekning benyttet av bykommuner. Man mente at dette kunne være positivt, men samtidig var det en fare for at fosterbarnet ble benyttet som arbeidskraft. Ifølge Hagen (2001) kunne motivet for å ta imot fosterbarn være alt fra et ønske om å gjøre en god gjerning, å få et eget barn, ha noen egne barn kunne leke med, som arbeidshjelp, eller for å tjene penger. Grunnet denne usikkerheten ble det også i mellomkrigstiden i Norge stadig diskutert hvorvidt fosterhjem eller barnehjem var best for barnet. Barnevernet hadde et ambivalent forhold til fosterhjem. På den ene siden var de avhengige av dem, men de var samtidig skeptisk til å betale fosterhjemmet fordi en da mente at motivene for å ta imot et barn ikke var gode nok (Hagen 2001: 74f.). Barnevernet hadde heller ikke forskning å støtte seg til, og synspunktene var derfor basert på ideologiske holdninger og personlige erfaringer. Etter andre verdenskrig endret imidlertid synet på fosterhjem i barnevernsarbeid i Norge seg. Fra å bli sett på som det billigste, men et tvilsomt tiltak, ble det anerkjent som en viktig del av barnevernsarbeidet (Hagen 2001).

---

⁹ Ettersom jeg har lest NOU 2000:12 i elektronisk form, er det ikke oppgitt sidetall. Jeg velger derfor å referere til kapittel. Dette innebærer at når jeg i dette kapitlet refererer til dokumentet, vil tallet bak komma vise til et kapittel.

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

I 1953 ble den nye "Lov om barnevern" vedtatt. Den nye loven bygget på forutsetningen om at de biologiske foreldrene i utgangspunktet hadde ansvar for barnet og skulle sørge for den nødvendige omsorgen. Det primære målet var å styrke familien slik at den kunne fungere tilfredsstillende i sitt nærmiljø (NOU 2000: 12, 3.1.5). Den nye loven brøt med vergerådslovens oppdragelsessyn, og var sterkt påvirket av de nye psykologiske teoriene og forståelsesmåtene angående barns behov og utvikling. Fordi de nye teoriene fokuserte på forhold som kunne lage problemer for barns utvikling, så man nå heller på muligheter for å møte problemene på en annen måte enn å fjerne barna fra hjemmet (NOU 2000: 12, 3.2.3). Utviklingspsykologien la også vekt på båndet mellom foreldre og barn, og familiebehandlingsprinsippet ble derfor sentralt innen barnevernsarbeidet (NOU 2000:12, 3.1.5). Et nytt element var dermed at tiltak i hjemmet skulle prøves før bortsetting ble vedtatt, og at hjelpen som ble gitt skulle ha et positivt innhold i stedet for negativt og kontrollerende som hadde preget tiltakene under vergerådsloven (NOU 2000: 12, 3.1.5). Den nye loven innebar dermed et ideologisk skifte i synet på barnevern. Den gikk bort fra at fordømmelse, advarsler og fjerning fra hjemmet skulle prege tenkingen, og rettet heller et fokus på forebyggende tiltak, råd, veiledning og behandling. Prinsippet om "barnets beste", at barnets interesser og behov skal gå foran foreldrenes (NOU 2000: 12), ble også innført, og med dette kunne samfunnet i sterkere grad gripe inn i familien på et tidligere tidspunkt og ved mildere omsorgssvikt. Den nye barnevernloven innførte også et prinsipp om at fosterhjem skulle prioriteres foran institusjon, og et krav om forhåndsgodkjenning og tilsyn av fosterhjem (Hagen 2001).

På 1980-tallet begynte man, påvirket av forskning, å legge vekt på nødvendigheten av å sikre barn under omsorg relasjonell kontinuitet og stabilitet. Dette påvirket innholdet av Lov om barnverntjenester av 1992. Den nye loven bygget i stor grad på de samme faglige prinsippene som lov av 1953 og representerte derfor ikke et markert brudd eller tidsskille i utviklingen av barnevernet, men den la likevel mer vekt på å sikre barn under omsorg kontinuitet og stabilitet i oppveksten. Den viktigste endringen var at hjelpetiltakene nå skulle stå på egne ben, og at de skulle benyttes før problemene utviklet seg så langt at det ble aktuelt å flytte barnet bort fra hjemmet (NOU 2000: 12, 3.2.3). I de tilfellene der en måtte plassere barn utenfor hjemmet, skulle tilbakeføring være en reell målsetting (Backe-Hansen 2003c; NOU 2000:12). I løpet av 90-tallet var det også ifølge NOU 2000: 12 et paradigmeskifte i barnevernet i retning av en økt

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

---

vektlegging av biologiske relasjoner. Mens det tidligere var barnet i fokus, ser en nå på barnet i kontekst (Sandbæk referert i NOU 2000:12, 5.5). I USA har en også sett en økende popularitet av å plassere fosterbarn i egen slekt, og på 1990-tallet var dette blitt en viktig del av fosterhjemsordningen (Hacsi 1995). Dette kan også sies å være tilfelle i Norge, og en av tilrådingene i NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer* er at:

Det bør lov- eller forskriftsfestes at det ved rekruttering av fosterhjem først må søkes etter mulige fosterhjem i barnets familie og nettverk. Disse må få like god oppfølging fra barnetjenesten som ordinære fosterhjem. Det innebærer at også slektninger må få godtgjøring og oppfølging (NOU 2000: 12, kap 19.3.2).

I 2003 kom det også en forskrift om at barnevernet først skal se i barnets familie om plassering er mulig der (Forskrift om fosterhjem 2003).

Oppsummert viser Triseliotis (referert i Gulliksen 2000: 38ff.) at fosterhjem fram til 1950-årene ble sett på som et nytt hjem for barnet, og at fosterforeldrene skulle erstatte barnets biologiske foreldre. Fosterbarnet hadde sjelden kontakt med sin biologiske familie, og det var ikke et mål i seg selv å føre barnet tilbake til sin opprinnelige familie. Den nye familien skulle være en erstatning for opprinnelsesfamilien. En mente med andre ord på denne tiden at det var fullt mulig å erstatte de biologiske foreldrene, og det ble ikke sett på som en nødvendighet at barnet opprettholdt kontakt med dem. En kan på et vis si at de sosiale relasjonene innen familien ble sett på som likestilt med de biologiske relasjonene. Fra 1950-årene ble det en gradvis endring i fosterhjemsordningen, i retning av et mål om tilbakeføring og opprettholdelse av kontakt med de biologiske foreldrene. Fosterforeldrenes oppgaver ble derfor endret. De skulle ikke lenger erstatte barnets foreldre, men heller gi barnet erfaringer fra et godt familieliv og gi omsorg, oppmerksomhet og kjærlighet. Videre skulle de fremme barnets emosjonelle, fysiske og intellektuelle utvikling, og spesielt dets personlige og sosiale identitet basert på den biologiske familien. Fosterforeldrene skulle også inkludere den biologiske familien, og oppmuntre til kontakt og samvær ved å snakke med barnet om dets foreldre og hvorfor barnet var i fosterhjem. De skulle videre samarbeide med sosialarbeideren for å forberede barnet på å flytte tilbake til sin opprinnelige familie. Fosterfamilien ble dermed basert på en forutsetning om midlertidighet, og sett på som en familie "i tillegg" til den biologiske. Denne utviklingen viser dermed at de

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

---

biologiske relasjonene nå ble sett på som verdifulle i seg selv, og at en vektla å opprettholde kontakt med biologisk familie for barnets skyld. Tidlig på 1970-tallet begynte utviklingen av en "profesjonalisert" eller "spesialisert" fosterhjemsomsorg parallelt med den tradisjonelle fosterhjemsomsorgen. Den profesjonelle fosterhjemsomsorgen kalles gjerne "forsterkede fosterhjem" i Norge. De skulle ta seg av barn og unge med store fysiske og psykiske problemer, og barn med vanskelig atferd som til nå hadde blitt plassert på institusjoner. Fosterforeldrene fikk dermed en behandlende funksjon i tillegg til å skulle gi omsorg og beskyttelse (Triseliotis referert i Gulliksen 2000: 40). Denne utviklingen der fosterforeldrene får en behandlerrolle kan muligens ytterligere redusere deres rolle som "vanlige" foreldre for barnet, noe som mulig viser et økende fokus på båndene til barnets biologiske foreldre som det viktigste. På samme tid kan det også tolkes som et resultat av at en har større tro på familien som oppvekststed for barn. Ifølge Gulliksen (2000) har det også vært en økning av forsterkede fosterhjem i Norge de siste årene. En kan si at fosterhjemmene i dag har blitt mer et behandlingstiltak, men at fosterfamilien fortsatt skal være et sted der barnet møter betingelsesløs kjærlighet, ekte omsorg, følelser og kan knytte nære bånd (Ericsson 1996).

En annen sentral dimensjon i historien er hvordan forståelsen av barns behov har endret seg i Norge. På tiden da vergerådsloven ble vedtatt og var virksom fra 1896 preget, ifølge Hagen (2001), to typer oppdragelsessyn forståelsen av barns behov. På begynnelsen av 1900-tallet vektla den "pietistiske" retningen å lære barn å følge ordrer, og en skulle stadig overvåke oppførselen deres og gi dem forståelige formaninger. En hadde fokus på det sjelelige, mens det legemlige ble sett på som nærmest mindreverdig. Det andre synet på oppdragelse som preget barnevernet under vergerådsloven var det "hygieniske". Begrepet hygiene hadde en utvidet betydning, og innebar både opplæring av foreldre og barn for å bedre den kroppslige hygienen, i tillegg til oppdragelsesspørsmål der en blant annet la vekt på innlæring av gode vaner som sove- og spisetider. Man så en sammenheng mellom det fysiske og det psykiske, og mente at god oppdragelse ville medføre god vekst (Hagen 2001). I mellomkrigstiden begynte en større interesse for psykoanalysen og psykologiske teorier. Den "psykoanalytiske" retningen innebar at en gikk bort fra oppdragelse basert på tukt og straff, til en fri oppdragelse der barnets impulser ikke skulle hemmes, men ledes inn i hensiktsmessige og fornuftige baner. Etter andre verdenskrig hadde det rådende synet på oppdragelse igjen endret seg, til en retning Hagen kaller

den "sosialpedagogiske/psykologiske" retningen. Retningen argumenterte blant annet for å gå bort fra vanetrening, og heller stole på egne vurderinger i forhold til det enkelte barn. Det var også stor interesse generelt i samfunnet for oppdragelse på grunnlag av ny kunnskap om de første leveårenes betydning, og hvordan en kunne sikre en positiv utvikling med stimulerende aktiviteter. Fra 1970-årene og framover endret oppdragelsessynet seg igjen til det Hagen kaller den "postmodernistiske" retningen. Ifølge Hagen preges oppdragelsen i dag av at foreldrene setter få grenser, og at beskjeder og formaninger erstattes med forklaringer. I tillegg får sosialiseringprosessen "konkurransen" fra massemediens formidling av normer og verdier. Innen barnevernet er det ikke lenger de materielle kårerne, men normene og verdiene som berører sosialiseringprosessen som er i endring, og som vil sette andre krav til barnevernets forståelsesmåter og behandlingsformer (Hagen 2001).

For å oppsummere den historiske utviklingen kan en si at hovedforskjellen mellom fosterhjem i dag og for hundre år siden er at dagens fosterhjem er midlertidige og med et håp om gjenforening, mens hensikten for hundre år siden var å skille familier (Hacsi 1995). I sammenheng med denne utviklingen har en også gått fra en vektlegging av at sosiale relasjoner er tilstrekkelig for familietilhørighet, til at biologiske bånd er det mest sentrale for fosterbarnas tilhørighet og identitet.

2.2 Fosterhjem i dag

Den gjeldende barnevernloven i Norge i dag er Lov om barneverntjenester av 1992, der en også finner hjemmelen for bruk av fosterhjem. Formålet med loven er å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, og sikre at de som lever under forhold som kan skade helse og utvikling får hjelp og omsorg til rett tid.

Når barn ikke får tilstrekkelig omsorg i hjemmet er det flere tiltak barnevernet kan benytte seg av, blant annet hjelpetiltak som støttekontakt eller besøkshjem. Noen ganger må imidlertid barnevernet ta omsorgen for barna fra de biologiske foreldrene. Det kan gjøres vedtak om å overta omsorgen for et barn dersom noen av de følgende fire punktene ikke er tilfredsstillende: Dersom det er alvorlige mangler ved barnets daglige omsorg, eller mangler i forhold til den

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

---

personlige kontakt og trygghet barnet trenger i forhold til sin alder og utvikling. Dersom foreldrene ikke sørger for at et barn som er sykt, hjelpetrengende eller funksjonshemmet får dekket sitt behov for behandling og opplæring. Dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for overgrep i hjemmet. Eller dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling blir alvorlig skadd fordi foreldrene ikke i tilstrekkelig grad kan ta ansvar for barnet (Lov om barneverntjenester 1992). Loven gjelder for barn og unge under 18 år, men hvis tiltak er satt i gang før barnet fyller 18, kan det likevel opprettholdes eller videreføres til vedkommende fyller 23 dersom han eller hun selv ønsker det (Lov om barneverntjenester 1992).

Omsorgsovertakelse innebærer et vesentlig inngrep i foreldreansvaret. I motsetning til når en plassering utenfor hjemmet er frivillig, blir mesteparten av bestemmelsesretten som tilhører foreldreansvaret overført til barnevernstjenesten ved omsorgsovertakelse. I barnevernloven er det derfor også strenge krav til omsorgsovertakelse, og vedtak om dette kan fattes bare når situasjonen til barnet er alvorlig. Det kan ikke vedtas dersom tilfredsstillende forhold for barnet kan oppnås ved hjelpetiltak, selv om grunnvilkårene er oppfylt. Plasseringer i fosterhjem som hjelpetiltak er femdoblet siden lov av 1992, og disse plasseringene tilsvarer hele økningen av fosterhjems plasseringer mellom 1993 og 2001 (Backe-Hansen 2004). Loven sier videre at dersom det fattes vedtak om omsorgsovertakelse, skal det samtidig fattes vedtak om samvær mellom barnet og foreldrene. Utgangspunktet i loven er at barn og foreldre har rett til samvær med hverandre, men det kan også av hensyn til barnet bestemmes at det ikke skal være samvær (NOU 2000: 12).

Tradisjonelt sett har familieperspektivet stått sterkt i barnevernet. Perspektivet innebærer at familien vektlegges som den viktigste omsorgsarenaen for barn og ungdom, og at foreldrene har hovedansvaret for å gi god nok omsorg og oppdragelse (Tjelflaat 2003). I NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge* viser en til at familien er en grunnenhet i samfunnet som har som oppgave å oppdra barn og å gi omsorg, og at mange av grunnverdiene i forhold til oppvekst har en sterk forankring i familien som institusjon og pedagogisk aktør (NOU 2000:12). Familieperspektivet åpner også for det såkalte nærmiljøprinsippet, slik at barnets problemer, så sant det er mulig, skal håndteres i barnets umiddelbare kontekst, og aller helst der det har oppstått (Tjelflaat 2003).

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

I de tilfellene der barn ikke kan bo med sin opprinnelsesfamilie er fosterhjem den ordningen som er mest brukt i Norge. Ved utgangen av 2003 var vel 81 % av barn under omsorg av barnevernet i fosterhjem (SSB 2004b). Ifølge NOU 2000: 12 er grunnen til at fosterhjem er det mest brukte plasseringsalternativet:

(...) ... et ønske om at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt skal få oppleve et familieliv med stabile og omsorgsfulle voksne rundt seg. Dette skal kunne gi utviklingsmuligheter gjennom positive personlige opplevelser, og erfaringer med andre mennesker som kan motvirke effekten av tidligere negative samspill, og dermed korrigere noen av de problemene som kan ha utviklet seg (NOU 2000: 12, 12.2).

I barnevernloven av 1992 defineres fosterhjem som private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak, eller i sammenheng med omsorgsovertakelse (Lov om barneverntjenester 1992). Dette kan sies å være en ganske "nøytral" definisjon av fosterhjem fordi den ikke sier noe om intensjonene med, eller verdiene rundt, fosterhjemsordningen. Ulvik (2003) har en definisjon av fosterhjem som samtidig sier noe om hvilke føringer det er på hvordan et fosterhjem skal være, og intensjonene med plasseringen i dagens Norge:

Betalt, kontinuerlig omsorg for barn, i offentlig regi, utført av legfolk, som foregår i private hjem under profesjonelt tilsyn. Mulig midlertidighet er en premis for relasjonen mellom barnet og omsorgsgiverne, og det er et arrangement innenfor familieinstitusjonens rammer. Oftest innebærer arrangementet at barnet beveger seg mellom to hjem ved at det jevnlig har samvær med sin biologiske familie (Ulvik 2003: 169).

En kan si at det er tre typer fosterhjemsmodeller som kan benyttes for barn som ikke kan bo sammen med sine biologiske foreldre på kortere eller lengre sikt (Midjo 1997). Dette er tilbakeføringsmodellen, adopsjonsmodellen og fosterhjemsmodellen. Tilbakeføringsmodellen forutsetter at biologisk familie fungerer som familieforankring og omsorgsarena. Den baserer seg på at opphold i fosterhjem eller på institusjon skal være kortvarig, og at barnet så raskt som mulig skal komme tilbake til sin opprinnelsesfamilie og bli boende der. Den andre modellen er adopsjonsmodellen som innebærer et brudd med opprinnelsesfamilien, og skal gi en livsvarig og fullstendig innlemmelse i en ny familie. Modellen blir primært benyttet ved langvarig omsorgsovertakelse i de første leveår, men kan også være aktuell for eldre barn hvis omsorgsovertakelsen antas å være langvarig. Det tredje omsorgstiltaket er fosterhjemsmodellen som benyttes ved langvarige plasseringer. Modellen innebærer at fosterhjemmet skal gi barnet en

tofamilieoppvekst og inkludere de biologiske foreldrene. Styrken i denne modellen er ifølge Midjo at hensynet til barnets tilhørighet til opprinnelsesfamilie tas vare på selv ved langvarige og stabile omsorgstiltak utenfor den biologiske familien. Det er denne modellen som nå er mest utbredt i Norge (Midjo 1997).

2.3 Motsetninger innen fosterhjemsordningen

Fosterhjemsinstitusjonen har altså uttalte hensikter og mål, men samtidig kan en si at den har innebygde motsetninger og dilemma. Viktige motsetninger står etter min mening mellom tilhørighet og midlertidighet, mellom den offentlige og private sfære, og mellom profesjonell og personlig omsorg.

Dilemmaet mellom tilhørighet og midlertidighet viser seg ved at fosterhjemmet på en side skal være en familie for barnet og fosterforeldrene skal være foreldre, mens det på den annen side i utgangspunktet skal være en frivillig og midlertidig ordning (Backe-Hansen 2003a). Fosterhjemmet er basert på kontrakt og kan relativt lett sies opp av flere av de involverte partene, og det gir dermed ikke samme garanti av varighet som biologisk familie eller adopsjon. Etter at kontrakten går ut er det heller ingen formell struktur som binder barnet og fosterforeldrene sammen, og det er opp til hver enkelt fosterfamilie om de ønsker å fungere som en varig familie for fosterbarnet etter at kontraktstiden er over (Holtan 2002). Barnevernet formidler også en tvetydighet i forhold til relasjonen mellom fosterforeldre og barn. På den ene siden vektlegges det at det er viktig at barnet knytter seg til fosterforeldrene, mens det samtidig indirekte blir formidlet at fosterhjemmet ikke skal være permanent. Fosterforeldrene må skrive under på at de skal behandle fostrebarnet som sitt eget, men samtidig også at de må gi det fra seg med en gang barnevernet bestemmer det (Hagen 2001: 175). Dette er aspekter som kan gjøre det vanskelig å etablere "vanlige familierelasjoner", og det gir stor usikkerhet angående varigheten av relasjonene innen fosterfamilien.

I tillegg til motsetningen mellom tilhørighet og midlertidighet, står fosterhjemsordningen mellom den offentlige og den private sfære. Fordi barnevernet er offentlig må det følge universalistiske og objektive kriterier, og med sin offentlige logikk skal det "upartisk og rettferdig" handle i

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

---

forhold til en familie som har en helt annen logikk. Den private logikken innen familien er preget av personlige relasjoner og et fokus på det unike ved hvert menneske. Barnevernet må altså anvende en offentlig logikk og standard på fosterhjem som er preget av en privat logikk (Ericsson 1996). På den annen side kan en kanskje si at fosterhjemsordningen utfordrer nettopp dette skillet mellom privat og offentlig. Fosterhjemmet er et offentlig tiltak som samtidig skal være privat og likne en familie, og det benyttes jo nettopp fordi det baseres på en privat "logikk" og skal gi barnet den oppveksten den offentlige sfære ikke kan gi i tilfredsstillende grad.

En siste motsetning innen fosterhjemsordningen er den mellom profesjonell og personlig omsorg (Holtan 2002). Den profesjonelle kunnskapen har sin forankring i vestens filosofi som setter skille mellom rasjonalitet og fornuft på den ene siden, og følelser og intuisjon på den andre (Wærness 1982). Ifølge Wærness karakteriseres profesjonell omsorg av effektivitet og teknisk rasjonalitet, mens god personlig omsorg er avhengig av kontinuitet, fleksibilitet og allsidighet i relasjonen. Også Jensen (1990) har en liknende inndeling av de ulike typene omsorg, og hun hevder at den private omsorgen karakteriseres av at den er spontan, intim, spesifikk og personorientert, mens den profesjonelle beskrives som planlagt, distansert, regelstyrt og oppgaveorientert. Fordi vår kulturelle forståelse av omsorg innen familien ikke er forenlig med penger og betaling, kan det at fosterforeldre får betalt for å gi omsorg bli sett på som å bidra til å svekke de sosiale relasjonene mellom fosterbarn og fosterforeldre (Holtan 2002).

På grunnlag av disse motsetningene mellom offentlig og privat, profesjonell og personlig, og tilhørighet og midlertidighet, kan en si at et fosterhjem skal være både tjenesteproduksjon og kjærlighet på samme tid (Holtan 2002). På den ene siden er fosterhjem underlagt barnevernet og et betalt omsorgstiltak, samtidig som det er formet etter modell av (kjerne)familieinstitusjonen, noe som gir en forventning om personlig omsorg og kjærlighet (jfr. kap 1.3).

2.4 Biologi, kontinuitet og stabilitet

Innen barnevernsarbeid og i barnevernslovgivningen er det som jeg har vist, et fokus på biologisk opphav og biologiske bånd. En av de mest grunnleggende verdiene i barnevernet er

også "det biologiske prinsipp", og sammen med prinsippene om stabilitet og kontinuitet, påvirker dette innholdet i barnevernets beslutninger og synet på samvær.

2.4.1 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp er en grunnleggende verdi som preger dagens fosterhjemsordning, og som barnevernloven er basert på. Dette kommer til uttrykk i forarbeidene til barnevernloven, selv om det ikke eksplisitt står uttalt der (NOU 2000: 12, 5.5). Det biologiske prinsipp innebærer at lovgiverne ser på det som en del av samfunnsordningen at foreldre oppdrar sine egne barn, og tilknytningen til biologiske foreldre sees på som en ressurs for barnet og en verdi i seg selv. På grunn av dette synet blir også et brudd med biologisk familie sett på som et traume for barnet (NOU 2002: 12). Som tidligere nevnt, kan det sies å ha vært et paradigmeskifte i barnevernet på 90-tallet i retning av økt vektlegging av de biologiske relasjonene (NOU 2000: 12), og det biologiske prinsippets vekt innen barnevernet har sammenheng med at det er en allment akseptert norm i vårt land at foreldre og barn hører sammen (Backe-Hansen 2003b).

Barnevernloven av 1992 er basert på en grunnleggende verdi om at barn har best av å vokse opp i sin biologiske familie (Backe-Hansen & Havik 1997: 250). Den fokuserer på betydningen av tilknytningen mellom barn og biologiske foreldre, og foreldrenes evne til å dekke sine barns behov for tilhørighet, kontinuitet og stabilitet i omsorgen (Backe-Hansen 2003c). Backe-Hansen (2004) viser til at når barnevernet plasserer et barn i omsorg, vil det alltid være en avveining av ulike hensyn mot hverandre for å finne barnets beste. Men selv om det egentlig er "barnets beste" som skal være det viktigste prinsippet, mener en vanligvis at barnets beste er gjennom tilknytning og oppvekst hos biologiske foreldre. Det biologiske prinsipp blir dermed overordnet barnets beste, selv om dette skal være grunnlag for tiltak (Backe-Hansen 2004).

Det biologiske prinsipp får også kritikk, og i en artikkel i *Norges Barnevern* kritiserer dr. polit. Marit Skivenes (2003) det biologiske prinsipp, og troen på egenverdien i de biologiske relasjonene i barnevernet. Hun siterer Laila Dāvøy fra barnevernmeldingen: *"Utgangspunktet for barnevernlova og regjeringa er at det er best for barn å vekse opp hos dei biologiske foreldra (...) sjølv om svikten kan vere av til dels alvorleg karakter, er hovudregelen at ein primært skal prøve å betre situasjonen ved hjelpetiltak i heimen"*. I artikkelen kritiserer Skivenes det biologiske prinsipp på tre områder. For det første viser hun til at

barnevern i hovedsak dreier seg nettopp om de tilfellene der omsorgen fra de biologiske foreldrene ikke er tilstrekkelig, og at det biologiske prinsipp dermed blir feil som utgangspunkt. Det andre problemet er at det i barnevernloven gis uttrykk for at god omsorg for barn er det samme som god omsorg for biologiske foreldre. Det blir dermed lagt vekt på familiens vern, framfor barns selvstendige interesser og vern. Det siste problemet med det biologiske prinsipp er at det har som antagelse at alle biologiske foreldre er egnet til å ha omsorgen for sine barn, noe som empirisk sett viser seg å ikke være rett (Skivenes 2003). Også Backe-Hansen (2003c) stiller seg kritisk til dette prinsippet fordi det nettopp i barnevernssaker viser seg at familien ikke per definisjon er barnets beste, og at andre enn den biologiske familien kan gi fullgod omsorg (Backe-Hansen 2003c). Backe-Hansen (2004) stiller seg også spørsmålet om det biologiske prinsipp i bunn og grunn handler om foreldrenes rettigheter. Hun finner at det biologiske prinsipp ikke blir trukket fram i argumentasjonen rundt fosterhjems plassering i tilfeller der foreldrene samtykker til plassering. Spørsmålet er derfor om det biologiske prinsipp brukes fordi det egentlig ubehagelige er å gå imot foreldrenes rettigheter, og ikke for barnets skyld (Backe-Hansen 2004: 224).

2.4.2 Stabilitet og kontinuitet

Prinsippene om kontinuitet og stabilitet er også sentrale innen barnevernets arbeid, og de er ført opp som et av ti grunnleggende prinsipper for faglig godt barnevernsarbeid utarbeidet av Norsk Barnevernssamband (Havik 1996b). Med *kontinuitet* menes det å ha en tråd i livet som binder sammen fortid og nåtid, og gir en sammenhengende livshistorie. Mens *stabilitet* innebærer barns behov for at omsorgen er stabil i betydningen forutsigbar og pålitelig (Gulliksen 2000). Ifølge psykologen og sosionomen Koch og Koch (1995) er det fastslått at barn er tjent med at omsorgen er stabil, og at det er kontinuitet i omsorgen uansett hvor de befinner seg. Ifølge Bunkholdt (2002) er også relasjonell kontinuitet, i betydningen kontinuitet av biologiske relasjoner, den viktigste kilden til en sammenhengende livshistorie og identitet for fosterbarn. Når det vurderes å plassere et barn i fosterhjem vil tilknytningen barnet har til sine biologiske foreldre alltid være et motargument mot plassering, hvis ikke denne tilknytningen i seg selv er skadelig for barnet. Samtidig blir barns tilknytning også et viktig aspekt i tilbakeføring fra omsorg, men da i form av den konkurrerende tilknytningen. I barnevernloven angis barns tilknytning til nye omsorgspersoner som en legitim grunn til å nekte tilbakeføring (Backe-Hansen

KAPITTEL 2

Bakgrunn – fosterhjemsordningen i Norge

2003c). Dermed kan prinsippet om kontinuitet både støtte, og gå på tvers av det biologiske prinsipp.

I forhold til synet på samvær blir behovet for kontinuitet gjerne benyttet for å argumentere for å vektlegge at relasjonen mellom barnet og de biologiske foreldrene bør opprettholdes, mens behovet for stabilitet brukes som et argument for å begrense omfanget av samvær. De to ulike retningene innen psykologisk teori i forhold til synet på samvær mellom fosterbarn og biologiske foreldre kalles den "behovsorienterte" retningen, og den "relasjonsorienterte" retningen. Retningene er basert på forskning og tar utgangspunkt i teoretiske synspunkt, men måten teoriene brukes på gjør at Havik hevder det er riktigere å kalle dem ideologiske retninger (Havik 1996a: 6). Den behovsorienterte retningen (jfr. Goldstein, Freud & Solnit 1980) vektlegger at fosterbarn trenger trygghet og stabilitet framfor kontinuitet i forhold til sine biologiske foreldre. De argumenterer dermed for varige relasjoner mellom fosterbarn og fosterforeldre, der fosterforeldrene skal fungere som foreldrefigurene barnet trenger. Retningen legger vekt på at barnets behov for trygghet og stabilitet garanteres i fosterhjem, og at barnets psykologiske foreldre er de voksne som dekker barnets psykiske og fysiske behov over tid (Havik 1996a, Höjer 2000, NOU 2000:12). Retningen hevder at ved varig plassering bør bare et minimum av kontakt med den biologiske familien opprettholdes, gjerne kun gjennom brev og informasjon (Bunkholdt og Sandbæk 1993). Den relasjonsorienterte retningen (jfr. Fanshel & Shinn 1978) vektlegger derimot at barn trenger å opprettholde kontakt med den biologiske familien på grunn av barnets personlige identitetsutvikling. Den primære tilknytningen mellom barn og omsorgsperson er grunnleggende, og de biologiske foreldrene vil alltid være de psykologiske foreldrene for barnet. Denne retningen påstår at de sosiale kildene til identitet finnes innenfor familieinstitusjonen, og at forholdet mellom biologiske foreldre og barnet er unikt og vanskelig å erstatte. Hyppig kontakt anbefales for å opprettholde en følelse av kontinuitet, fordi kontinuitetsopplevelsen anses som nødvendig for identitetsopplevelsen (Havik 1996a, Höjer 2000, NOU 2000:12).

Innen barnevernet i dag antas det at samvær mellom foreldre og barn har betydning i seg selv, selv om det ikke er forskningsmessig støtte for dette (NOU 2000: 12). Økt vekt på det biologiske prinsipp har også påvirket tenkingen om samvær etter plassering, og samvær har økt de siste

årene (Backe-Hansen 2004). NOU 2000: 12 viser også til at det i grunnlaget for barnevernloven og i andre utredninger blir tatt for gitt at samvær med biologiske foreldre er bra for barnet, noe nyere forskning ikke kan bekrefte eller avkrefte. Gjennomgang av forskning om samvær i Storbritannia (Quinton et al. referert i NOU 2000:12, 13.5) fant verken bevis for at kontakt var positivt, eller at fravær av det var negativt for barnet, og ga dermed ikke noe svar på hva samvær med biologiske foreldre egentlig har å si for barn. Forskerne i studien drøfter sine funn i forhold til den britiske *Childrens Act* fra 1989 som vektlegger og grunnlegger samvær på samme måte som den norske barnevernloven, og er dermed også relevant i Norge, ifølge utredningen.

2.5 Avslutning

Dette kapitlet viser altså at det også innen fosterhjemsinstitusjonen har vært endringer i forhold til om sosiale eller biologiske bånd vektlegges mest. Generelt sett kan en si at det har vært en utvikling der biologiske bånd har fått økt betydning, og det viser seg også at fosterhjemsarbeidet i dag er preget av en forståelse om at biologiske bånd er helt sentrale for barn, både i forhold til familietilhørighet og identitet. Videre er fosterhjem som institusjon preget av motsetninger mellom en intensjon om midlertidighet og profesjonalitet, versus hva vi vanligvis forbinder med en familie, nemlig varighet og personlige relasjoner. Disse aspektene har konsekvenser for den videre analysen. Et spørsmål er om biologiske bånd har den betydning de tillegges innen barnevernets forståelse for fosterbarnas tilhørighet og identitet. Det vil også være et spørsmål om i hvilken grad fosterhjemets intensjoner og motsetninger påvirker muligheten for fosterbarnas tilhørighet til fosterfamilien. Det motsetningsfylte innen fosterhjemsordningen kan muligens påvirke fosterbarnas tilhørighet og identitet i forhold til biologisk familie og fosterfamilie.

3 METODE

**ET VEIVALG
SOM FØRER
TIL MÅLET**

Den greske betydningen
av ordet metode
(Kvale 1997)

I denne studien har jeg valgt å benytte meg av en kvalitativ tilnærming for å svare på mine problemstillinger fordi hensikten med studien er å se på fosterhjemsbarnas egne opplevelse av familietilhørighet, og livshistoriens betydning for identitet. Jeg vil i dette kapittelet først ta for meg egenarten med kvalitativ metode og kvalitative intervjuer. Deretter ser jeg på den praktiske gjennomføringen av studien, inkludert utvalg, tilgang til feltet og analyseprosessen. Til slutt ser jeg så på etiske problemstillinger, og diskuterer studiens vitenskapelighet og overførbarhet.

3.1 Kvalitativ metode og intervju

I forhold til mine problemstillinger er altså en kvalitativ tilnærming den mest fruktbare, fordi mitt ønske er å forstå informantenes virkelighet slik de selv forstår den. Jeg har ønsket å få mest mulig informasjon om informantenes virkelighetsoppfatning, deres synspunkt, erfaringer og forståelse av tilhørighet og identitet i forhold til biologisk familie og fosterfamilie. Kvalitative metoder generelt kan benyttes for å få innsikt og forståelse for andre menneskers liv (Thagaard 1998), og det gir en mulighet til å se på det enkelte mennesket i lys av den kontekst de lever i (Alver & Øyen 1997). I tillegg til å få tak i informantenes egen forståelse, kan kvalitative metoder også benyttes for å forstå sosiale fenomener på grunnlag av fylldige data om personer og situasjoner (Thagaard 1998). Dersom jeg hadde benyttet kvantitativ metode kunne jeg kartlagt eller funnet utbredelsen av visse fenomener, men ikke hvordan informantene selv forstår familietilhørighet.

Da jeg i forskningsprosessen skulle avgjøre hvilken type kvalitativ metode jeg ville benytte, fant jeg at kvalitativt intervju var en god løsning. Det interessante for meg var informantenes historie

KAPITTEL 3

Metode

---

og deres meninger, og intervju spesielt gir en innsikt i personers opplevelser og selvforståelse (Thagaard 1998). En viktig ting å være oppmerksom på i forhold til kvalitative intervjuer er at de er preget av konteksten de utføres i (Kvale 1997). Datainnsamling ved hjelp av intervjuer gjør at forskeren må samhandle med sine informanter, og det empiriske materialet samles ikke bare inn, men *skapes* gjennom denne samhandlingen (Alver & Øyen 1997). Situasjonen og konteksten vil heller ikke være den samme under hvert av intervjuene fordi innsamlingen av data er en mellommenneskelig prosess. I sammenheng med at jeg har valgt kvalitativ metode for å få tak aktørenes perspektiv, er det også et spørsmål om i hvilken grad det er mulig å ta de utforskedes perspektiv (Syltevik 1993). På den ene siden er det en fare for at aktørforståelsen står for seg selv uten at forskeren samtidig sier noe utover denne forståelsen, mens det på den andre siden er en fare for at forskerens tolkning blir fjern fra aktørens forståelse. Syltevik konkluderer at dette er et dilemma en må ta stilling til gjennom hele forskningsprosessen. En må ha de utforskedes perspektiv som målsetting, og en må i hvert prosjekt avgjøre hvordan deres perspektiv kan representeres godt nok.

Intervjuene jeg har utført kan sies å være retrospektive fordi de i tillegg til å handle om dagens situasjon, også handler om ting som har hendt før i tid. Ved å gå tilbake i tid ønsket jeg å se på opplevelsen av sosiale og biologiske bånd over tid og fosterbarnas forståelse av egen livshistorie, og dermed implisitt endringen av tilhørighet og identitet. At fosterbarna gjenfortalte sin historie og hendelser fra fortiden, kan naturligvis gi noe mindre pålitelig kunnskap enn prospektive undersøkelser som følger en gruppe barn framover i tid (Havik & Backe-Hansen 1998). Det er også andre metodiske problemer knyttet til retrospektive intervjuer, i og med at et intervju reflekterer hva en person føler og mener på ett spesielt tidspunkt og i én bestemt kontekst (Repstad 1998). Fortiden blir sett og husket gjennom et filter av begreper og tenkemåter en har tilegnet seg i ettertid (Repstad 1998), og erfaringer generelt påvirker hvordan en ser på fortiden. En mulig effekt av retrospektive intervjuer er at en persons biografi blir "oversystematisert" ved at fortiden framstår som mer logisk og konsistent enn den egentlig var, og en motsatt effekt kan være at mennesker som har opplevd et brudd med sin fortid overdriver kontrasteringen mellom før og nå (Repstad 1998). I mitt prosjekt er slike mekanismer i seg selv interessante, fordi jeg fokuserer på informantenes egne opplevelser og hvordan de former sin identitet og biografi i forhold til fortiden. I forhold til mine problemstillinger mener jeg derfor at "effekten" av at

intervjuene er retrospektive i seg selv kan være et fortrinn. Det at informantene har et gjennomarbeidet og reflektert forhold til sin egen livshistorie er positivt. Det informantene forteller i intervjuene vil være påvirket av deres subjektive virkelighetsforståelse, og det er det subjektive og det opplevde som er interessant i denne sammenhengen. Hvis en avviser de voksne barnevernsbarna sine tolkninger og opplevelser, og deres egen oppfatning av sin livshistorie og tilhørende årsaksforklaringer, avviser en på samme tid en vesentlig del av barnevernets virkelighet (Koch & Koch 1995:16).

3.2 Utvalg og tilgang

Mitt utvalg består av åtte informanter. En vanlig kritikk fra kvantitativt hold er at resultatene ikke er generaliserbare ved et så lavt antall informanter, men som Kvale (1997) påpeker, viser historien at dersom målet er å innhente generell kunnskap skal man fokusere på noen få intensive kasusstudier. Også Flyvbjerg (2004) hevder at det er mulig å generalisere ut fra én case. Dersom en velger ut strategiske case, kan disse generaliseres utover denne ene casen. Ifølge Flyvbjerg bør strategiske case derfor velges foran case som er representative eller tilfeldig utvalgt fordi det ofte er de som gir mest informasjon. Han presenterer fire kategorier case som kan brukes til å generalisere, "the extreme case", "the maximum variation case", "the critical case" og "the paradigmatic case" (Flyvbjerg 2004). I forhold til min studie, vil jeg si at jeg til en viss grad har valgt å benytte meg av det Flyvbjerg kaller en "kritisk case". Jeg har ikke valgt å ta utgangspunkt i caset fosterhjemsbarn for å bekrefte eller å falsifisere problemstillingene, men fordi jeg regner med at det er "mer sannsynlig" at en finner andre former av familietilhørighet og identitet hos fosterbarn enn hos barn som er vokst opp i biologisk familie, og dersom en ikke finner det hos fosterbarn er det mye mindre sannsynlig å finne det generelt i samfunnet (Flyvbjerg 2004). Jeg antar at fosterhjemsbarn ikke i samme grad som andre har et "ureflektert" forhold til biologiske og sosiale bånd på grunn av deres posisjon og fosterfamiliens kjennetegn (jfr. kap. 1.1 og 2.3).

Da jeg skulle avgjøre hvilke informanter jeg ønsket å intervju, bestemte jeg de skulle være over 18 år. Dermed ville det ikke være nødvendig med godkjennelse fra fosterforeldre og biologiske foreldre for at fosterbarnet kunne intervjues. Det kunne ha forsinket prosessen med rekruttering

KAPITTEL 3

Metode

---

og gitt et smalere utvalg av informanter. Jeg ønsket videre å intervju informanter som hadde bodd minst to år i fosterhjem fordi jeg ønsket at informantene skulle ha hatt reelle forutsetninger for å utvikle en ny eller annen familietilhørighet og identitet. I tillegg ønsket jeg i utgangspunktet å intervju tidligere fosterhjemsbarn, det vil si fosterhjemsbarn som hadde flyttet ut fra fosterhjemmet. Men på grunn av den vanskelige tilgangen til feltet endte det opp med at jeg intervjuet både informanter som hadde flyttet ut, og fosterhjemsbarn som fortsatt bodde i fosterhjemmet med utvidet kontrakt utover 18 års grensen.

Da jeg hadde bestemt meg for hvilke utvalgsriterier jeg ønsket, måtte jeg ta stilling til hvordan jeg skulle få kontakt med fosterbarna. Jeg visste at tidligere fosterhjemsbarn ikke var noe jeg kunne rekruttere på egen hånd gjennom bekjente, og jeg trengte derfor hjelp av noen innen feltet. Jeg fikk kontakt med Eva Mikkelsen, førstekonsulent ved fosterhjemsavdelingen i Barne- Ungdoms- og Familieetaten, Region Vest¹⁰, og hun sa seg villig til å hjelpe meg med å rekruttere informanter. Etter at dette var i orden, sendte jeg søknad til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) for å få godkjent prosjektet og rekrutteringsprosedyren. I tillegg forfattet jeg et informasjonsbrev (se vedlegg 1) som også måtte godkjennes. Informasjonsbrevet sendte jeg i åtte eksemplarer til Mikkelsen, slik at hun kunne sende dem ut til informantene som over telefon sa de ønsket å delta. Mikkelsen valgte å kontakte fosterforeldrene til aktuelle informanter, og ba dem forhøre seg med sine fosterbarn om de var interessert i å delta. Dette kan selvsagt ha noe å si for hvem som ble intervjuet, fordi fosterforeldrene får en mulighet til å avgjøre om de vil viderebringe forespørselen til fosterbarna. En kan derfor muligens anta at informantene som deltar har et bedre forhold til sine fosterforeldre enn gjennomsnittet. Dersom fosterbarna sa ja, snakket Mikkelsen med dem og presenterte prosjektet, og sendte dem mitt informasjonsbrev med kontaktdetaljer dersom de ønsket å delta. De svarte per post til meg, og jeg ringte dem opp for å avtale intervjuetidspunkt og sted. Rekrutteringen av informantene tok ganske lang tid, ca. et halvt år fra første til siste informant. Jeg tok intervjuene fortløpende, noen ganger var det to intervjuer på en uke, mens det andre ganger var et opphold på flere uker. Ifølge Mikkelsen var

---

¹⁰ 1. januar 2004 overtok staten det fylkeskommunale ansvaret innen barne- og familievernet. Storparten av tiden Eva Mikkelsen jobbet med å rekruttere mine informanter var hun derfor førstekonsulent ved fosterhjemsavdelingen ved barne- og familiekontoret, Hordaland Fylkeskommune.

det til tider vanskelig å rekruttere informanter, og flere ga uttrykk for at de ikke ønsket å legge ut om livet sitt, eller at de ikke ønsket å delta uten kompensasjon, noe som er forståelig tatt i betraktning studiens tema.

At intervjuperioden varte over et halvt år har sine fordeler og ulemper. En ulempe kan være at jeg ikke fikk konsentrert meg om kun intervjuene på ett tidspunkt, men jeg føler at det ble en fordel fordi jeg før neste intervju fikk anledning til å analysere og reflektere over intervjuene. Det gjorde nok at skrivingen av analysen etter at alle intervjuene var utført ble lettere fordi materialet hadde gått gjennom en modningsprosess under intervjuperioden, og analyseringen av intervjuene allerede var satt i gang. Dette kommer jeg også tilbake til i avsnitt 3.5 om analyseprosessen.

Mikkelsen fungerte altså som en "portvakt" for meg og skaffet meg informanter. I forbindelse med dette er det viktig å være oppmerksom på at jeg kunne oppfattes som en representant for "portvakten" (Thagaard 1998), noe som i mitt tilfelle vil si barnevernet eller fosterhjemsavdelingen. Jeg gjorde imidlertid greie for min posisjon som student ved Universitetet i Bergen i informasjonsbrevet (vedlegg 1) som ble sendt til informantene, og jeg hadde heller ikke inntrykk av at jeg ble oppfattet som en offentlig representant av noen av dem jeg snakket med.

3.3 Mine informanter

Før jeg går videre med å redegjøre for gangen i intervjuene, vil jeg her presentere informantene jeg har intervjuet. Jeg tar for meg en kort oppsummering av blant annet plasseringsalder, familieforhold og kontakt med biologiske foreldre. For å bevare informantenes anonymitet har jeg endret navn og andre kjennetegn uten at disse endringene, slik jeg oppfatter det, påvirker analysen på noe måte.

Sandra

Sandra er en jente på 19 år som har vært i to fosterhjem. Hun ble plassert i fosterhjem da hennes mor ba om hjelp. Hun og søstrene ble plassert i ulike fosterhjem, og hun bodde i det første fosterhjemmet fra hun var 9 til 15 år. Da hun var 15 ble hun flyttet til et annet fosterhjem, det samme som hennes to yngre søsken hadde bodd i fra starten, og Sandra bodde der til hun var 18 år. I dag jobber hun, og bor med sin samboer. Gjennom hele oppveksten har hun hatt god kontakt med biologisk mor, men mindre kontakt med biologiske søsken og far. Etter at hun

KAPITTEL 3

Metode

---

flyttet fra det første fosterhjemmet hadde hun ingen kontakt med dem på noen år, men i dag har hun jevnlig og god kontakt med dem.

Lisa

Lisa er 18 år og bor fortsatt i fosterhjemmet hun har vært i siden hun var fire. Hun går i dag på videregående skole. Før hun ble plassert i fosterhjem bodde hun sammen med biologiske foreldre og søsken. I fosterhjemmet bor hun sammen med sin biologiske bror. Sønnene til fosterforeldrene har også bodd der, men er nå flyttet ut. Hun har flere søsken som har vokst opp hos biologiske foreldre. Gjennom oppveksten har hun hatt delvis kontakt med biologiske foreldre og biologiske søsken, men det har vært konflikter og vanskeligheter med å opprettholde kontakten.

Ida

Ida er en jente på 19 år som har flyttet ut av fosterhjemmet, og i dag bor hun sammen med kjæresten sin og jobber. Ida har bodd i samme fosterhjem fra hun var seks til atten år, sammen med sin biologiske søster. For et par år siden flyttet også hennes biologiske bror inn i dette fosterhjemmet. Hun har flere søsken som enten ble plassert i andre fosterhjem eller barnehjem da de ble plassert. Før hun ble plassert bodde hun sammen med biologisk mor, far, og biologiske søsken. Hun har hatt ganske god kontakt med biologisk mor, og til dels med biologiske søsken, men lite kontakt med biologisk far som døde for noen år siden.

Anne

Anne er 18 år og bor fortsatt i fosterhjemmet hun ble plassert i da hun var tre år. I dag jobber hun som lærling. Hun bor sammen med sine fosterforeldre, mens hennes biologiske bror og fosterforeldrenes barn har flyttet ut. Før hun ble plassert bodde hun sammen med biologiske foreldre og bror. Etter at hun ble flyttet fra hjemmet bodde hun et halvt år i en midlertidig fosterfamilie før hun kom i fosterfamilien hun nå bor i. Gjennom oppveksten har hun hatt regelmessig kontakt med sin biologiske mor og far.

Karianne

Karianne er 18 år og bor fortsatt i fosterhjemmet hun kom til da hun var ett år gammel. Før dette bodde hun sammen med sine biologiske foreldre i tre måneder, og deretter på barnehjem i ni måneder. Hun har også tre biologiske halvsøsken hun aldri har bodd med, og i fosterhjemmet har hun heller ikke bodd sammen med noen søsken. Gjennom oppveksten har hun hatt lite kontakt med biologiske foreldre og halvsøsken. Karianne går i dag på videregående skole.

Ingrid

Ingrid er 19 år og bor fortsatt i fosterhjemmet hun kom til da hun var 4 år. I dag går hun på videregående skole. Hun bodde sammen med biologisk mor og halvsøsken før hun ble plassert i fosterhjem. Biologisk far var ikke lenger sammen med biologisk mor da hun ble plassert, og han

KAPITTEL 3

Metode

---

fikk vite om plasseringen først noen år senere. I fosterhjemmet har hun bodd sammen med tre fostersøsken. Gjennom oppveksten har hun hatt lite kontakt med biologisk mor, mens hun har hatt ganske god kontakt med en biologisk søster. Biologisk far hadde hun ikke sett siden hun var 2-3 år gammel, før hun tok opp kontakten med ham igjen for en kort stund siden.

Stefan

Stefan er 19 år og har flyttet ut fra fosterhjemmet. Han har vært i tre ulike fosterhjem etter at han ble tatt fra biologisk mor da han var 4 år. Det første fosterhjemmet var ment å være midlertidig, mens det andre fosterhjemmet måtte han flytte fra på grunn av konflikter. Det siste fosterhjemmet han ble plassert i, flyttet han til da han var 7 og bodde der til han var 16, da han flyttet på internatskole. Stefan har to halvsøsken som ble plassert hos sin biologiske far, og i det siste fosterhjemmet hadde han tre fostersøsken som alle var adoptert av fosterfamilien. Han bodde sammen med biologiske foreldre før første plassering da han var fire. Han har hatt sporadisk kontakt med biologiske foreldre, men har hatt mer kontakt med biologiske søsken, spesielt sin halvsøster.

Thomas

Thomas er 18 år og har flyttet ut fra fosterhjemmet. Som liten bodde han først en stund hos sin biologiske mor, og deretter hos sin biologiske mormor. Som toåring kom han i sitt første fosterhjem, og bodde der i tre år. Da dette ikke ble godkjent som fosterhjem, ble han flyttet på barnehjem i et halvt år, før han deretter kom til den siste fosterfamilien som femåring. Der bodde han til etter ungdomsskolen, da han begynte på internatskole for å ta videregående. Thomas har to biologiske søsken som han ikke har bodd sammen med siden han var liten, og tre fostersøsken i det siste fosterhjemmet. Gjennom oppveksten har Thomas hatt lite kontakt med biologisk mor og biologisk bror, men regelmessig kontakt med biologisk mormor og søster. Thomas går i dag på videregående skole.

Jeg vil nå se på hva som karakteriserer mine informanter i forhold til fosterbarn generelt, med henblikk på blant annet alder ved plassering, antall plasseringer og søskenplassering. Jeg velger først å presentere en tabell med nøkkelinformasjon for å gjøre presentasjonen mer oversiktlig:

KAPITTEL 3

Metode

INFORMANT	Flyttet ut av fosterhjem?	Plassert med biologiske søsken?	Alder ved plassering	Antall fosterhjem	Antall år i fosterhjem
Sandra	ja		9	2	9
Lisa		ja	4	1	14
Ida	ja	ja	6	1	12
Anne		ja	3	1	15
Karianne			1	1	17
Ingrid			4	1	15
Stefan	ja		4	2 (3**)	12 (15*)
Thomas	ja		2	2	14 (16*)

*Stefan og Thomas har bodd på internatskole på videregående, tallene i parentes er årene de har bodd i fosterhjem hvis en regner med disse årene.

**Som jeg skriver i presentasjonen nevner Stefan tre fosterhjem han har vært i, men siden det første var ment å være midlertidig tar jeg ikke det med i denne tabellen da jeg her konsentrerer meg om utilsiktet flytting.

Det som kan sies å kjennetegne mine informanter er at de fleste ble plassert i fosterhjem da de var relativt ung, seks av informantene før de var fire år, og de to resterende da de var 6 og 9 år gamle. Til sammenligning finner Havik (1996b) at 30 % av fosterbarna ble plassert før de fylte tre år, 23 % var mellom 3 og 5 år, 17 % mellom 6-8 år, 14 % mellom 9 og 11 år og 16 % var 12 år og eldre. Haviks studie er en representativ studie av fosterhjem i Norge, men den sier bare noe om plassering i den nåværende fosterfamilien, og barna kan ha vært plassert tidligere.

Videre kan en si at flertallet av mine informanter har hatt stabile fosterhjems plasseringer. Alle fosterbarna har bodd i ett fosterhjem, unntatt Sandra, Thomas og Stefan som har bodd i to. Til sammenligning finner Havik (1996b) at for 59 % av barna i undersøkelsen er den nåværende fosterfamilien ikke den første plasseringen, 52 % har hatt en eller to tidligere plasseringer og 7 % har hatt tre eller flere. Det er her viktig å gjøre oppmerksom på at Havik også inkluderer korte plasseringer på institusjon og i beredskapshjem, noe jeg ikke har informasjon om. Jeg har under intervjuene kun stilt spørsmål eksplisitt om langvarige plasseringer i fosterhjem som var ment å

vare, fordi andre typer plasseringer eventuelt har vært relativt kort og etter min vurdering ikke vil ha den store innvirkningen på familietilhørighet og identitet hos fosterbarna. Derfor er ikke resultatene sammenlignbare. Jeg finner videre at fem av mine informanter ble plassert uten biologiske søsken, mens tre ble plassert sammen med et biologisk søsken i fosterhjemmet. Dette er en høyere andel (37,5 %) enn Havik (1996b) som finner at 19 % var plassert sammen med søsken.

Videre ser en også at i mitt materiale er jentene overrepresentert med 6 jenter mot 2 gutter. Ifølge Statistisk Sentralbyrå var det flere gutter enn jenter som var under barnevernstiltak i 2002, men statistikken sier ingenting om flere gutter enn jenter var i fosterhjem. Det er mulig at flere jenter har sagt ja til å delta fordi det er lettere for dem å bli intervjuet om sine erfaringer.

Mine informanter skiller seg altså noe fra populasjonen av fosterbarn, men dette vurderer jeg ikke som et problem. Utvalget jeg har er variert, og i forhold til mine problemstillinger og kvalitative tilnærming er det denne variasjonen som er det viktige. Informantene har varierte erfaringer og opplevelser, det er både informanter med én plassering og med flere, det er variasjon i alder ved plassering, og i forhold til søskenplassering og kjønn er det også variasjon. Én ting som kan være et problem, derimot, er det faktum at de er rekruttert via sine fosterforeldre. Dette kan slå ut på den måten at mine informanter har bedre relasjoner til sine fosterforeldre enn den øvrige populasjonen av fosterbarn, og relasjonene til biologisk familie og fosterfamilie kunne muligens framstått annerledes dersom rekrutteringen hadde foregått på en annen måte.

3.4 Opplevelsen av intervjuene

Intervjuene ble altså gjennomført over en 6 måneders periode, fortløpende etter hvert som informantene sa ja til å la seg intervju. Når jeg kontaktet informantene, lot jeg dem selv bestemme hvor intervjuene skulle foregå. Fire av informantene valgte å la seg intervju hjemme, tre på en rolig kafé, og én på et seminarrom på Universitetet. Mitt inntrykk er at alle disse stedene fungerte bra for intervju, og alle informantene virket avslappet og var ikke hemmet av omgivelsene. Det eneste unntaket kan være et av intervjuene som ble foretatt da en av

KAPITTEL 3

Metode

---

fosterforeldrene også var hjemme i huset. Dette kan ha hemmet informanten i hennes uttalelser, men det er vanskelig for meg å avgjøre dette.

Intervjuene varte et sted mellom 45 minutter til 2 ½ time, og jeg benyttet meg av båndopptaker. Når en bruker båndopptaker kan en konsentrere seg om det informantens sier (Repstad 1998), og det gav meg en mulighet til å leve meg inn i informantens uttalelser. Å bruke båndopptaker fungerte fint i alle intervjuene, dette var også noe informantene ble gjort oppmerksom på i informasjonsbrevet. Kun én av informantene uttrykte at hun ikke likte å høre stemmen sin på bånd, men intervjuet gikk greit, og det virket som hun glemte opptakeren fort. Bruken av båndopptaker fungerte også greit teknisk, bortsett fra ved ett intervju der jeg like etter intervjuet oppdaget at det ikke var kommet inn lyd på den ene siden av kassetten. Jeg vurderte å kontakte informanten for å ta intervjuet om igjen, men etter å ha notert alt jeg husket fra intervjuet bestemte jeg meg for å la være fordi jeg husket mye, og fordi jeg ved intervju nummer to ville miste litt av "umiddelbarheten" fra det opprinnelig intervjuet. Det har gått fint å benytte dette materialet i analysen, selv om jeg har gått glipp av en del direkte sitater og uttalelser. Den delen av intervjuet som ikke er på tape er derfor min bearbejdede versjon.

Under intervjuene benyttet jeg en semi-strukturert intervjuguide der temaene jeg ønsket å snakke om var bestemt på forhånd, mens rekkefølgen ble bestemt etter hvert i intervjuet fordi jeg fulgte informantens fortelling (Thagaard 1998). Mine intervjuguides var forholdsvis detaljert, og jeg valgte å lage to litt ulike (se vedlegg 2 og 3) i forhold til om informanten hadde flyttet ut fra fosterhjemmet eller fortsatt bodde i fosterhjem. I den kvalitative metodens fleksibilitet ligger også at intervjuguiden kan og bør justeres underveis (Repstad 1998), noe jeg gjorde. Etter at jeg hadde intervjuet fire informanter, introduserte jeg noen nye elementer. For det første erstattet jeg spørsmålet om informantene muntlig kunne "ramse opp" hvem de så på som sin familie, med at de ble bedt om å tegne et familiekart. På kartet skulle rundinger representerte de ulike personene, og plasseringen indikerte hvor nær informanten følte at de var personen. Dette kartet gjorde det mer oversiktlig og lettere å snakke om familiesammensetningen etterpå. Jeg la også til flere hypotetiske spørsmål i intervjuguiden, blant annet spørsmål om hva som er viktig i en familie og råd til fosterbarn og fosterforeldre. Dette synes jeg fungerte veldig bra fordi jeg kom mer inn på informantens "underliggende tanker", og ikke bare deres konkrete historie.

Under intervjuene fulgte informantene mine naturligvis ikke alltid mitt kronologiske oppsett i intervjuguiden, og jeg lot dem i stor grad bestemme rekkefølgen på spørsmålene. Dette gikk stort sett greit, fordi jeg kunne intervjuguiden så godt at jeg husket hvilke spørsmål som skulle stilles. Under intervjuene var det også en god erfaring å ha hatt kurs i intervju, i tillegg til erfaring fra intervjuer tidligere, for å kunne slappe av og rette oppmerksomheten mot informantene. Jeg opplevde alle informantene mine som særdeles åpne og ærlige, men var oppmerksom på å ikke trække over deres grenser fordi det til dels kunne være sensitive temaer som ble tatt opp. Dersom jeg opplevde en motvilje mot å svare på spesielle spørsmål valgte jeg å ikke presse på for å få et svar. Noe jeg opplevde som "effektivt" i mine intervjuer var å tillate pauser. Flere ganger når det var en stille pause (ofte fordi jeg orienterte meg i intervjuguiden) begynte informantene å snakke videre og utdype ting jeg vanligvis ikke ville fått med meg dersom jeg hadde fortsatt å stille spørsmål.

Når en er i en intervjusituasjon er det også viktig å finne en balanse mellom kunnskapsinnhenting og en emosjonell og menneskelig relasjon (Kvale 1997). Dette var aktuelt i mine intervjuer fordi mange av mine spørsmål omhandlet temaer som kunne oppleves som vanskelige og følelsesladde. I et par intervjuer følte jeg også at jeg til tider fikk rollen som "terapeut", men stort sett var intervjusituasjonen uproblematisk. I de tilfeller der jeg opplevde dette prøvde jeg å være forståelsesfull, uten å gå videre inn på temaet. Som Kvale (1997) anbefaler, startet jeg alle intervjuene med en briefing (Kvale 1997) der jeg snakket litt om temaet for oppgaven, og på slutten av intervjuet avsluttet jeg med en debriefing (Kvale 1997) der jeg spurte om informanten hadde noe å legge til eller noen spørsmål. I tillegg spurte jeg informanten hvordan de syntes det hadde gått etter at jeg hadde slått av båndopptakeren. Intervjuene varte som sagt et sted mellom 45 minutter og 2 ½ time. Grunnen til de ulike lengdene på intervjuene kan nok tilskrives både personlig kjemi mellom intervjuer og informant, og at noen informanter var mer "uttrykksfull" enn andre. Jeg var bekymret etter et par av de kortere intervjuene om disse var tilstrekkelig lange og inneholdt nok informasjon, men etter transkripsjonen så jeg at alle intervjuene inneholdt interessant informasjon som kunne benyttes i analysen.

Under intervjuene lot jeg intervjupersonene snakke fritt uten å stille spørsmål om realiteten i deres historier. Heller enn å fokusere på om innholdet var sant eller gyldig, var det informantenes opplevelse av egne erfaringer, og deres meninger som var det interessante (Kvale 1997). Jeg har ingen mulighet til å vite om mine informanter snakket sant. Jeg fikk ikke inntrykk av at noen av dem fortalte noe de selv ikke oppfattet som sant, men noen ganger kunne jeg få inntrykk av at deres versjon av historien nok kunne vært tolket på en annen måte. Jeg må selvsagt ta høyde for at informantene tross alt fortalte sin historie fra sitt ståsted, og det er ikke sikkert historien hadde blitt lik dersom en hadde hørt den fra andre parter i historien. Troverdigheten til informantene er likevel ikke det sentrale, den versjonen de valgte å fortelle meg er det som er virkelig for dem, og det som påvirker deres tilhørighet og identitet. I kvalitative intervjuer er også det som beskrives en gjenfortelling, og informantens forståelse påvirkes av det vedkommende har opplevd (Thagaard 1998).

Når det gjelder meg som intervjuer og påvirkning på intervjusituasjonen, opplevde jeg at det at jeg er ung, og at alle informantene mine var mellom 18 og 19 år gjorde at informantene kunne slappe av i intervjusituasjonen. Det er mulig at min alder gjorde at det opplevdes mer som en samtale mellom "likeverdige", mens en eldre person kunne blitt forbundet med barnevernet og havnet i et autoritetsforhold til informantene. Det at jeg ikke selv har opplevelser og erfaringer fra barnevern eller fosterhjem ser jeg også på som en fordel, fordi jeg kunne forholde meg til feltet og informantene med åpenhet (Christensen 1998), og informantene var kanskje mer villig til å forklare og utdype sine uttalelser og synspunkt. Det ble muligens også lettere for dem å anta at jeg ikke har forutinntatte meninger og handlinger. På den annen side kan min rolle som en "outsider" også ha hatt sine bakdeler. Fordi jeg ikke kjente feltet godt nok har jeg muligens gått glipp av informasjon og en forståelsesmåte jeg ellers ville hatt, og med personlig erfaring fra barnevernet ville jeg også muligens stilt andre og mindre "naive" spørsmål.

3.5 Analyseprosessen

Jeg skal nå ta for meg analyseprosessen, som foregikk fra jeg begynte å arbeide med prosjektet til selve skrivingen av analysen. Jeg fokuserer her på transkripsjonen og selve analysen. Etter hvert intervju transkriberte jeg det så fort som mulig, slik at jeg husket intervjusituasjonen godt og

KAPITTEL 3

Metode

---

kunne tilføye stemninger fra intervjusituasjonen som ikke kom fram på båndet. Det at jeg transkriberte mellom intervjuene gjorde også at spørsmålene i de kommende intervjuene ble mer fokuserte, og jeg reflekterte rundt hvilke spørsmål som fungerte, og hvilke som ikke fungerte. Ved transkribering ble jeg også bevisst på svar fra informantene som kunne vært fulgt opp bedre, og gitt mer interessante svar. Når en transkriberer er det også et spørsmål om en skal ta med absolutt alt som sies og alle pauser. Siden transkripsjon ikke er en kopi eller gjengivelse av en egentlig realitet (Thagaard 1998), valgte jeg bare å ta med spesielt lange pauser som virket av betydning for innholdet. Transkripsjonsprosessen kunne til tider være ensformig, men det fikk i gang tankeprosessen og gav en spesiell nærhet til materialet. Dette lettet dermed analysen ved at jeg under transkripsjonen hadde gjort mye analyse i "underbevisstheden".

Ifølge Kvale (1997) bør intervjueren ha en begrepsmessig og teoretisk forståelse av fenomenene som skal studeres før man setter i gang å intervjuer. I min prosjektskisse fokuserte jeg blant annet på familien som et sosialt konstruert fenomen, og på identitet og tilhørighet som sosiale fenomen. Jeg hadde dermed ideer om teori før jeg startet intervjuene, men jeg ønsket samtidig ikke å plassere det informantene sa innenfor en forutbestemt forståelsesramme. Jeg ønsket at analysen skulle være "empirinær", slik at jeg kunne ha et perspektiv der det viktige var aktørens subjektive fortolkninger (Christensen 1998). Likevel er det viktig å være oppmerksom på at det ikke er mulig å tolke helt induktivt direkte fra det en observerer, og enhver forsker vil være påvirket av faglige perspektiver og tolke dataene etter dette (Repstad 1998). Det teoretiske perspektivet jeg har valgt er både preget av forståelsesrammene jeg hadde på forhånd, og et resultat av intervjuene og analyseprosessen. En kan si at begrepene jeg hadde klar før jeg startet å intervjuer, identitet og tilhørighet, var sensitiverende heller enn definitoriske (jfr. Blumer 1969). Etter hvert som analysen skred fram, kunne jeg også få en større forståelse for hvilken mening disse begrepene innebar for mine informanter.

Analysen min bærer preg av det Wadel (1991) kaller en runddans mellom teori, metode og data, der forskeren kan endre innsamlingsstrategi mens analysen av dataene foregår, og teori kan endre datainnsamling og analyse. Jeg hadde som nevnt ikke tenkt mye på analysen før intervjuene, og opplevde det som vanskelig i begynnelsen. Etter hvert oppdaget jeg likevel at jeg allerede hadde kategorisert mye under transkripsjonen, og flere gjennomlesinger av intervjuene førte

analysearbeidet videre. En del analyse ble hjulpet av litteratur jeg tidligere hadde lest, mens noe analyse ble hjulpet fram mens jeg leste teori og skrev andre deler av oppgaven. Da jeg skulle kategorisere mine funn tok jeg først utgangspunkt i begrepene identitet og tilhørighet. Først kategoriserte jeg materialet i forhold til hvem informantene følte tilhørighet til. Deretter leste jeg gjennom materialet igjen, og fokuserte på å finne hvilke grunner informantene selv oppga for sin opplevelse av tilhørighet. Først senere i prosessen oppdaget jeg at begrepet "det rene forhold" kunne være nyttig å se på i forhold til disse begrunnelsene, og tilhørighet i dagens samfunn. Ut fra litteratur jeg tidligere hadde lest valgte jeg deretter å fokusere på symboler informantene benyttet for tilhørighet, og gjennom dette arbeidet fikk jeg en oppfatning av informantenes forståelse av familie. Til slutt prøvde jeg så å finne en sammenheng og helhet i analysen ved å se på informantenes identitet, og jeg valgte å studere det i forhold til informantenes livshistorie. Forståelsen av deres identitet ble dermed et resultat av intervjuene i sin helhet, og den tidligere analysen av fosterbarnas tilhørighet.

3.6 Etiske problemstillinger

I forhold til å studere en gruppe som fosterhjemsbarn knytter det seg flere etiske problemstillinger. For det første kan de sies å være en gruppe som kan være mer sårbar enn andre, og i det henseende er det viktig å vurdere om forskningen fører til en ekstra belastning på informantene. Selv om jeg forsker på det som kan sies å være en utsatt gruppe er det, slik jeg ser det, en fordel at min studie ikke har en problemfokusering. Min studie ser på informantenes opplevelser, og kan dermed være mer frigjørende enn belastende. Det er også enkelte grupper som kan oppleve stor pågang fra forskere (Alver & Øyen 1997), og da jeg i utforming av prosjektskissen snakket med en representant fra "Landsforeningen for Barnevernsbarn", ønsket han ikke å skaffe informanter fordi de så ofte ble kontaktet i forhold til forskning. De informantene jeg intervjuet ble som nevnt kontaktet på annet vis, og ingen av dem nevnte at de hadde deltatt i forskning tidligere.

Hvilke type spørsmål som blir stilt under intervjuet må også vurderes i forhold til om de er etisk forsvarlige. Da jeg søkte om godkjenning fra NSD ba de meg å oppgi spesifikt i informasjonsbrevet hva noen av spørsmålene ville dreie seg om, blant annet at jeg ville spørre

KAPITTEL 3

Metode

---

om bakgrunnen for fosterhjems plasseringen, før de godkjente prosjektet. Dermed var informantene forberedt på hva spørsmålene ville dreie seg om, og jeg fikk ikke inntrykk av at spørsmålene ble for vanskelig for noen av informantene. Sagatun (2001) påpeker også at det er forskjellig fra informant til informant hva de synes er belastende å snakke om. Informantene kan også oppleve at de får snakket ut og forstår mer av egen situasjon, og at deres deltakelse kan hjelpe andre (Sagatun 2001). En del av mine informanter uttrykte også dette generelt, og spesielt det å kunne dele sine erfaringer om og med barnevernet. Videre må intervjueren respektere at informanten ikke ønsker å snakke om visse temaer, og Backe-Hansen (referert i Sagatun 2001: 153) viser til at barn i barnevernet kan ha tidligere erfaringer med voksne intervjuere og muligens vil finne ut om intervjueren er "med" eller "mot" barnet. Dette kan påvirke intervjusituasjonen og svarene. Jeg opplevde som nevnt at min alder var en fordel, nettopp fordi jeg ble sett på som "likeverdig", og jeg følte at informantene forstod at min rolle var utenfor barnevernet.

En annen etisk problemstilling er sikring av informantenes konfidensialitet. I forskningsrapporter er det to ulike løsninger på dette (Sagatun 2001). For det første å endre kjennetegn ved informantene og de som omtales, uten at den meningsbærende informasjonen endres. For det andre å ikke fortelle personers historie sammenhengende, men blande informantenes historie som et lappeteppe (Sagatun 2001). Den første strategien skal hindre at utenforstående kjenner igjen informantene, mens den andre kan gjøre at de ikke kjenner igjen sin egen historie. Jeg har i min studie prøvd å anonymisere mine informanter slik at de ikke kjennes igjen av andre, men jeg har valgt å ikke følge den andre strategien. Det er flere grunner til det, for det første fordi informantens livshistorie i seg selv er interessant i min studie, og et viktig grunnlag for analysen. For det andre tror jeg at informantene kan ha et ønske om å kjenne igjen sin egen historie. Når min studie først har et fokus på individuelle livshistorier, er det bedre at de kjenner seg helt igjen enn bare delvis, og dermed føler at det ikke er "ekte". Det er da selvsagt mulig at andre kan kjenne igjen informantenes historie, men jeg mener jeg har gjort det jeg kan for at den første strategien med anonymisering skal være tilstrekkelig for å sikre konfidensialitet.

Etiske avgjørelser må foretas gjennom hele forskningsprosessen (Kvale 1997), også etter at intervjuene er gjennomført. Et spørsmål er om intervjupersonene selv bør være med og bestemme hvordan deres uttalelser skal tolkes (Kvale 1997). Noen forskere velger å la

informantene lese utskrifter fra intervjuer eller analyse før de ferdiggjør sitt arbeid, men jeg har valgt å ikke gjøre dette. Selv om analysen til dels kan være tett opp mot intervjupersonene, er min analyse noe annet enn informantenes oppfattelser. For at dette skal være etisk forsvarlig, er det viktig at jeg markerer et tydelig skille mellom forståelsen informantene har av sin situasjon, og forskerens perspektiv (Kvale 1997). Dette gjør jeg ved at informantens synspunkter presenteres med direkte sitat, eller ved at jeg skriver eksplisitt i teksten at det er informantens egne uttalelser. Ved bruk av sitater fra informantene har jeg passet på at sitatet kommer til sitt rette med hensyn til stemning og måten det ble sagt (Kvale 1997). De resterende påstandene i oppgaven kan antas å være mine analyser og tolkninger. I forhold til min framstilling i analysen og bruken av informantenes uttalelser der, er det også en problemstilling om informantene skal gi samtykke til dette, men jeg mener at det opprinnelige informerte samtykket (se informasjonsbrev, vedlegg 1) er tilstrekkelig i denne situasjonen (Sagatun 2001). Det er mulig at informantene ikke vil kjenne seg igjen eller være uenig med mine tolkninger, men det er etter min mening akseptabelt så lenge det er klargjort forskjellen mellom informantenes synspunkter og min analyse. Samtidig som det kan være belastende, kan det også være en positiv opplevelse for informantene å lese om seg selv i en forskningsrapport (Sagatun 2001). Også ved analyse av livshistorier er det viktig å skille mellom tolkninger nært forbundet med informantens selvforståelse, og tolkninger av forskeren på bakgrunn av teori (Thagaard 1998). Analysen kan sies å være en dialog mellom forskerens og informantens forståelse, men forskerens faglige forståelse strukturerer analysen og tolkningen av dataene (Thagaard 1998).

3.7 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Til sist i dette metodekapittelet vil jeg se på studiens kvalitet og vitenskapelighet ved å ta for meg oppgavens troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. Disse begrepene skal erstatte begrepene reliabilitet, validitet og generalisering som benyttes i kvantitativ forskning (Thagaard 1998). *Troverdighet* er knyttet til forskerens refleksjon over betydningen av konteksten under datainnsamling og relasjonen mellom forsker og informant. Som jeg har gjort rede for, skapes det empiriske materialet under intervjuet i samhandlingen mellom intervjuer og informant, det samles ikke bare inn. Dette er heller ikke noe som er unikt for intervjuer, ettersom ingen metoder for innsamling av data kan sies å produsere objektive data. Etter mitt syn er kravet til

KAPITTEL 3

Metode

---

troverdighet oppfylt, både fordi jeg har redegjort for datainnsamlingens kontekst, min relasjon til informantene, og min oppfatning av deres troverdighet. Begrepet *bekreftbarhet* omhandler forskerens kritiske holdning til egne tolkninger og innebærer at forskeren uttrykker eksplisitt perspektivet på emnet som studeres, og hvilken kontroll som utøves for å motvirke selektiv forståelse og skjev tolkning (Kvale 1997). Begrepet innebærer også et krav om at resultatene kan støttes av annen forskning. Dette har jeg prøvd å gjennomføre gjennom hele forskningsprosessen, blant annet presenterer jeg i kapittel 4 mitt teoretiske utgangspunkt for studien, jeg har presentert mitt utvalg, og jeg redegjør ellers i oppgaven for forskning som både støtter og ikke støtter min analyse. Kravet om *overførbarhet* innebærer at resultatene fra prosjektet også kan være relevant i andre situasjoner, det vil si at den teoretiske forståelsen i et enkelt prosjekt kan settes inn i en større sammenheng, og dermed bidra til en mer generell teoretisk forståelse. Forskeren må argumentere for at tolkningen basert på en enkeltstående studie kan være relevant i en større sammenheng, og dette må også knyttes til spesielle trekk ved utvalget (Thagaard 1998). Som jeg har vist tidligere (3.2) er mitt valg av kategori det som kan kalles et kritisk case (Flyvbjerg 2004). I tillegg har jeg vist (3.3) i forhold til mitt konkrete utvalg at jeg har intervjuet fosterbarn med et vidt spekter av erfaringer, samtidig som informantene er et selvselektert utvalg med enkelte bestemte kjennetegn noe som vil sette grenser i forhold til hva mine data kan gi informasjon om. Min vurdering er likevel at kravene om troverdighet, bekræftbarhet og overførbarhet er oppfylt i denne studien, og at den dermed kan sies å oppfylle "kravene" til vitenskapelighet.

Før jeg går videre med min analyse vil jeg i neste kapittel redegjøre for de to mest sentrale begrepene i min analyse, identitet og tilhørighet.

4 TILHØRIGHET OG IDENTITET – ET TEORETISK UTGANGSPUNKT

Som jeg viste i innledningskapittelet, har jeg valgt å bruke begrepene identitet og tilhørighet som teoretisk innfallsvinkel til å studere betydningen av sosiale og biologiske bånd i forhold til familie. Jeg viste også at jeg tar utgangspunkt i at fenomenene er relasjonelle og kontekstuelle, og jeg vil i dette kapitlet utdype min forståelse av innholdet i begrepene ytterligere. Jeg ser først på sammenhengen mellom identitet og tilhørighet, før jeg ser nærmere på begrepet tilhørighet, og deretter identitet. Dette kapitlet gir dermed et teoretisk utgangspunkt for min videre analyse, og viser hvilke aspekter det er viktig å fokusere på i analysen av fosterbarnas tilhørighet og identitet. Øvrige teoretiske perspektiv har jeg valgt å presentere der det er relevant i de ulike analysekapitlene.

4.1 Identitet og tilhørighet

Identitet og tilhørighet kan forstås på ulike måter. Min forståelse av begrepene forholder seg til en samfunnsmessig kontekst der betingelsene for identitet og tilhørighet har endret seg, slik at de kan baseres på både sosiale og biologiske bånd. Ved å ha et perspektiv på identitet og tilhørighet som sosiale fenomener, åpner også dette for at tilhørighet og identitet kan dannes i forhold til flere familier og flere typer bånd. Begrepene er dermed teoretisk åpne heller enn statiske og forutbestemte, og denne forståelsen er i seg selv en forutsetning for at mine problemstillinger om betydningen av sosiale og biologiske bånd i det hele tatt kan drøftes.

Begrepene tilhørighet og identitet har ulikt innhold. Mens identitet vektlegger individualitet, viser tilhørighet til en opplevelse av fellesskap og sosial integrasjon (Redtvedt 1981). Samtidig henger begrepene også sammen fordi de tematiserer hvordan mennesket finner seg en plass i samfunnet, og fordi identitet utvikler seg i samspill med mennesker og grupper en føler en tilhørighet til (Redtvedt 1981). Identitet i dagens samfunn består både av å uttrykke det som er unikt for

individet, og samtidig vise tilhørighet til en større sosial sammenheng (Nestvold 2003), og en kan si at identitet viser til hvordan en forstår og formidler seg selv, og hvordan en forstår og formidler tilhørighet (Midjo 1998). I forhold til mitt prosjekt kan en si at fosterbarnas familietilhørighet er en del av grunnlaget for deres identitet, og i min analyse vil dermed hvem fosterbarna har tilhørighet til være en viktig innfallsport til å studere fosterbarnas identitet.

4.1.1 Tilhørighet

Tilhørighetsbegrepet kan generelt sett sies å beskrive en følelse av å høre til eller å høre sammen med noen (Redtvedt 1981). Teoretisk sett kan begrepet forstås på ulike måter og det brukes ofte i forhold til forskning på tilhørighet til sted, eller i forhold til nasjonalitet og kultur. I min studie er det imidlertid tilhørighet til familie som er det sentrale, og som jeg viste i innledningskapittelet kan tilhørighet til familie i dagens samfunn forstås både som basert på biologiske bånd, og på sosiale bånd.

Min forståelse av tilhørighet baserer jeg på en definisjon Midjo (1997) benytter i sin kvalitative studie av familierelasjoner og identitetsdannelse hos fosterhjemsbarn. Jeg finner at hennes forståelse av sosial identitet som et relasjonelt og kontekstuel fenomen passer godt til å beskrive tilhørighet. Selv forstår Midjo familietilhørighet som en opplevelse av likhet og nærhet, og nært knyttet til begrepet sosial identitet (1997: 159). Jeg velger altså å ta utgangspunkt i Midjos definisjon av sosial identitet som min forståelse av tilhørighet. Tilhørighet forstår jeg dermed som dannet av subjektet selv, det vil si at den enkelte kan velge hva eller hvem de vil ha tilhørighet til. Videre er tilhørigheten kontekstuel åpen, slik at den er en kontinuerlig prosess og blir dannet i de ulike kontekster individet inngår i gjennom livsløpet. Den kontekstuel åpne tilhørigheten har videre en relasjonell forankring, noe som vil si at sosiale relasjoner er prosesser som over tid etablerer betingelsesstrukturer for aktøren. Ulike relasjoner en inngår i kan derfor ha mye å si for hvem en har tilhørighet til (Midjo 1997: 162). Denne forståelsen av begrepet åpner dermed for flere former av tilhørighet, og både sosiale og biologiske bånd kan framstå som grunnlaget for tilhørighet.

Mer konkret vil denne forståelsen av tilhørighet åpne for at fosterbarna kan ha tilhørighet til biologisk familie, til fosterfamilie, eller til flere familier. At tilhørighet er kontekstuell og

relasjonell innebærer at fosterbarnas samfunnsmessige og nære omgivelser, og deres sosiale relasjoner påvirker tilhørighet. Jeg ser dermed ikke på tilhørighet som et fenomen som er bestemt på forhånd, men noe som muligens kan endre seg i forhold til omgivelser og relasjoner til andre mennesker. I min analyse vil jeg benytte dette begrepet når jeg ser på hvem fosterbarna har familietilhørighet til, og hvordan de selv begrunner sin familietilhørighet.

4.1.2 Identitet

Identitet er et begrep som kan forstås på flere måter, og på flere plan. Blant annet kan forståelsen plasseres på et kontinuum fra teorier som hevder at identitet er forutbestemt, til teorier som hevder at identitet er fullstendig sosialt konstruert. En essensialistisk forståelse av identitet er på den ene enden av skalaen, og vil hevde at identitet er en stabil kjerne som "ligger" i individet. Et eksempel på en slik identitetsforståelse er de som hevder at kjønnsidentitet er biologisk bestemt, og som ikke tar høyde for kulturelle og historiske faktorer når det gjelder kvinner og menns atferd (Falch 2002). Teorier på den andre enden av skalaen vil se på identitet som sosialt konstruert. Blant disse er poststrukturalistene som ser på identitet som et grunnleggende ustabil fenomen. De avviser eksistensen av enhetlige og faktiske identiteter, og hevder at identiteten ikke er å finne i individet, men i samfunnets diskurser (Larsen 2003).

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Giddens (1991) sin forståelse av identitet, et perspektiv som ligger mellom disse to forståelsene. Denne forståelsen ser ikke på identitet som fastlagt på forhånd, og heller ikke som sosialt konstruert fordi en til en viss grad må forholde seg til faktiske betingelser. Ettersom forståelsen ser på identitet som sosialt dannet, forutsetter den at mennesker kan reflektere over den sosiale verden og sin posisjon der (Jenkins 1996). Derfor er også "det sosiale selvet" en sentral del (Mead 1934). Begrepet viser til at selvet er uatskillelig fra det sosiale, og ifølge Mead er selvet dannet av to deler. Jeg'et som er den impulsive, frie og handlende delen, og meg'et som er sosialt og representerer viten om hvordan andre forventer at vi skal oppføre oss. Dermed er ikke selvet bare biologisk og forutbestemt, det er også sosialt fordi at det påvirkes av samfunnet rundt, og utvikles gjennom sosial interaksjon med andre mennesker (Cuff, Sharrock og Francis 1990, Mead 1934). Dette sosiale perspektivet på identitet åpner derfor for at både sosiale og biologiske bånd kan spille en rolle i identitet.

Min forståelse av identitet har jeg valgt å basere på teoriene Giddens utvikler i boken *Modernity and Self-Identity* fra 1991, der han hevder at identitet er selvet slik personen forstår det refleksivt på bakgrunn av sin biografi. Ifølge Giddens er identitet i dagens samfunn blitt et refleksivt prosjekt, noe som innebærer at en stadig må omforhandle, omforme og ta stilling til egen identitet. Identitet er derfor ikke noe som bare er der, eller en samling av trekk hos en person, men noe som stadig skapes og opprettholdes hos individet. En må hele tiden opprettholde et sammenhengende, men likevel stadig revidert, biografisk narrativ (Giddens 1991).

Giddens hevder videre at identitet ikke lenger baseres på tradisjon, og at en derfor selv må skape en følelse av kontinuitet i identiteten. Dette oppnås ved at selvidentiteten slik den fortolkes refleksivt av individet, i seg selv er en slik kontinuitet (Giddens, 1991:53). Vi må med andre ord ha en forestilling om hvordan vi har blitt som vi er, og hvor vi kommer fra for å ha en fornemmelse av hvem vi er (Giddens 1996). En person som har en relativt stabil selvidentitet vil ifølge Giddens ha en følelse av biografisk kontinuitet som personen selv kan forstå refleksivt, og kommunisere til andre i større eller mindre grad. Andres reaksjoner er også viktige fordi biografien ikke kan være fullstendig fiktiv, men naturligvis hele tiden må interagere med hendelser i den utvendige verden, og integrere disse i den pågående historien om seg selv (Giddens 1991:54). Men selv om egen atferd og andres reaksjoner er viktig, er ikke selvidentiteten basert på dette. Identiteten baseres på biografien en person skaper om seg selv, og evnen til å opprettholde denne spesielle fortellingen.

Perspektivet jeg velger å basere min analyse på hevder altså at i tillegg til at identitet baseres på biografien en person har om seg selv, baseres det også på faktiske betingelser og hendelser. Likevel kan Giddens forståelse sies å innebære en grunnleggende relativisme, i betydningen at identitet kan endre seg avhengig av hvilke sosiale kontekster individet inngår i. Giddens ser på moderne identiteter som åpne, men Prieur (2002) kritiserer denne forståelsen og hevder at tradisjonelle strukturerende dimensjoner fortsatt har en betydning for menneskers identitet i store deler av verden og samfunnet. Frisettingen gjelder kun for "et lite sjikt av velutdannede mennesker" (Prieur 2002: 10). Prieur er enig i at tendensen går mot mer frisetting, mindre vekt på tradisjoner, og større krav til refleksivitet, men hun hevder likevel at for noen identiteter som kjønn, klasse og etnisitet er det kroppslige og sosiale utgangspunkt som begrenser mulighetene til

å konstruere en identitet uavhengig av andres lesing. Dette er ikke det samme som at slike identiteter er essensielle, ifølge Prieur, men de fleste mennesker fortolker seg selv i forhold til andres fortolkninger. Prieur påstår dermed at individer ikke alltid har en så stor valgfrihet i forhold til egen identitet som teoretikere som Giddens argumenterer for. Også Bendle (2002) kritiserer Giddens forståelse av identitet for ikke å ta hensyn til strukturerende dimensjoner: *Giddens's alternative model assumes that the primary determinants of behaviour are neither social institutions, traditional expectations nor shared systems of norms, but rather information derived from the environment by the actor and processed according to rules of calculation, instrumental rationality, strategic assessment of constraints and opportunities, and risk management under uncertainty* (Bendle 2002: 11).

Prieur og Bendles kritikk av identitetsteorien til Giddens er berettiget. I mitt prosjekt er det mulig at den tradisjonelle forståelsen der identitet baseres på biologiske bånd fortsatt kan være viktig, og at dette derfor kan være strukturerende og ikke gi en så stor grad av valg som Giddens hevder. Jeg vil likevel benytte Giddens perspektiv på identitet fordi jeg gjennom å se på fosterbarnas fortellinger om sin livshistorie har mulighet til å se om det nettopp er sosiale eller biologiske bånd som framstår som viktige i deres identitet. Dette identitetsperspektivet innebærer dermed ikke at jeg hevder alle har frihet i forhold til sin identitet, men at det åpnes for muligheten. I min videre analyse vil jeg konsentrere meg om familieaspektet ved identitet, det vil si at jeg fokuserer på fosterbarnas identitet i forhold til familie, og ikke deres identitet generelt. I denne sammenheng vil jeg se om familieaspektet ved deres identitet baserer seg på biologiske bånd eller om det er en større valgfrihet rundt dette i dagens samfunn, slik at identitet også kan baseres på sosiale bånd. At jeg benytter meg av Giddens perspektiv på identitet innebærer at jeg i analysen fokuserer på fosterbarnas fortellinger om sin livshistorie, og ser på hvordan den refleksive fortolkningen av denne påvirker deres identitet.

4.2 Avslutning

I dette kapittelet har jeg altså vist hvordan jeg forstår innholdet i begrepene identitet og tilhørighet. En kan si at det som er felles for de to begrepene er at begge er sosiale fenomener som i utgangspunktet er relasjonelt og kontekstuelt funderte. Både tilhørighet og identitet kan derfor dannes både i forhold til sosiale og biologiske bånd. Dermed er begrepene fortsatt åpne,

KAPITTEL 4

Tilhørighet og identitet – et teoretisk utgangspunkt

---

slik at informantenes forståelse av tilhørighet og identitet blir det viktigste i den videre analysen. Videre i denne studien vil jeg benytte begrepene som utgangspunkt for å se på ulike problemstillinger. Først i kapittel 5 ser jeg på hvem fosterbarna har tilhørighet til, og deres ulike forståelser av hvem som er deres familie. Deretter i kapittel 6 ser jeg på hvordan fosterbarna begrunner denne tilhørigheten, og hvordan tilhørighet kan endre seg. Og i kapittel 7 tar jeg for meg tilhørighet ved å studere på hvordan fosterbarna uttrykker sin tilhørighet gjennom symboler tatt fra kjernefamilien, og hva de forventer av varighet og innhold av deres tilhørighet til fosterfamilien. Til sist i kapittel 8 diskuterer jeg familieaspektet ved fosterbarnas identitet, og diskuterer dette i forhold til fosterbarnas livshistorie og den refleksive fortolkningen av denne.

5 HVEM ER FAMILIE?

Hvem fosterbarna opplever som sin familie kan si noe om tilhørighet og hva dette baseres på. Dette kapittelet tar for seg en analyse av hvem fosterbarna har tilhørighet til, og i denne sammenheng belyses også spørsmålet om tilhørighet avhenger av biologiske bånd, om det baseres på sosiale bånd, eller om begge typer bånd framstår som viktige. Før jeg presenterer analysen vil jeg imidlertid se på endringer i hvordan en forstår familie, og ulike perspektiv en kan bruke på familien når en studerer den. Deretter diskuterer jeg tidligere forskning på familietilhørighet hos fosterhjemsbarn, og til slutt presenterer jeg mine funn angående hvem som er familie for fosterbarna.

5.1 Hva er familie?

Familien er ikke en gitt enhet, og forståelsen kan være ulik etter hvilken definisjon en velger å bruke. En kan for eksempel hevde at familien baseres på biologiske og ekteskapelige bånd, eller at den baseres på sosiale bånd, og at individet selv avgjør hvem de ønsker å inkludere i familien.

Både i samfunnet generelt og innen familiesosiologien har det vært endringer i hvordan en oppfatter hva en familie er (Cheal 1991). På 50-tallet, kalt den "gyldne alder" for kjernefamilien, støttet familiesosiologien opp under denne forståelsen av familie gjennom teorier som så på familien som en tilpasningsdyktig enhet mellom individet og samfunnet. Karakteristisk for teoriene på denne tiden var at en var mest interessert i samsvaret mellom familien og samfunnet, og at kjernefamilien ble sett på som en funksjonell enhet i et samfunn der mannen skulle tjene penger, og kvinnen hadde ansvar for barn og hjem. Utover på 60- og 70-tallet forsvant så denne typen familieteori, og på midten av 70-tallet gjennomgikk familiesosiologien det Cheal kaller "the big bang" som følge av feministisk kritikk. Antagelsen om at det fantes en kjerne i familielivet som kunne kalles *familien* ble nå ansett som problematisk, og ideologien om kjernefamilien som eneste mulige familieform ble utfordret. En la videre vekt på at familien i seg selv var en ideologisk konstruksjon, og kritiserte antakelsen om at heteroseksuelt ekteskap var den naturlige

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

basisen for familieliv, og at denne måten å leve sammen på var naturlig, biologisk eller tidløst funksjonell. På grunnlag av dette nye perspektivet på familiebegrepet som sosial konstruksjon, var det på slutten av 70 og 80-tallet en stor økning i perspektiver innen familieteori (Cheal 1991). En kan si at denne forståelsen av kjernefamilien som eneste familietype har endret seg også generelt i samfunnet, og i denne sammenheng troen på at familien utelukkende er biologisk basert. Samtidig er det, som jeg viste til i innledningkapittelet, likevel et økende fokus på betydningen av biologiske bånd. I denne konteksten er det interessant i videre analyse å se hvilke familieførståelser som gjør seg gjeldende hos fosterbarna i dag.

Hvilket perspektiv vi har når vi studerer familien styrer også vår forståelse. Levin (1994) tar for seg tre mulige perspektiv en kan ha på familien: familien fra et "fugleperspektiv", familien som en husholdsenhet, og familien slik individet oppfatter den.

Familien fra et "fugleperspektiv" ser på familien som en institusjon i samfunnet, og den blir beskrevet med observatørens distanse. Et eksempel på en teoretiker innenfor dette perspektivet er Parsons, som definerer familien som en funksjonell enhet som har en bestemt form fordi den er tilpasset samfunnet. Jeg har allerede benyttet meg av dette perspektivet tidligere i oppgaven, både da jeg presenterte kjennetegnene på fosterhjemsinstitusjonen i kapittel 2.2., og da jeg presenterte min forståelse av (standard)kjernefamilien innledningsvis (1.3).

Det andre perspektivet en kan ha på familien, er familien som en husholdsenhet. Dette perspektivet setter likhetstegn mellom familie og hushold, noe som blant annet betyr at å flytte ut av husholdet innebærer å flytte ut av familien. Familie som hushold blir derfor en ganske snever definisjon, og en kan lett tenke seg situasjoner der noen som ikke bor i samme hushold vil anse seg selv som å være i familie. Et eksempel på dette er barn som har giftet seg og har flyttet ut fra foreldrenes hjem. Et sted der et slikt perspektiv på familien benyttes, er i Statistisk Sentralbyrå. Selv om de i publikasjonen "Standard for gruppering av familier og husholdninger" (2001) i serien Norges Offisielle Statistikk (NOS) gjør oppmerksom på at en husholdning ikke er det samme som en familie, er definisjonen av familie som følger:

En familie består av personer som er fast bosatt i samme bolig, og som er knyttet til hverandre som ektefeller, samboere, registrerte partnere og/eller som foreldre og ugifte barn (uansett det

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

ugifte barnets alder). En familie kan høyst bestå av to (påfølgende) generasjoner og kun ett ektepar/partnerskap/samboerpar. Som familie regner vi også enkeltpersoner, slik at alle personer er med i en familie og en husholdning, enten sammen med andre personer eller alene (NOS 2001: 7).

I den samme publikasjonen ser en også på hvordan fosterbarn skal "kodes" i statistikken. Fosterbarn regnes som en del av husholdningen, men ikke som en del av foster*familien*. Som barn defineres: "... biologiske barn, adoptivbarn og stebarn. Fosterbarn regnes ikke som barn i familien." Det refereres også til at fosterbarn får hver sitt familienummer, og: "Dette medfører altså at to søsken som bor i samme fosterhjem, og har flyttemelding fra foreldrehjemmet, vil registreres med hvert sitt familienummer. De ca. 4 000 personene som bor i fosterhjem regnes altså ikke som barn i en familie." (NOS 2001: 8). En kan i denne sammenheng også diskutere innholdet i ulike begreper knyttet til fosterhjem. Hva innebærer det for eksempel at det er termen "fosterhjem" som blir mest benyttet, til forskjell fra "fosterfamilie"? Selv om begrepene "familie", "husholdning" og "hjem" ikke er synonyme for hverandre, er de nært forbundet med hverandre (Morgan 1996). En husholdning defineres i NOS på denne måten: "En husholdning består av personer som er fast bosatt i samme bolig (boenhet) eller institusjon." (NOS 2001: 7) Ordet "familie" kan sies å referere til et sett av praksiser som har noe å gjøre med ideene om foreldreskap, slektskap og giftemål, og de forventningene og forpliktelsene som assosieres med disse praksisene (Morgan 1996: 11). Mens begrepet "hjem" kan forstås både som å referere til bosted og stedsadresse, eller det kan referere til ideer om de relasjonene som er, eller en mener bør være der (Morgan 1996). I Bokmålsordboka defineres hjem som "*bolig, fast oppholdssted (for familie, husstand)*". Ulikheten i definisjoner av disse ordene viser muligens også til en verdiholdning i barnevernet. Ved å kalle det foster*hjem* og ikke foster*familie*, indikerer en at fosterhjemmet skal fungere som et oppholdssted og et sted fosterbarnet kan bo, og ikke at det skal fungere som en ny familie. Det er jo også som jeg har vist i kapittel 2.3 hensikten at fosterhjem skal være midlertidig.

Det tredje perspektivet en kan ha på familien når en studerer den, er å ta utgangspunkt i hvordan individet oppfatter familien. Dette innebærer til forskjell fra de to foregående perspektivene, ikke bare å se på familien som en institusjon eller et hushold, men å ta utgangspunkt i at familie er det et individ til enhver tid definerer som familie (Levin 1994). Dette perspektivet, som jeg har valgt å bruke, åpner for et mangfold av definisjoner og kan gi en ny innsikt i familiebegrepet. Ifølge

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

Finch (1993) er et krav man må stille til teori om familie at den har sitt grunnlag i hvordan folk faktisk lever, og den betydning de tillegger forskjellige relasjoner. Dette perspektivet ser dermed på familien som prosessuell heller enn statisk, og hvem som er inkludert i en familie kan derfor forandre seg. Perspektivet viser samtidig at hvordan vi forstår familie er sosialt konstruert, også i forhold til de tilgjengelige meningene som ligger innebygget i vår kultur (Holtan 2002). Ved å benytte meg av dette perspektivet i min analyse tar jeg dermed ikke utgangspunkt i en allerede vedtatt definisjon, men lar mine informanter selv avgjøre hva og hvem de ser på som familie.

5.2 Tidligere forskning

Å være medlem i en familie er en viktig form for tilhørighet i vårt samfunn. Og status som familiemedlem gir fosterbarn en tilhørighet til en viktig dimensjon for oppvekst i vårt samfunn, og dermed også en samfunnsmessig tilhørighet (Midjo 1990).

Det finnes flere studier som fokuserer på hvem fosterbarn har tilhørighet til og ser på som sin familie, men studiene jeg har funnet er mer psykologisk rettet enn sosiologisk. Dette viser seg blant annet ved at det fokuseres på *hvem* som er familie, men ikke fosterbarnas egne forklaringer på *hvorfor* noen er familie, eller hvordan dette kan sees i sammenheng med den samfunnsmessige konteksten de lever i. Psykologen Gardner (1996) ser, i en kvantitativt rettet studie utført i Australia, på fosterbarns familieoppfatning sammenliknet med barn fra intakte familier. Hovedfunnene i studien er at fosterbarna konsekvent relaterer seg til fosterfamilien heller enn biologisk familie, og at de ser på fosterfamilien som sin "virkelige" familie. Men studien viser at fosterbarna likevel føler seg mindre nær fosterforeldrene enn barn i intakte familier gjør til sine foreldre. En annen studie er en hovedfagsoppgave i sosialt arbeid utført av Anfinnsen (1998). Hun baserer seg på kvalitative intervjuer, og finner tre ulike familiemønstre som hun kategoriserer etter hvem fosterbarna ser på som sine foreldre. Kategoriene kaller hun "både-og" for dem som ser på både biologiske og fosterforeldre som foreldre, "enten-eller" for de som bare har ett par foreldre, og "verken-eller" for de som ikke har noen i en foreldrefunksjon. Anfinnsen finner at fosterbarna danner sin familieforståelse med utgangspunkt i de relasjonelle erfaringene de gjør i husholdene de bor i, det vil si at familietilhørigheten er avhengig av relasjonene de har til ulike mennesker. De to svenske sosialarbeiderne Hansson og Knutsson (2000) ser også på

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

fosterbarns familietilhørighet, og kategoriserer tilhørighet til enten én familie, til to familier eller ingen familie. De finner at barna som har tilhørighet til to familier har nærmest kontakt med fosterfamilien og bodde i fosterfamilien til de kunne flytte for seg selv. Barna som har sin hovedsaklige tilhørighet til opprinneshjemmet kom enten i fosterhjem i en kortere periode i tenårene, eller de ble plassert i skolealderen og flyttet mellom flere fosterhjem. Mens informantene som har tilhørighet til fosterhjemmet først og fremst består av barn som vokste opp i fosterhjemmene. I en intervjuundersøkelse av 22 svenske barn deler den svenske psykologen Andersson (1998) informantenes familietilhørighet inn i to grupper. En gruppe som har sin tilhørighet til fosterhjemmet, og en gruppe som har tilhørighet til både biologisk familie og fosterfamilie. Halvparten av informantene havner i gruppen som har sin tilhørighet i fosterhjemmet. De ser på seg selv som et "vanlig" barn i en "vanlig" familie, og de fleste fosterbarna i denne gruppen ble plassert før de var fem år. Den andre halvparten plasseres i gruppen som er knyttet både til fosterhjemmet og sine biologiske foreldre. De fleste i denne gruppen ble plassert da de var mellom fem og ti år. I en norsk studie utført av Midjo (1997) baserer hun resultatene på en spørreskjemaundersøkelse med 47 tidligere fosterbarn mellom 17 og 26 år, med mellom 6 og 18 år i fosterhjemsplassing. Hun finner to hovedretninger av familieorientering, 44 % har énfamilieorientering som hovedsakelig rommer fosterfamilien, mens 49 % har en tofamilieorientering som innbefatter både fosterfamilie og biologisk familie. Bare 7 % inkluderer kun biologisk familie som egen familie. Midjo utdyper fosterbarnas familietilhørighet videre ved å skille mellom "entydig fosterfamilieintegrasjon", "tofamilieorientering med hovedforankring i fosterfamilien", og "tofamilieorientering med tofamilieforankring". Det hun kaller entydig fosterfamilieintegrasjon karakteriseres av en relasjon der forholdet mellom fosterforeldre og fosterbarn er som et tradisjonelt forhold mellom foreldre og barn, noe Midjo også kaller en pseudoadopsjon til fosterfamilien. Tofamilieorienterte med hovedforankring i fosterfamilien identifiserer fosterforeldrene som sine foreldre og fosterfamilien som sin hovedfamilie, men har kontakt med biologisk familie og særlig biologisk mor. Mens de tofamilieorienterte med tofamilieforankring er sterkere integrert i den biologiske familien, og fosterforeldrene og biologiske foreldre deler foreldrerollen.

5.3 Hvem oppleves som familie?

Det viser seg i likhet med annen forskning jeg har presentert, at mine informanter har ulik opplevelse av hvem som er deres familie. Jeg vil derfor i dette delkapittelet gi en oversikt over de ulike familieorienteringene jeg finner hos mine informanter. Da jeg gikk gjennom informantenes egen forståelse av familietilhørighet viste det seg at de kunne deles i tre grupper, der den første kategorien "enten-eller" innbefatter informantene som inkluderer bare enten fosterfamilien eller biologisk familie. "Både-og" kategorien rommer fosterbarna med familietilhørighet til både fosterfamilie og biologisk familie, mens kategorien "verken-eller" inkluderer informantene som ikke har tilhørighet til verken fosterfamilie eller biologisk familie. I min analyse har jeg derfor i likhet med Anfinnsen (1998) valgt å kalle de tre typene familietilhørighet jeg finner for "*enten-eller*", "*både-og*" og "*verken-eller*".

Til forskjell fra hva Anfinnsen (1998) gjør, baserer jeg inndelingen i familiekategorier på fosterbarnas relasjon til flere enn foreldre. Jeg mener at en ved å kun inkludere relasjonen mellom foreldre og barn kan en gå glipp av tilhørighet som baseres på andre relasjoner. Eksempelvis kan fosterbarn ha tilhørighet til biologisk familie gjennom biologiske besteforeldre. Jeg inkluderer derfor også tilhørighet til søsken og andre familiemedlemmer. Av de fem studiene jeg presenterte i forrige avsnitt er det bare Gardner (1996) som inkluderer fosterbarnas forhold til søsken. Ifølge Gardner kan fosterbarnas relasjon til søsken gi en viktig tilhørighet til biologisk familie, og søskenbånd kan fungere som støtte senere i livet. I min analyse regner jeg biologiske søsken som har bodd sammen med informanten i fosterhjemmet, som tilhørende fosterhjemmet. Grunnen til dette er at fosterbarna skiller mellom biologiske søsken de har bodd med, og biologiske søsken de ikke har bodd med i oppfattelsen av søskenforhold, noe jeg kommer tilbake til i avsnitt 6.4. Dette innebærer at en informant som i sin tilhørighet inkluderer fosterforeldre pluss biologiske søsken i fosterhjemmet, havner i "enten-eller" gruppen, og ikke i "både-og" gruppen.

Som jeg nevnte i metodekapittelet tegnet halvparten av informantene familiekart, mens halvparten svarte muntlig på hvem som var deres familie. Det har til tider vært en avveining når jeg skulle gruppere informantene etter deres familietilhørighet, og i tvilstilfeller har jeg derfor

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

basert meg på en kombinasjon av familiekartet, uttalelsene til informantene og mitt generelle inntrykk etter samtalen.

5.3.1 Enten-eller

Gruppen jeg har valgt å kalle "enten-eller" inkluderer informantene som tar med enten bare biologisk familie, eller bare fosterfamilie i sin familieforståelse. Fire av mine informanter kan sies å ha en familieorientering som plasserer dem i denne gruppen. Dette er informanter som bare inkluderer fosterfamilien når de skal fortelle hvem som er deres familie. Ingen av mine informanter inkluderer bare biologisk familie. Informantene som kun inkluderer fosterfamilien i sin familieorientering er Lisa, Ida, Anne og Karianne.

Lisa inkluderer fosterforeldrene, den biologiske broren hun bor med i fosterfamilien, og sine tre fostersøsken i sin familieorientering. På spørsmål om hun inkluderer sine andre biologiske søsken som fortsatt bor hos biologisk familie svarer hun: "*... sånn som det har blitt til nå så har jeg bestemt meg for det at jeg har meldt meg ut av familien...*". Lisa ser også på sin tilhørighet i fosterfamilien som helt naturlig "*... jeg føler at jeg har faktisk vært der helt siden jeg ble født, faktisk.*". Det virker også som hun gjennom intervjuet prøver å markere avstand til sine biologiske foreldre, når jeg spør hvor resten av hennes biologiske søsken bor, svarer hun: "*De bor hos **hun** som jeg bodde hos da, altså foreldrene mine(min utbevelse)*". Karianne er en annen informant som kun ser på fosterfamilien som sin familie, det framstår som helt naturlig for henne at de er hennes familie og hun tenker ikke på det til vanlig: "*nei, jeg har egentlig ikke tenket så mye over det for jeg har bodd her helt siden jeg var ett år... mindre enn ett år, så det er ikke så mye å tenke over egentlig*". Om sin biologiske mor sier hun "*... jeg bare tenker på at det er hun som har født meg, ikke noe mer*". Anne er den tredje informant som har en familietilhørighet som bare inkluderer fosterfamilien: "*jeg ser på det som å bo i en helt normal familie, jeg tenker ikke noe på at jeg bor i fosterhjem. Mine fosterforeldre er min familie.*" Anne inkluderer også sin biologiske halvbror som hun har bodd sammen med, og sine to fostersøsken i sin familieforståelse.

En annen informant jeg velger å plassere i "enten-eller" gruppen er Ida som inkluderer "*fosterforeldrene og familien på den siden*" i sin familieforståelse, noe som også inkluderer biologisk søster og bror som har bodd i samme fosterhjem som henne. Ida er likevel ikke like kategorisk i sin

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

familieorientering som Lisa, Anne og Karianne, hun har et godt forhold til sin biologiske mor som hun har besøkt jevnlig gjennom oppveksten. Hun sier også i intervjuet:

... men jeg må si at jeg har det vanskelig av og til, med å plassere meg hvor jeg... hører hjemme, i hvert fall når jeg har vært hos min biologiske mor...(...)... så er det helt forferdelig å komme hjem og jeg savner henne så mye, men samtidig så vet jeg at det er fosterforeldrene mine som er foreldrene (...) Men det er bare i begynnelsen når jeg kommer hjem igjen jeg føler meg veldig nær min biologiske mor, det går forholdsvis raskt over.

Ida sier også i intervjuet at det er fosterforeldrene som er foreldrene hennes "*Jeg er skikkelig glad for at jeg ble flyttet. Jeg har vanskelig for å si at... det er de [fosterforeldrene] som er foreldrene mine, det har jeg aldri fortalt de beller, men det er det...*". I motsetning til de andre informantene i denne gruppen som er ganske sikre i sin oppfattelse av at fosterfamilien er deres familie, ser det muligens ut som Ida heller i retning av en "både-og" tilknytning. Likevel kan en si at informantene ser ut til å se bort fra en biologisk basert familieforståelse, og at de baserer sin familietilhørighet utelukkende på sosiale bånd til fosterfamilien.

5.3.2 Både-og

"Både-og" gruppen omfatter fosterbarna som inkluderer både biologisk familie og fosterfamilie i sin familieforståelse. Tre av mine informanter, Sandra, Ingrid og Thomas, kan plasseres i denne gruppen.

Ingrid inkluderer i sin nærmeste familie både fosterfamilien med fosterforeldre og fostersøsken, i tillegg til biologisk familie på fars side, og biologisk halvsøster fra mors side. Sin biologiske mor som hun har hatt lite kontakt med gjennom årene, inkluderer hun ikke som sin nærmeste familie. Ingrid inkluderer heller ikke sin halvbror på mors side. Når en annen informant, Sandra, skal fortelle hvem hun ser på som sin familie inkluderer hun biologisk mor, sin egen samboer og de første fosterforeldrene, mens hun ikke inkluderer fosterforeldre nummer to. Når det gjelder hennes biologiske søstre inkluderer hun dem i sin familieforståelse, men sier hun er litt usikker på om hun tar dem med fordi hun føler hun må, eller fordi det virkelig er sånn. Hun "glemmer" også å ta med biologisk far i sin familie, og når jeg spør om dette, sier hun at hun glemte ham fordi han står litt på sidelinjen. Det kan gå flere måneder mellom hver gang de møtes: "*Han er veldig viktig for meg, men han kan jeg ta inn når jeg trenger ham for å si det sånn, det er mer sånn vi er. Det er ikke noe forhold som må pleies for å si det på den måten*". Thomas kan også sies å ha en "både-og"

KAPITTEL 5

Hvem er familie?

---

familieorientering, selv om han verken inkluderer biologisk mor eller biologisk far i sin nærmeste familie. Derimot inkluderer han sin biologiske søster og biologisk mormor. I tillegg til disse inkluderer Thomas fosterforeldrene og fostersøsken, og om fosterhjemmet sier han: *"... det som jeg bor i nå, det er de som er familien min..."*.

Denne gruppen opplever altså tilhørighet til både fosterfamilie og biologisk familie, men analysen viser at det også er noen de ekskluderer. For det første inkluderer ikke informantene som har vært i flere fosterhjems plasseringer alle fosterfamiliene, Sandra inkluderer ikke sin andre fosterfamilie, og Thomas inkluderer ikke sin første. Det viser seg også at informantene heller ikke inkluderer alle biologiske familiemedlemmer, Ingrid inkluderer biologisk far og ikke mor, Sandra har sterkere tilhørighet til biologisk mor enn øvrig biologisk familie, og Thomas inkluderer bare mormor og søster fra biologisk familie. Dermed viser denne gruppen at det ikke er biologiske bånd alene, eller tidligere sosiale bånd til fosterhjemmet som avgjør tilhørighet, det er mer avhengig av den nåværende relasjonen.

5.3.3 Verken-eller

"Verken-eller" gruppen omfatter fosterbarna som verken inkluderer biologisk familie eller fosterfamilie i sin opplevelse av familie. Én av mine informanter, Stefan, kan plasseres i denne gruppen. På spørsmål om han kan tegne et familiekart over hvem som er hans familie, der han plasserer dem etter hvor nær de er ham, sier han: *"da blir alle stående her ute...(ler)... men det er nå greit... det var vanskelig det... jeg vet ikke hvordan jeg skal plassere det, de blir så langt ute bele gjengen"*. Når jeg spør ham om det var noen han vurderte å ta med i sin familie, men ikke tok med svarer han: *"jeg vet ikke, jeg klarer ikke å tenke på hvem som er min egen familie en gang"*. Og på spørsmål om det er vanskelig å avgjøre hvem som er familie, svarer Stefan: *"hvem som fortjener å være familie... det er jo stort sett meg og min søster som er familie liksom... den biologiske... ellers er det jo helt håpløst å si hvem som egentlig bør få være familie"*. Som vi ser inkluderer altså Stefan til en viss grad sin biologiske halv søster som familie, men jeg velger likevel å plassere ham i kategorien "verken-eller". Dette både fordi han selv uttaler at han ikke vet hvem som er familie, og fordi relasjonen han har til sin søster ikke kan sies å omfatte like mye som det han forventer av en familie, slik jeg oppfatter det. Slik jeg tolker Stefans uttalelser er hans forhold til biologisk søster mer et "personlig" forhold enn et "familieforhold", som kunne plassert ham i "enten-eller" gruppen.

Informanten i denne kategorien hevder altså at han ikke har tilhørighet til verken fosterfamilie eller biologisk familie, og overser både biologiske og sosiale bånd. Dette begrunner han med de sosiale relasjonene han har til de ulike aktørene, at han ikke synes at noen "fortjener" å være hans familie.

5.4 Avslutning

Denne analysen av hvem fosterbarna opplever som familie, viser altså en variasjon i familietilhørighet. Jeg fant at fire informanter har tilhørighet til kun fosterfamilien, tre har tilhørighet til både fosterfamilie og biologisk familie, mens én informant ikke har tilhørighet til verken biologisk familie eller fosterfamilie. Det betyr at fosterfamilien spiller en rolle i opplevelse av familietilhørighet hos alle informantene unntatt Stefan, mens biologisk familie er inkludert i familietilhørigheten hos de tre informantene i både-og gruppen. I tillegg til hvem informantene inkluderer, fant jeg også at noen informanter ikke inkluderte enkelte i sin opplevelse av hvem som er familie. I "både-og" gruppen ble ikke alle tidligere fosterfamilier inkludert, og kun enkelte familiemedlemmer fra den biologiske familien ble inkludert. Videre viste det seg at informantene i enten-eller gruppen kun inkluderte sin ene fosterhjems plassering, og ikke biologisk familie. Mens informanten i verken-eller gruppen ikke inkluderte verken biologisk familie eller fosterfamilie.

Problemstillingen jeg ville fokusere på i dette kapittelet var hvilken betydning biologiske og sosiale bånd har for hvem fosterbarna opplever som familie. Oppsummert viser analysen foreløpig at både fosterhjemsrelasjoner basert på sosiale bånd, og relasjoner til biologisk familie basert på biologiske bånd kan være viktige, men at verken biologiske bånd eller en gang etablerte sosiale bånd til fosterfamilien garanterer en opplevelse av familietilhørighet. Det kan dermed virke som innholdet i relasjonene er det viktigste. I neste kapittel vil jeg fortsette å studere denne problemstillingen ved å ta for meg hvilke kriterier fosterbarna selv hevder de baserer sin tilhørighet på, hvordan fosterbarnas søskenforhold arter seg, og hvordan deres familietilhørighet har endret seg gjennom livet.

6 HVORDAN BLIR NOEN FAMILIE?

**(...) DET ER AKKURAT SOM
ET TRE SOM BOR DER,
JO LENGER NED RØTTENE
ER KOMMET... SÅ Å
RIVE DET MED ROTEN (...)**

Thomas (19)

Mens jeg i forrige kapittel så på hvem fosterbarna føler tilhørighet og familietilknytning til, vil jeg i dette kapittelet se på *hvordan* noen blir familie for fosterbarna, enten det dreier seg om biologiske eller sosiale familiemedlemmer. Fokuset vil være på betydningen av sosiale og biologiske bånd for familietilhørighet, og jeg vil i tillegg diskutere i hvilken grad familierelasjoner kan sies å nærme seg "det rene forhold". Jeg presenterer først tidligere forskning som fokuserer på hvilke aspekter som er viktig for tilhørighet til familie, og deretter ser jeg på kjennetegnene til "det rene forhold" som Giddens hevder beskriver relasjonen mellom foreldre og barn i dagens samfunn. Videre presenterer jeg min analyse av informantenes egne uttalelser om hvorfor noen er familie og hva som gir dem en følelse av familietilhørighet. Før jeg ser så på fosterbarnas søskenforhold, og hvordan deres familietilhørighet har endret seg gjennom livet.

6.1 Tidligere forskning

Felles for studiene av fosterbarns familietilhørighet som jeg presenterte i forrige kapittel er som nevnt at de i liten grad fokuserer på fosterbarnas egne forståelse av hvorfor de føler tilhørighet. I de tilfellene der disse studiene ser på grunner til rapportert familietilhørighet, fokuseres det mer på "objektive" eller forskerbestemte begrunnelser, som alder og lengde på fosterhjems plasseringen. Midjo (1997) diskuterer imidlertid noe rundt årsakene til fosterbarns tilhørighet. Hun hevder at forholdet til fosterforeldrene er kjernepunktet i fosterbarnets opplevelse av hvem som er dets familie, og at familieorienteringen dannes i oppveksten i

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

fosterhjemmet. Ifølge Midjo vil lav alder ved plassering gi en større sannsynlighet for et tilknytningsforhold mellom fosterforeldre og fosterbarn, og for at biologisk familie får en liten plass i fosterbarnets familieoppfattelse. Hun hevder videre at samvær med biologisk familie har mye å si for familietilhørighet, og jo mer samvær det er mellom barnet og den biologiske familien, jo større sannsynlighet er det for at fosterbarnet opplever å ha to sett foreldre og to familier. I likhet med Anfinnsen (1998) hevder dermed Midjo at fosterbarnas familieforståelse dannes med utgangspunkt i relasjonelle erfaringer.

Studier som fokuserer på andre familiekonstellasjoner enn fosterfamilier har undersøkt mer konkret hvilke aspekter som gjør at mennesker føler familietilhørighet. Sosialantropologen Weston (1991) tar for seg oppfattelsen av familie og slektskap hos homofile i USA, og finner at mange av dem har det de kaller "valgte familier". Weston finner at grunnlaget for denne familietilhørigheten er "kjærlighet" og "solidaritet" som manifesterer seg i tre konkrete handlinger: For det første at "de er der for deg" både emosjonelt og materielt, det vil si at de stiller opp når du trenger det. Et annet kriterium er at de vil være med på å "jobbe seg gjennom" konflikter. Og til slutt "en delt fortid" der lengden på relasjonen blir et mål på nærhet, og en antar at felles opplevelser vil lede til felles forståelse (Weston 1991: 113f.). Levin (1994) har intervjuet voksne og barn som har bodd sammen i stefamilie i over 1 ½ år, og hun finner liknende kriterier i deres begrunnelser for familietilhørighet. Det er fire hovedkriterier informantene mener må være til stede for å inkludere noen i sin familie. Kriteriene er tilstrekkelig hver for seg, eller de kan kombineres. De er "blodsbånd", "nærhet", "noen en stiller opp i forhold i til" og "hyppighet av kontakt". Levins hovedfunn er at det er variasjon og prosess i stefamilien, det vil si at hvem informantene inkluderer i familien varierer fra person til person, og i forhold til tid og rom (Levin 1994). I sin oppsummeringsartikkel om forskning på stefamilier, finner også Cherlin og Furstenberg (1994) at slektskap skapes ved å etablere en relasjon der en ser hverandre regelmessig, og der en gir eller mottar hjelp. En må videre jobbe med å skape og opprettholde relasjonen, og tilstedeværelse av blodsbånd er ikke nødvendigvis tilstrekkelig i seg selv for å skape slekt (1994: 366).

6.2 *Det rene forhold*

Når jeg videre i dette kapitlet skal se på hvordan fosterbarna begrunner sin familietilhørighet, vil jeg også sammenlikne disse kriteriene med karakteristikkene som ligger i begrepet "det rene forhold". Ifølge Giddens (1994a) vokser "det rene forhold" fram i det senmoderne samfunn, og karakteristikkene kan også gjøre seg gjeldende for slektskaps- og familierelasjoner. Der slektskap tidligere ble oppfattet som naturgitt med rettigheter og plikter som var skapt av biologiske og ekteskapelige bånd, er det i dagens samfunn mange typer slektskapsbånd som ikke lenger trenger å være biologiske. Fordi båndene ikke lenger blir tatt for gitt, utsettes de for flere forhandlinger. Derfor må grunnleggende tillit som før var tatt for gitt innen slekten, nå forhandles om (Giddens 1994a). Giddens hevder at i dagens samfunn er vennskap blitt modellen for et godt forhold, og at det ideelle barn-foreldre forhold og partnerforhold også er karakterisert som et vennskap (Jamieson 1998:79). I forhold til mine problemstillinger kan det være nyttig å diskutere om fosterbarnas kriterier for familietilhørighet stemmer overens med karakteristikkene av det rene forhold. Dette fordi karakteristikkene til det rene forhold taler for forrangen av sosiale relasjoner, og jeg er nettopp interessert i å undersøke i hvilken grad sosiale og biologiske bånd gjør seg gjeldende i familierelasjoner og familietilhørighet i dagens samfunn.

Til forskjell fra relasjoner basert på biologiske bånd, viser begrepet det rene forhold til en relasjon der to mennesker går inn i et sosialt forhold for sin egen skyld, og der relasjonen opprettholdes bare så lenge begge parter er tilfreds. Giddens karakteriserer det rene forhold på følgende måte: Det rene forhold er til forskjell fra nære personlige bånd i tradisjonelle kontekster ikke forankret i ytre sosiale eller økonomiske betingelser. Det bygges kun på det partene får ut av forholdet, og det er organisert på en refleksivt åpen måte, og på et kontinuerlig grunnlag. Videre er forpliktelse sentralt som en erstatning for den ytre forankringen, og det rene forhold er basert på intimitet som en vesentlig betingelse for langvarig stabilitet mellom partene. Forholdet avhenger også av gjensidig tillit mellom partene, noe som henger sammen med intimiteten. Det siste kjennetegnet er at individet ikke bare anerkjenner den andre og finner sin selvidentitet bekreftet gjennom den andres reaksjoner i forholdet. Det arbeides heller med selvidentiteten gjennom selvutforskningsprosesser og utvikling av intimitet med den andre, dette skaper felles historier mellom partene og knytter dem tettere sammen (Giddens 1996: 109).

Selv om Giddens ikke hevder at forholdet mellom foreldre og barn i dagens samfunn vil inneholde alle karakteristikkene av det rene forhold, hevder han at det baseres på likhet og intimitet, og at det opprettholdes på grunnlag av gjensidig tilfredsstillelse (Jamieson 1999). Jamieson (1998, 1999) finner liten støtte for dette i forskningen på relasjoner mellom foreldre og barn. Blant annet viser forskning på forholdet mellom mødre og tenåringsbarn at selv om hvite middelklasse mødre gjerne ønsker et slikt forhold til sine barn, er det ikke slik i praksis (Jamieson 1999). Jamieson stiller seg også kritisk til utbredelsen av det rene forhold generelt, og hevder at de fleste relasjoner er basert på materielle, økonomiske og praktiske forhold i tillegg til gleden av forholdet i seg selv. Hun hevder forskning viser at det i dagens samfunn riktignok er større vekt på "å kjenne" og "å forstå" i forhold, men at også kjærlighet, praktisk omsorg og deling fortsatt er viktig i mange personlige forhold. Når mennesker blir spurt om hvordan deres ideelle mor, far, venn eller kjæreste er, er ikke "noen du kan snakke med" og "noen som forstår meg" uvanlig, men ubetinget kjærlighet, støtte, hjelp og omsorg er ofte også nevnt (Jamieson 1998). Dermed kan det være interessant å se om fosterbarna i sin familietilhørighet også vektlegger praktiske aspekter, eller om de kun vektlegger aspekter som rommes av begrepet "det rene forhold", som nærhet og intimitet.

6.3 Kriterier for familietilhørighet

I dette avsnittet vil jeg se på hvilke begrunnelser mine informanter gir for at noen oppleves som familie. På grunnlag av hva informantene selv uttaler, både på direkte spørsmål og indirekte ellers i intervjuet, har jeg valgt å kategorisere kriteriene i overskriftene "jevnlige kontakt", "nærhet", "omsorg", "alder ved plassering" og "biologisk slektskap".

6.3.1 Jevnlige kontakt

En av hovedforklaringene mine informanter gir på hvorfor de ikke føler at de er i familie med enkelte, er mangel på jevnlig kontakt. De viser til at det ikke er tilstrekkelig i seg selv å ha en biologisk tilknytning for å føle at en er i familie med noen, og mangelen på jevnlig kontakt kan gjøre at de føler seg fremmed overfor egen biologisk familie.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Stefan føler at han ikke har familietilhørighet til sin biologiske familie i samme grad som hans halvsøsken har. Han har bodd i fosterfamilie mens hans halvsøsken har vokst opp hos sin biologiske far, og har opprettholdt kontakten med biologisk familie på både far og mors side. Stefan sier at han føler seg mindre i familie også med den biologiske familien han deler med halvsøsknene: "... for det er jo mer deres familie enn det er min, ettersom jeg ble fosterbarn". Når jeg spør om det er slik at de virkelig er mer i familie biologisk sett, svarer han:

Nei, egentlig ikke, men det føles sånn ettersom de har hatt litt mer kontakt med dem og kjenner dem bedre, det blir vanskelig for meg å ha kontakt med andre enn [halv]søsteren min, jeg vet ikke hva jeg skal si, jeg vet ikke hvordan jeg skal være i forhold til dem, jeg har liksom aldri fått være sammen med dem...

Karianne, en av informantene som kun ser på fosterfamilien som sin familie, svarer dette når jeg spør om hun føler seg lik eller ulik sin biologiske mor: "jeg føler ingenting, jeg har ikke tenkt over det i det hele tatt...", og hun begrunner det med at hun ikke møter henne jevnlig: "... jeg har ikke møtt henne så ofte og jeg snakker ikke så mye med henne når hun er her. Jeg vet ikke, det blir liksom så rart". Også Anne viser til at det å være i familie biologisk sett ikke er tilstrekkelig. Hun har truffet sine onkler og tanter på slektsstevne med biologisk familie, og om dette sier hun: "... og da så jeg at alle var mørk og liksom kjente meg godt igjen sånn utseendemessig". På spørsmål om hun følte at de var tanter og onkler svarer hun: "nei, det følte jeg ikke, jeg traff noen mennesker som jeg pratet med og ble kjent med om kvelden". Anne bruker også familiebetegnelser som "onkel" og "tante" på sine biologiske foreldre, men hun ser ikke dem som del av sin familie, og begrunner det med at hun ikke har vært sammen med dem ofte nok:

Jeg føler på en måte at de er som en onkel og tante for meg, det er litt rart å si det sånn, men...(...) Jeg føler at det er sånn jeg besøker en gang i blant, det er litt sånn. Så er det sånn, jeg er ikke vant til å være sammen med dem hver dag, og jeg vet ikke hvordan de oppfører seg hver dag. Jeg er vant til disse her [fosterfamilien], jeg er blitt oppdratt sånn som de er liksom, så det er litt annerledes. De er forskjellige, veldig forskjellige.

Sandra bruker også samme begrunnelse i forholdet til sine to søstre: "Jeg har ikke bodd... jeg har ikke vært så mye sammen med dem og... jeg kan ikke bare knipse bare fordi vi er søstre liksom, det må gå litt av seg selv. Det blir så unaturlig, det blir så tilgjort liksom". Og også Ida taler for jevnlig kontakt når hun kritiserer hvordan barnevernet ordnet kontakten med biologiske foreldre da hun bodde i fosterhjem: "Det var bare tre besøk i året.. (...) Det er barnevernet sitt opplegg, så... akkurat det burde de ha rettet på, det er helt sykt... hvordan skal du klare å ha kontakt med familien din etterpå?".

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Sitatene til nå har vært med på å illustrere hvordan mangel på jevnlig kontakt kan minske familietilhørigheten til biologiske familiemedlemmer, men mangelen på jevnlig kontakt kan også gjøre at familietilhørigheten fosterbarna en gang hadde til fosterfamilien kan forsvinne. Sandra viser til at nærheten hun en gang følte til sin fosterbror har endret seg:

Ehm... for å si det på den måten... hvis jeg og han hadde satt her i dag, så hadde vi gjerne ikke snakket så veldig, veldig bra sammen, men det er på grunn av ting som har skjedd, for jeg har ikke sett ham på en evighet. Men akkurat den gangen, så ville jeg nok hatt mye, mye... følt mye mer tilhørighet til ham enn jeg hadde gjort til søstrene mine...

Dermed viser disse sitatene at det er viktig for fosterbarna å ha jevnlig kontakt for å opprettholde en følelse av familietilhørighet. Det er ikke nødvendigvis tilstrekkelig i seg selv med biologiske kriterier for familiemedlemskap, eller at personene en gang har vært sett på som familie. Både de sosiale og de biologiske båndene må pleies for å opprettholdes.

6.3.2 Nærhet

En annen viktig faktor i følelsen av familietilhørighet for fosterbarna, er hvilken nærhet og intimitet de føler til personene de inkluderer i sin familie. Dette har naturligvis også en sammenheng med hvor ofte de treffes.

Anne sier dette om sine biologiske foreldre når hun skal forklare hvorfor hun føler seg distansert fra dem:

Vi snakker liksom... vi har ikke sånne dype samtaler for å si det sånn, det er liksom 'hei, hvordan går det, går det bra med deg?' Det er liksom ikke noe sånn, snakker liksom ikke så mye på en måte, det blir liksom ikke så mye sånn. (...) ... nei jeg kjenner ikke de så veldig godt...

Anne synes altså at det er vanskelig å skulle inkludere noen i sin familieforståelse som ikke kjenner henne godt, og som hun ikke kjenner godt. Også Sandra vektlegger følelsen av nærhet når hun skal bestemme hvem som er hennes familie. Hun sier om sine to biologiske søstre: *"Så når jeg treffer de så blir det sånn 'ja hvordan går det på skolen' og sånne ting, det blir ikke helt ekte føler jeg. De sier jo at blod er tykkere enn vann, men..."*. Når jeg ber henne forklare nærmere sier hun:

... vi er jo fullstendig klar over at vi er søsken, men når vi ikke treffer hverandre så ofte så... får du ikke helt den samme... (...) Det er så grådig vanskelig, av og til føler jeg sånn 'ja vi er søsken' og av og til får jeg sånn 'herregud, det kunne jo vært naboungene for den saks skyld', sant.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Å tilbringe dagliglivet sammen med noen gir også en nærhet, og virker å være et viktig aspekt for følelsen av familietilhørighet. Sandra inkluderer i dag både sin biologiske mor og sine første fosterforeldre i sin familieforståelse, men da hun bodde i det første fosterhjemmet var det bare fosterforeldrene som fungerte som familie for henne:

Det husker jeg at jeg tenkte masse på når jeg bodde der... fordi at... meg og mamma har alltid hatt den skikkelig sterke sånn... hatt liksom... det har alltid vært veldig sånn knyttet mellom meg og henne, men samtidig så vil jeg nok tro at det var Camilla og Mads [fosterforeldre nr 1] som var mamma og pappa for meg kan du si. For det var gjerne ting som jeg ville sagt til Camilla som jeg ikke ville sagt til mamma. Så... men jeg følte meg kjempetrygg der, for meg så var det de som var de ekte foreldrene mine, der og da.

Ida trekker også fram hendelser fra dagliglivet når hun skal forklare hvorfor hun føler en større tilhørighet til sin fosterfamilie enn til biologisk familie:

Det er jo de jeg har bodd sammen med i 12 år, vært sammen med hver eneste dag og gjort lekser med dem, spist middag. Det er de jeg er mest lik og liker best å være med sånn sett, og... stille spørsmål når jeg har det vanskelig, det er jo de det er lett å snakke med, det er ikke... jeg ringer ikke til min mor [biologisk mor] da.

Også Thomas trekker fram dette aspektet når han skal forklare hvorfor han inkluderer sin biologiske mormor i sin familieoppfattelse sammen med fosterfamilien: "*... og så er det mormor da, hun har vært litt sånn mamma og alltid passet på og alltid vært der, så hun kommer veldig nært...*".

Fosterbarna legger altså vekt på nærhet til menneskene de inkluderer i sin familieforståelse. Både det å kunne snakke om nære og personlige ting, og det å tilbringe dagliglivet sammen fremmer følelsen av tilhørighet.

6.3.3 Omsorg

Ifølge Andenæs (2003) handler omsorg for barn om hvordan de voksne geleider barn gjennom dagen, uken og måneden. Dagliglivets rutiner skal ha et innhold som sikrer barnet et liv på høyde med det livet som andre barn lever, og rutinene skal skape rammer og innhold med innebygd utviklingsstøtte som setter barnet i stand til gradvis å overta mer selv (Andenæs 2003: 26). Når mine informanter vektlegger omsorg som et kriterium for følelsen av familietilhørighet, må det i denne sammenheng sees på som et subjektivt fenomen. Det vil si at hva fosterbarna oppfatter som godt for seg, er det sentrale. Å føle at de blir tatt vare på er en viktig del av familiefølelsen hos fosterbarna, og de trekker spesielt fram eksempler på hvordan dårlig behandling kan svekke

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

familiefølelsen, og følelsen av tilhørighet. I tillegg viser det seg at informantene også inkluderer praktisk hjelp og støtte som en del av omsorgen fra sine familier.

Stefan, som verken inkluderer sin biologiske familie eller fosterfamilien i sin familieorientering, svarer dette på spørsmål om hvorfor han ikke har tilhørighet til fosterfamilien: *"det bar kanskje noe med hvordan folk behandler deg, og ser på deg, og respekterer deg. Det manglet respekt og det manglet tillit. (...) ... mine fosterforeldre har aldri vært der, så jeg har alltid vært alene..."*. Ida viser også til at omsorg har mye å si. Når jeg spør hvem som er hennes familie, og om hvem hun oppfatter som familie har forandret seg gjennom livet, svarer hun: *"det er jo lett å se hvem som behandler deg som et menneske for å si det sann, altså du lar jo ikke en unge være igjen i et hus uten mat helt alene, her [i fosterfamilien] er det jo... 'må være hjemme og passe på henne', 'du må spise'. Det er veldig lett å se forskjell på det der"*. En annen informant, Karianne som har tilhørighet til fosterfamilien, svarer dette på spørsmål om hvorfor hun tror andre også inkluderer biologisk familie i sin tilhørighet: *"det er sikkert hvis de har bodd der [biologisk familie] lenger, så ser de på dem som familie, men hvis... uansett så synes jeg det er litt rart hvis de ser på dem som familie for de har sikkert ikke vært så veldig snill når de har bodd der, så da hadde ikke jeg sett på dem som de nærmeste"*. Dette kan tolkes som at Karianne mener at mangel på omsorg kan være en faktor som påvirker følelsen av familietilhørighet, og at en må "fortjene" å bli sett på som familie.

Også konkrete handlinger der en viser omsorg, er viktige for fosterbarna. Sandra forklarer hvorfor hun ikke ser på fosterforeldre nummer to som nær familie, til forskjell fra biologisk mor og hennes første fosterforeldre: *"... det er bare det at de viser støtte, de ringer for å høre om... bare for å høre hvordan det går med meg"*. Fosterforeldrene hun ikke føler seg nær viser ikke den samme omsorgen: *"I stedet for å høre hvordan det går med meg, så er det for å fortelle meg et eller annet med en regning eller posten som har kommet feil eller sann. (...) ... og da er det snakk om noen jeg egentlig skal være datteren til liksom..."*. Mine informanter tolker også praktisk hjelp og støtte i hverdagen som omsorg. Sandra legger også vekt på at hennes fosterforeldre nummer to ikke støtter henne og samboeren i hverdagen, verken praktisk eller med penger:

Så når jeg flyttet derfra så fikk jo de støtte, det er jo tre måneders oppsigelse sant, så fikk jo de støtte for å ha meg der når jeg ikke var der, sant. At de ikke kunne hjelpe oss i starten, det er noe de fleste foreldre gjør med ungene sine, de kunne gitt meg noe synes jeg. Det er ikke det at jeg forventer at alle skal gi meg gaver liksom, det er ikke det, men... hadde jeg hatt en fosterunge selv så hadde ikke jeg vært sann, 'ok du går på ræven rett ut' liksom...

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Og videre sier hun:

Ja det ble jeg litt forbanna på rett og slett, jeg følte liksom at de... sånn som min mor som er uføretrygdet, altså hver gang hun kommer ut her så legger hun igjen penger, legger igjen tobakken sin og penger liksom fordi hun vet at vi sliter. Og de hjemme altså de sier 'hvordan går det' liksom... min mor sier 'har dere penger, dere må si hvis dere ikke har penger'... mens de hjemme, 'ja hvordan går det', 'nei vi sliter jo kanskje litt økonomisk' hint, hint, hjelp meg litt... 'ja sånn går det når du flyttet for deg selv og er så ung og dum og ikke har penger nok'. Det er den holdningen de har...

Hun viser også til at det å få penger og støtte ikke er viktig i seg selv, men for hva det symboliserer: *"... når jeg sitter og snakker høres det ut som jeg er så opptatt av å få gaver liksom, men det er ikke det, det er bare det at de viser den støtten, de ringer for å høre om ...bare for å høre hvordan det går med meg."*

Noe som er verdt å merke seg her er at Sandra som jeg har sitert ovenfor, er en av de fire fosterbarna i mitt materiale som har flyttet ut fra fosterhjemmet. I hennes tilfelle er den praktiske støtten og hjelpen noe som har blitt viktig og synlig først etter flyttingen. Som hun sier selv: *"... hvis du hadde tatt dette intervjuet med meg før jeg flyttet så hadde du fått helt andre svar enn du får av meg nå, for ting har forandret seg veldig etter den flytteperioden, da fikk jeg se hvordan de egentlig var"*. Stefan har også flyttet fra fosterhjemmet og han legger også vekt på gaver og penger som symbolske handlinger. Han viser til forskjellsbehandlingen mellom ham og hans tre fostersøsken når han skal forklare at han ikke har følt seg som en del av fosterfamilien. Også når han forteller hvordan den utvidede fosterfamilien har reagert på ham som fosterbarn, legger han vekt på slik støtte som uttrykk for omsorg: *"Det er forskjell på hvordan folk taklet det, men det er jo folk som virkelig har prøvd... Som har gitt meg både penger og andre ting når jeg skulle ut og reise og ..."*. Hos Ida, som også har flyttet ut, viser det seg derimot en positiv opplevelse av støtte etter at hun flyttet ut fra fosterhjemmet. Når jeg spør hvordan kontakten med fosterforeldrene er nå, svarer hun at hun snakker med dem hver dag: *"...[jeg sier] 'kan jeg komme opp til middag'... nei veldig ofte, det har jeg. Min søster ringer i ett kjøor, 'kan du ikke komme opp på besøk snart, jeg må ha noen å krangle med'. Nei, de snakker jeg ofte med, det gjør jeg"*. Også Thomas som er den fjerde informanten som har flyttet ut, sier at han fortsatt føler seg inkludert i fosterfamilien: *"Ja det har aldri vært tvil om, ...det kunne jeg ikke tenke meg, men... ja jeg ser jo at de er der alltid"*.

Det er altså tydelig at omsorg er et viktig kriterium for fosterbarnas følelse av familietilhørighet. Både det å føle at de blir tatt vare på, hvordan de blir behandlet, og at andre bryr seg har

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

betydning. I tillegg ser de også på praktisk og økonomisk støtte og hjelp som en måte å vise omsorg på.

6.3.4 Alder ved plassering

En annen faktor som viser seg som viktig i forhold til fosterbarnas opplevelse av familietilhørighet, er alderen deres da de ble plassert. Som jeg viste til i avsnitt 6.1 kan alder som begrunnelse for familietilhørighet være en forskerstyrt kategori, men det er viktig å være oppmerksom på at det her er informantene selv som begrunner sin tilhørighet med alder.

Mine informanter viser blant annet til at lav plasseringsalder kan gjøre at de ikke husker noe fra sitt liv i den biologiske familien, slik at tilhørigheten til fosterfamilien dermed føles "naturlig". Karianne som var ett år da hun kom i fosterfamilie sier hun synes det er helt naturlig at fosterfamilien er hennes familie:

Jeg har egentlig ikke tenkt over det heller, for det er helt naturlig sant, det er akkurat som å spørre en vanlig person 'hvordan er det å bo... ' Men det er jo helt greit, selvfølgelig. (...) Jeg føler meg lik de [fosterforeldrene], for det er jo dem jeg har bodd med hele livet, og blitt oppfostret av. Det eneste må jo være utseendet, det er ikke noe mer enn det.

Anne som var tre år da hun ble plassert sier: *"Jeg ser på det som å bo i en helt normal familie, jeg tenker ikke noe på at jeg bor i fosterhjem. Mine fosterforeldre er min familie."* Og også Ingrid som har tilhørighet til både fosterfamilie og biologisk familie, legger vekt på dette med alder når hun skal forklare hvorfor hun føler en tilhørighet til fosterfamilien: *"Altså jeg var 3 1/2, jeg kjente ikke de [biologiske familie] så altfor mye da liksom, og når du er mindre så er det lettere å bli kjent med dem [fosterforeldrene], hadde jeg vært ti år og kommet i fosterfamilie så kunne jo jeg ha nektet plent, jeg kunne nektet å bli kjent med dem"*. Et annet eksempel på at alderen spiller en rolle, er det Ida forteller om sin biologiske bror som hun bodde sammen med i fosterhjemmet. Han husker ikke noe fra da han bodde med sin biologiske familie, og hun sier at han ikke har det samme forholdet til biologisk mor som hun og søsteren har, fordi han: *"... husker ingenting, så han er blitt fortalt alt sammen"*.

Fosterbarna som var eldre da de ble plassert husker gjerne mer av sin biologiske familie, og har muligens hatt tid til å etablere et bånd til dem. Som Sandra sier om forskjellen mellom hennes og hennes biologiske søstres relasjon til biologiske foreldre: *"... for de flyttet når de var så liten, men jeg var*

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

tross alt ni år gammel, jeg husker livet mitt før, jeg husker ting som skjedde sant.". Videre sier hun om plasseringen i fosterfamilie nummer 2:

... det er klart det er lettere å forholde seg til en voksen når du er 9 enn når du er 16, når du er 16 så er du gjerne... ikke at du er voksen når du er seksten, men du er litt mer... du har et litt annet syn på ting da. (...) ... jeg er tross alt ikke en fosterunge, jeg var tross alt halv voksen når jeg kom der ikke sant, og så var jeg litt lei av å måtte slå røtter på nytt igjen, og finne nye venner og sånn der.

Også Thomas mener at alder ved plassering har noe å si: *"... det er jo spesielt når du får en unge etter seks år, at du har ikke vært med på de mest grunnleggende stadiene i utviklingen...".* Han forklarer alderens betydning slik: *"... altså det er akkurat som et tre som bor der, jo lenger ned røttene er kommet... så å rive det med roten, det klarer du ikke med en tolvåring eller trettenåring."*

Fosterbarna ser dermed ut til å hevde at lav alder fremmer tilhørighet til fosterfamilien, mens høyere alder kan gi en tilhørighet også til biologisk familie. Dette kan tolkes som at hvilken alder fosterbarna plasseres i fosterhjem er det sentrale, men det kan like godt tolkes som at lengden på tiden sammen med biologisk familie og fosterfamilie er like sentralt.

6.3.5 Biologisk slektskap

Kriteriene jeg har tatt for meg til nå har handlet om sosiale relasjoner og betingelser, men det viser seg også at enkelte av mine informanter legger vekt på biologiske bånd når de skal avgjøre hvem som er deres familie. Tilstedeværelse av biologiske bånd gjør at noen av informantene oppfatter relasjonene som mer stabile og forutsigbare.

Sandra, som opplever både biologisk familie og fosterfamilie som sin familie, er en av dem som trekker inn biologisk slektskap i forhold til foreldreforhold. Selv om hun, som jeg tidligere har nevnt, først glemmer å nevne biologisk far når hun skal ramse opp sin familie, sier hun følgende om sin biologiske far:

... pappa er pappa, det vet jeg, og han vet at jeg er datteren hans og så blir det mye enklere på grunn av det sant... (...) ... å treffe Mads [fosterfar nr 1] igjen etter noen år ville vært vanskeligere enn å treffe pappa, på grunn av at pappa er pappa, han er pappa nå også, mens Mads bare er en person som jeg selv har gjort til pappa, og den følelsen svinner gjerne fortere hen enn det gjør med den som er din ekte far da.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

For Sandra framstår altså relasjoner basert på biologiske bånd som mer langvarige og stabile, mens hun mener at sosiale relasjoner er mer avhengige av å pleies. Sandra sier også dette om forskjellen mellom hennes biologiske foreldre og fosterforeldre:

... mens med Bente og Lars [fosterforeldre nr 2] der får jeg ikke det samme forholdet, for jeg er ikke datteren deres, folk kan si hva de vil, men det er noe helt annet når det er din ekte unge, enn når det er en som du er blitt... det blir nok på en måte en slags jobb i stedet for da kan du si...

Sandra legger altså vekt på at biologisk slektskap har betydning for familietilhørighet, og hun framhever at det på grunn av biologiske bånd er lettere for henne å treffe biologiske slektninger igjen etter noen år, og fortsatt føle at hun er i familie med dem. Hos Sandra blir biologiske bånd dermed sett på som noe "ubrytelig", som består og garanterer varig solidaritet på tross av manglende nærhet og omsorg. Mens sosiale bånd framstår som mer krevende å vedlikeholde. Hun anser også den sosialt baserte fosterforeldrerollen som en jobb, mens hun ser på den biologiske foreldre-barn relasjonen som mer bestandig og varig.

Også Stefan vektlegger biologiske bånd som en faktor, selv om han verken inkluderer biologisk familie eller fosterfamilie i sin tilhørighet. Når han skal fortelle om forskjellen mellom relasjonen til biologiske søsken og fostersøsken, sier han: *"det er helt forskjellig, selv om vi [biologiske søster og ham] ikke snakker med vår bror liksom, så er vi glad i ham...(...) Vi [biologiske søsknene] står vel mye sterkere sammen enn det fostersøsknene gjør"*. Og også Sandra trekker fram biologisk slektskap når hun snakker om forskjellen i søskenforholdet til biologiske søsken og fostersøsken:

Nora og Hedda [biologiske søstre], det ville være lettere å treffe de igjen etter et par år på grunn av at de er søstrene mine, på grunn av at vi har en ting felles, det vet alle sammen. Så det ville nok vært lettere å treffe de igjen etter et par år enn det ville vært med han, for eksempel han Sebastian, han sønnen til fosterforeldrene mine [fosterhjem 1] på Bønes, han har jeg ikke det samme båndet til kan du si.

Disse to informantene uttrykker altså at biologiske bånd er viktige for tilhørighet, men jeg har også vist at begge legger vekt på jevnlig kontakt i forhold til biologisk familie. Dette viser dermed en ambivalens i forhold til biologiske bånd, og at kriteriet om biologisk slektskap muligens ikke er tilstrekkelig i seg selv for tilhørighet Som Sandra sier: *"... jeg tror nok det at hvis pappa eller mamma ikke hadde vært interessert i meg på den måten der, så hadde jeg nok ikke følt at det var de slektsgreiene som gjorde noe i det hele tatt"*.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Biologisk slektskap framstår heller ikke i seg selv som viktig eller særlig relevant for de andre informantene. Når jeg spør Thomas hvordan han ser på sin biologiske mor, svarer han:

(...) det er greit jeg ble født der, men jeg har ikke hatt så mange... altså jeg tenker vi er jo gener og alt det der, men det er de inntrykkene en får og ...(...) som gir størst påvirkning. Altså, vi ligner ikke på henne i det hele tatt, jeg og søsteren min... så er det sånn du tenker er det virkelig... sendt henne fra Mars... nei det er vanskelig å forestille seg.

Heller ikke Anne legger mye i det biologiske forholdet, når jeg spør henne hvordan hun tror forholdet til biologiske foreldre og fosterforeldre kommer til å være når hun flytter ut, svarer hun:

Jeg tror det kommer til å bli sånn som jeg har det nå, jeg tror jeg kommer til å besøke mine fosterforeldre veldig mye og jeg kommer sikkert ikke til å være så veldig mye sammen med... kontakt med mine biologiske foreldre... jeg kommer til å ha kontakt med de [biologiske foreldre] sånn jevnlig [dvs. ikke så ofte] sånn som jeg har.

Dermed viser det seg ulike oppfattelser av betydningen av biologiske bånd hos mine informanter. Jeg finner at kun to av fosterbarna eksplisitt uttrykker at biologiske bånd i seg selv er viktige, og at de ser på dem som mer stabile og sterkere enn andre bånd. Dette er samtidig de to informantene som kan sies å ha opplevd mest "ustabilitet" ved sosiale bånd. Stefan har som nevnt i bodd i flere fosterfamilier, og har i dag ikke tilhørighet til noen av fosterfamiliene. Sandra på sin side har opplevd å miste kontakt og tilhørighet til sin første fosterfamilie da hun måtte flytte fra den. I dag har hun igjen fått ny kontakt og inkluderer dem i sin familietilhørighet, mens hun ikke inkluderer sin andre fosterfamilie. Dermed ser det ut som at de som mener at biologiske bånd har en verdi i seg selv, også har opplevd svakheter ved sosiale bånd. Selv om de mener at det ikke er tilstrekkelig for familietilhørighet, er deres opplevelse at biologiske bånd er mer stabile og basert på noe utenfor det sosiale forholdet i seg selv. De andre informantene har ikke opplevd å "miste" sin fosterfamilie i samme grad, og har dermed ikke opplevd en forskjell i biologiske og sosiale bånd.

6.3.6 Det rene forhold mellom foreldre og barn?

I forhold til kriteriene jeg har funnet for familietilhørighet er det så et spørsmål om disse samsvarer med kjennetegnene på det rene forhold. Jeg vil hevde at de tre kriteriene "jevnlig kontakt", "nærhet" og "alder ved plassering" kan svare til kjennetegnene på det rene forhold, mens "omsorg" og "biologisk slektskap" ikke gjør det. "Jevnlig kontakt" er i samsvar med det

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

rene forhold fordi det viser til at forholdet må opprettholdes aktivt. Videre viser kriteriet "nærhet" til det Giddens kaller "intimitet" som er en viktig komponent i det rene forhold. Og dersom "alder ved plassering" kan sies å vise til lengden på relasjonen mellom partene, samsvarer dette med kjennetegnet på det rene forhold der partene gjennom utvikling av intimitet seg i mellom, skaper felles historier. På den annen side kan en si at kriteriet om "omsorg" taler imot det rene forhold. Her er det ikke forholdet i seg selv som framstår som sentralt, men den omsorgen personene i relasjonen yter og mottar. Det kan selvsagt innvendes at det å gi omsorg kan være en måte å by på seg selv i det rene forhold, men asymmetriske omsorgsrelasjoner har ingen plass i Giddens forståelse av forholdet. Også kriteriet om "biologisk slektskap" skiller seg fra kjennetegnene på det rene forhold fordi det her er det biologiske båndet som på forhånd avgjør familietilhørigheten, og ikke relasjonen i seg selv. Dette siste aspektet viser også til at tradisjonelle institusjoner som slektskap og biologiske bånd fortsatt spiller en rolle i familietilhørighet, og at det er ikke bare sosiale bånd som er avgjørende.

6.4 Søskenforhold

Mens fosterbarna har ulik oppfattelse av hvem som er deres familie og hvorfor, er det større likheter i hvem de ser på som sine søsken og hvorfor. Jeg velger derfor å se spesifikt på fosterbarnas oppfattelse av søskenforhold i dette avsnittet. Ifølge Koch-Nielsen (referert i Jensen, Moen & Clausen 1991: 50) er det tre sett med relasjoner i barnefamilien: ekteskapet, foreldreskapet og søskenforholdet. Søskenforholdet skiller seg fra andre relasjoner i familien ved at det er det eneste av forholdene som tradisjonelt sett ikke er lovregulert, og ved at det er en av de menneskelige relasjoner som varer lengst, fordi vi har søsken hele livet.

Hvem fosterbarna ser på som sine søsken viser seg å være et område av familietilhørighet som tydelig viser at sosiale bånd og omstendigheter som å bo i samme hjem, treffes jevnlig og nærhet er viktig. Det viser seg at fosterbarna inkluderer både biologiske og sosiale søsken i sin familietilhørighet, men at alle ikke nødvendigvis blir inkludert. En kan si at det i mitt materiale blir fire mulige "kategorier" av søsken: biologiske søsken som fosterbarna ikke anser som søsken, biologiske søsken de ser på som søsken, fostersøsken de ser på som søsken, og fostersøsken de ikke ser på som søsken.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Hos både Lisa, Ida, Anne, Thomas og Ingrid viser det seg at hvem de ser på som søsken er uavhengig av biologiske bånd, men avhenger av om de har bodd sammen med dem, eller om de føler seg nær dem. Dette innebærer at biologiske søsken og fostersøsken de har bodd sammen med, eller hatt god kontakt med, blir inkludert i familien, mens biologiske søsken de ikke har vokst opp med eller ikke har hatt spesielt mye eller nær kontakt med, ikke blir sett på som del av deres familie.

Ida er spesielt interessant i denne sammenhengen fordi hun opprinnelig har flere søsken, men bare har bodd sammen med to av dem: *"... det er vel de to jeg kan definere som søsken nå, de andre er helt... ja, det er vanskelig å forklare, men de er jo bare noen folk..."*, om sine andre søsken sier hun: *"det er et par av dem som jeg fint kan reise på besøk til, men det er jo fordi jeg har fått kontakt med dem gjennom mamma, ellers hadde jeg ikke klart å snakke med dem"*. Det faktum at Ida har bodd sammen med sin biologiske søster i fosterhjemmet hele tiden, mens hennes bror flyttet inn der for noen år siden viser også at forståelsen av hvem som er søsken kan endre seg. Hun inkluderer nå sin biologiske bror i sin familie: *"det går mye bedre nå, før var han bare en eller annen pjokk som flyttet inn liksom, men nå går det mye bedre"*. Anne, som har bodd sammen med biologisk halvbror og to fostersøstre i fosterfamilien, sier at hun ikke føler noen forskjell i søskenforholdet til sin halvbror og fostersøstre. Dette gjelder også for Lisa som inkluderer den biologiske broren hun bor med og sine fostersøsken som familie, men ikke øvrige biologiske søsken som har vokst opp hos hennes biologiske foreldre.

Også Ingrid og Thomas definerer søskenforhold etter sosiale kriterier, men til forskjell fra de tre tidligere nevnte fosterbarna, er det ikke bare biologiske søsken og fostersøsken de har bodd sammen med i fosterhjemmet de inkluderer. De inkluderer også biologiske søsken de har hatt god kontakt med gjennom livet. Ingrid inkluderer sin biologiske halvsøster som hun har hatt god kontakt med alle årene hun har vært i fosterhjem. Dermed inkluderer hun sine tre fostersøsken og biologisk halvsøster som søsken, og hun mener at relasjonen til alle er like nær. Derimot inkluderer hun ikke biologisk halvbror, fordi hun treffer ham sjelden. Også Thomas inkluderer i tillegg til sine fostersøsken, en biologisk søster han har hatt god kontakt med, men ikke bodd sammen med i fosterhjemmet: *"Selma er jo nærmest meg fordi vi har opplevd det samme, hun er biologisk søster, men vi har jo ikke bodd sammen da"*. Om sin biologiske bror som han ikke ser på som like nær, sier

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

han: *"Så er det Daniel, han er da biologisk bror av meg da, men han har jeg aldri hatt så mye kontakt med, bare litt på besøk av og til"*.

Karianne er den eneste informanten som ikke har bodd sammen med noen søsken i fosterhjemmet, verken biologiske søsken eller fostersøsken. Og i sin familietilhørighet inkluderer hun heller ikke sine biologiske halvsøsken som hun aldri har bodd med. Sandra har en litt annen "vri" på hvem hun ser på som sine søsken. Hun sier hun hadde mer av et søskenforhold til sin fosterbror enn sine to biologiske søstre da hun bodde i det første fosterhjemmet, men at hun ikke føler det slik nå på grunn av konflikter og lite kontakt. Sandra sier at hun i dag ikke føler et søskenforhold til verken fostersøsken eller biologiske søsken:

Men sånn som det er nå, de [biologiske søstre] kommer jo på besøk i ny og ne, men jeg føler ikke den "connection" til søstrene mine som jeg gjerne burde ha gjort. (...) jeg er jo kjempeglad i søstrene mine, og de er jo kjempeglad i meg. Og vi er jo fullstendig klar over at vi er søsken, men når vi ikke treffer hverandre så ofte så... får du ikke helt den samme... for å si det sånn, jeg vet ikke helt hva jeg skal føle heller...

Likevel mener Sandra, som jeg tidligere har vist, at det ville vært lettere å treffe biologiske søsken enn fosterbror igjen etter et par år, på grunn av det biologiske båndet mellom dem.

Også Stefan har en litt annerledes oppfattelse av søskenforhold. Som tidligere nevnt har han nærest relasjon til sin biologiske halvsøster, og han ser på båndet til biologisk halvbror som sterkere enn til sine fostersøsken. Om sine fostersøsken i det siste fosterhjemmet sier han: *"I det siste var de jo tre adopterte barn og et fosterbarn, og da blir fosterbarnet [han selv] plassert ut på siden"*. Han føler altså til forskjell fra mine andre informanter, at han ikke er like inkludert i familien som sine fostersøsken. En mulig grunn til dette kan være at de andre barna i fosterfamilien hans var adoptert. Selv om de ikke var i biologisk slekt med fosterforeldrene, var de likevel knyttet til dem med juridiske bånd, og dermed formelt sett mer i familie. En annen forklaring på hvorfor Stefan har mer tilhørighet til sine biologiske søsken kan være at han har vært i flere fosterhjem, og derfor ser på relasjonene innen fosterfamilien som lite varige. Stefan selv forklarer ikke sitt nære forhold til biologiske søsken med biologiske bånd, men med sosiale bånd, nemlig at de har en felles fortid: *"... vi har jo hatt samme moren, vi har jo opplevd mye av det samme sånn følelsesmessig"*. Likevel inkluderer ikke Stefan noen av sine biologiske søsken i sin familie, men i forhold til relasjonen han har til sine fostersøsken framstår altså forholdet til biologiske halvsøsken som sterkere.

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

Ut fra disse funnene kan en muligens hevde at fosterbarnas søskenforhold framstår som mer sosialt basert enn forholdet mellom foreldre og barn. Søskenrelasjonene framstår også som mer lik "det rene forhold" ettersom sosiale relasjoner og bånd er i en framtrædende rolle i bestemmelsen av fosterbarnas søskenforhold.

En annen interessant sammenheng som viser seg i mitt materiale angående søsken, er at alle informantene som har en "enten-eller" familietilhørighet, bortsett fra Karianne (som ble tatt fra biologisk familie da hun var tre måneder gammel), bor eller har bodd sammen med biologiske søsken i fosterhjemmet. Informantene med "både-og" og "verken-eller" tilhørighet har derimot ikke bodd sammen med noen biologiske søsken. Ifølge Havik (1996b) kan det å bli plassert sammen med søsken minske omfanget av bruddet når et barn kommer i fosterhjem fordi det sikrer kontinuitet og noe kjent i det ukjente for fosterbarna. Studier viser at det som en hovedregel er gunstig med søskenplasseringer, men at dette muligens bare gjelder en overgangsperiode, og at søsknene etter en tid vil holde hverandre fast i gamle lojaliteter til biologisk familie (Havik 1996b: 26). Dette siste kan ikke sies å stemme med mine funn, ettersom det i mitt materiale viser seg at alle informantene som ble plassert med biologiske søsken i fosterhjemmet kun har tilhørighet til fosterhjemmet.

Ida mener selv at det er en fordel å ha biologiske søsken i fosterhjemmet: "*... men det var jeg som kom sammen med min søster, mens de andre er blitt plassert enkeltvis. Og det er jo helt tydelig å se at hvis man blir flyttet sammen med noen, det er det som fungerer*". Når jeg ber henne forklare hva hun mener med det, sier hun:

Nei vi har jo... det har jo selvfølgelig litt å gjøre med fosterforeldrene også, for... vi er jo da 4 stykker som har blitt plassert... eller... meg og min søster, og så har vi to brødre, en eldre bror og en yngre bror. Det var vel det at ikke de fikk lov til å prate om familien... om den biologiske familien da. Alt skulle bare glemmes og det var... de som de kom til hadde barn fra før av, og da ble det forskjellsbehandling, følte de i hvert fall.

Ida viser altså her til at det å bo sammen med biologiske søsken kan gi en slags legitim grunn for fosterbarna å snakke om sin biologiske familie. Det er derfor mulig at det å flytte i fosterhjem sammen med biologiske søsken gir en trygghet som fremmer fosterbarnets tilhørighet til fosterfamilien.

6.5 Hvem som oppleves som familie endrer seg

At tilhørighet er relasjonelt og kontekstuel basert, og at hvem som er familie er en sosial prosess, vises også gjennom det faktum at fosterbarnas oppfattelse av hvem som er deres familie har endret seg gjennom livet.

Sandra viser til at hennes familietilhørighet var annerledes da hun bodde i det første fosterhjemmet enn den er nå: *"herregud jeg hadde bodd der i syv år, det var det som var hjemmet mitt liksom. (...) ... for meg så var det de som var de ekte foreldrene mine, der og da."* På direkte spørsmål om hennes oppfattelse av hvem som er familie har forandret seg gjennom livet, svarer hun:

Eh... jeg husker når jeg var mindre hadde jeg veldig mye dårlig samvittighet, jeg visste at mamma [biologisk mor] ville at jeg skulle være... at jeg skulle ha følelsen av at hun var min mamma liksom, men samtidig så fikk ikke hun lov til å være det på en måte. Så det var en stund så følte jeg at Camilla og Mads [fosterforeldre nr 1] var min familie, sånn var det bare. Når jeg ble flyttet igjen, det var da jeg ble sånn... 'ok, jeg har bare masse tanter rundt meg, det er ingen som er min mamma' liksom. Og det husker jeg at jeg sa det til mamma, og hun syntes så synd på meg i telefonen, hun var sint på meg, men det er liksom sånn... hvorfor kan jeg ikke ha en som jeg vet er min mor uansett liksom? Så det har forandret seg utrolig mye, det var en stund når jeg bodde hos Bente og Lars [fosterforeldre nr 2], da følte jeg at de var min familie... så det har svingt veldig, etter hvor bra det har gått. Men... sånn som det er nå er det veldig enkelt, nå har jeg klart å slå meg til ro med at mamma er mamma og pappa er pappa, og så har jeg to fosterfamilier ellers også, der den ene betyr litt mer for meg enn den andre, på forskjellige måter. Ja, det har svingt utrolig masse.

Lisa ser på det som positivt at hvem som er hennes familie har endret seg, og om det å få nye søsken i fosterhjemmet sier hun: *"jeg synes faktisk det har vært ganske greit fordi at liksom... da kan jeg bli bedre kjent med noen nye søsken enn det jeg har hatt"*. På spørsmål om hennes oppfattelse av hvem som er familie for henne har endret seg, svarer hun: *"Det har sklidd på plass for å si det sånn... fordi at... altså... jeg vet ikke... jeg føler at jeg har faktisk vært der helt siden jeg ble født, faktisk"*. Når det gjelder Ida som ble plassert i fosterhjem da hun var 6 år, har også hennes oppfattelse av hvem som er familie endret seg selv om hun fortsatt kaller sin biologiske mor for "mamma". En kan også si at Idas oppfattelse av søskenforhold har endret seg. Hun bodde som sagt først sammen med kun biologisk søster i fosterhjemmet, men etter at hennes biologiske bror også flyttet inn, inkluderer hun også ham i familien sin. Familietilhørigheten har også endret seg hos Thomas og Stefan. Thomas ser i dag på sine fosterforeldre som mamma og pappa, men forteller at det var annerledes da han flyttet inn i fosterfamilien: *"Ja det var jo sånn at jeg hadde bodd hos min biologiske familie et halvt år eller noe sånt. Men hun [biologisk mor] var jo liksom mamma..."*. Stefan har heller ikke hatt en stabil familieforståelse gjennom

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

livet. Selv om han i dag ikke ser på noen som familie, har blant annet forholdet til hans biologiske far endret seg. Han sier dette om hvor ofte han traff sin biologiske far tidligere: *"... så ble det jo hver måned i starten og så ble det jo sjeldnere...(...) ... da blir det vanskelig å... du ødelegger kanskje forholdet til faren... det forholdet vi hadde"*.

Hos Ingrid er det to aspekter som er spesielt interessante i forhold til hennes endrede opplevelse av hvem som er hennes familie. For det første har hennes familietilhørighet endret seg i voksen alder, og for det andre skjer ikke endringen ved at personer i fosterfamilien inkluderes eller at personer i biologisk familie ekskluderes. Derimot har hun i løpet av det siste året inkludert sin biologiske far og hans familie i sin familieforståelse. Dette er derfor et illustrerende eksempel på at også den biologiske familietilhørigheten kan være sosialt basert.

De to informantene som ikke gir uttrykk for at deres familietilhørighet har endret seg er Anne og Karianne, to av informantene som var yngst da de ble plassert i fosterfamilie. Som Karianne sier: *"nei, jeg har egentlig ikke tenkt så mye over det for jeg har bodd her helt siden jeg var ett år... mindre enn et år, så det er ikke så mye å tenke over egentlig"*.

6.6 Avslutning

Hensikten med dette kapittelet var å se i hvilken grad, og på hvilken måte, biologiske og sosiale relasjoner er med på å bestemme fosterbarnas familietilhørighet. Jeg fant i likhet med tidligere forskning at flere sosiale kriterier som nærhet og jevnlig kontakt er viktig for familietilhørighet, men i likhet med Levin (1994) fant jeg også at enkelte vektla betydningen av biologisk slektskap. Videre viste jeg at fosterbarnas opplevelse av søskenforhold i større utstrekning enn forholdet til foreldre var basert på sosiale relasjoner, ved at søskenforholdet ble bestemt ut fra hvem de hadde bodd sammen med og hvem de opplevde å ha en god relasjon til. Fosterbarnas familietilhørighet framstod også som en prosess som hadde endret seg gjennom livet, både i forhold til relasjoner og kontekst. Jeg fant også i dette kapittelet at kriteriene for familietilhørighet til en viss grad samsvarer med kjennetegnene på "det rene forhold", men at det i forholdet mellom foreldre og barn fortsatt er elementer som peker i retning av en mer fast og forpliktende relasjon. I likhet med Jamieson (1998) fant jeg at vektleggingen av behov for omsorg og støtte ikke samsvarer med det rene forhold, og det gjør heller ikke kriteriet om biologiske bånd. Jeg fant derimot at

KAPITTEL 6

Hvordan blir noen familie?

---

søskenforhold kan sies å minne mer om det rene forhold. De to kriteriene "biologisk slektskap" og "omsorg" som ikke passer til kjennetegnene på det rene forhold, kan på sin side sies å samsvare med det vi til vanlig forbinder med innholdet i standardkjernefamilien (jfr. kap. 1.3). I neste kapittel vil jeg se om andre aspekter tyder på at standardkjernefamilien er modell for fosterfamilien.

7 FOSTERHJEM SOM FOSTERFAMILIE?

**JEG SER PÅ DET SOM Å
BO I EN HELT NORMAL
FAMILIE, JEG TENKER
IKKE NOE PÅ AT JEG
BOR I FOSTERHJEM.**

Anne (18)

I kapittel 5 kom det fram at nesten samtlige av mine informanter føler tilhørighet til noen i fosterfamilien. I dette kapittelet vil jeg se hvorvidt deres tilhørighet til fosterhjemmet følger modellen fra standardkjernefamilien. Det vil med andre ord si om den sosialt baserte tilhørigheten "etterlikner" den biologiske. Jeg vil se på denne problemstillingen på to ulike måter. For det første vil jeg se i hvilken grad fosterbarna bruker betegnelser kjent fra standardkjernefamilien om menneskene de føler tilhørighet til. For det andre vil jeg se om informantene mener fosterhjemmet skal fungere som en varig familie, og hva fosterbarna mener om å bli plassert i fosterhjem. Først vil jeg imidlertid se på hvilke karakteristikker som kan sies å kjennetegne og skille mellom fosterfamilien og standardkjernefamilien.

7.1 Fosterfamilien sammenliknet med standardkjernefamilien

Selv om flere familieformer blir vanlige i dagens samfunn, kan en muligens si at kjernefamilien fortsatt har et modellmonopol (Levin 1994). Et modellmonopol vil si at én virkelighetsmodell, og ett perspektiv, blir tatt som det gyldige i en mangetydig virkelighet (Bråten referert i Levin 1994: 17). Et interessant fenomen i denne sammenheng er begrepet "instant family" som blir brukt i sammenheng med forskning på stefamilier (Levin 1994¹¹). Begrepet viser til forestillingen om at med én gang noen flytter i samme husholdning blir de en familie, og dersom alle "komponenter" som til vanlig utgjør en familie er til stede, vil det nærmest automatisk følge

---

¹¹ Levin referer til flere ulike forskere som benytter denne termen, se Levin 1994: 53 for nærmere referanser.

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

familieliknende følelser. Det vil si at en voksen mann, en voksen kvinne, og et barn i et hushold forventes å automatisk føle kjærlighet til hverandre. Kjærlighet og følelser blir dermed forventet ut fra tilstedeværelsen av personer, heller enn posisjonene eller relasjonene mellom dem (Levin 1994). Sosiale forventninger om følelser kan være vanskelige å skille fra virkelige følelser, fordi det påvirkes av hva vi kulturelt sett mener vi bør ha (Wadel referert i Holtan 2002: 129).

På grunn av at kjernefamilien har et modellmonopol er det trolig at fosterfamilien blir sammenlignet med den, og muligens er kjernefamilien også rollemodell for fosterfamilien (Ericsson 1996). I utgangspunktet er det likevel noen ulikheter mellom de to familieformene som kan oppsummeres på følgende måte: Standardkjernefamilien er basert på biologi og genetisk slektskap, med bånd som er forventet å være stabile og varige. Fosterfamilien baseres derimot på sosiale bånd, og en oppsigelig kontrakt er det eneste "formelle" og faste ved forholdet. Videre er båndene i standardkjernefamilien forventet å være livsvarige, mens båndene i fosterfamilien skal være midlertidig og ikke inneholder noen plikt til å opprettholde relasjonen etter at kontraktstiden er ute. Innen kjernefamilien er også relasjonene mellom medlemmene bestemt på forhånd, og det er visse forventninger til de ulike rollene som det ikke er tillat å stille spørsmål ved. For eksempel er det visse normer og verdier knyttet til rollen som mor, og visse forventninger til morskjærlighet i vårt samfunn. I fosterfamilien, på den annen side, er relasjonene mellom fosterbarn og medlemmene i fosterfamilien ervervet. Relasjonene og rollene er ikke bestemt på forhånd, og de kan utvikles og opprettholdes avhengig av hvor godt forholdet mellom partene er.

7.2 Symboler for tilhørighet

En måte fosterbarna kan demonstrere sin tilhørighet på, er gjennom bruk av symboler. Midjø (1998) viser til at fosterbarn gjerne bruker betegnelser kjent fra kjernefamilien, og slik anvender kulturelle kategorier som viser at fosterforeldrene er deres foreldre. Et symbol kan defineres som et tegn som for alle berørte i sammenhengen har en gitt betydning, og en slags kollektiv mening (Levin & Trost 1996: 101). Også ord kan fungere som symboler, og navngivingen av et objekt fungerer ikke bare som en generell etikett, men gir samtidig en symbolsk mening og angir en relasjon til objektet (Stryker referert i Levin & Trost 1996: 104). Betegnelsene vi bruker fører

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

dermed med seg forventninger om hvordan vi skal oppføre oss vis-à-vis de sosiale objektene, og de framkaller følelser hos oss selv og de vi samhandler med (Levin & Trost 1996).

I dette delkapittelet vil jeg først i avsnitt 7.2.1 se på bruken av betegnelser som symboler for tilhørighet, og deretter i avsnitt 7.2.2 viser jeg hvordan terminologi vi kjenner fra biologisk familie brukes for å illustrere nærheten av forhold, og hvordan betegnelsene som brukes har en sammenheng med relasjonene.

7.2.1 Betegnelser som symboler

Fosterbarn og fosterforeldre benytter ulike strategier og symboler for å gjøre relasjonen mellom dem mer lik andre familier, og for å gi fosterbarna en fullverdig familiestatus (Midjo 1998). En av disse "strategiene" er å kalle fosterforeldrene for "mamma" og "pappa", noe som i vår kultur viser til bestemte slektskapsforhold og visse sosiale og følelsesmessige relasjoner. Symbolbruken benyttes dermed for å vise at fosterforeldrene er fosterbarnas foreldre, og gir relasjonen dem i mellom en bestemt meningsdimensjon (Midjo 1998: 205).

I mitt materiale finner også jeg denne symbolbruken blant fosterbarna, på tre ulike måter. For det første ved at enkelte unngår å bruke nærhetsbetegnelser om biologisk familie for å markere avstand. For det andre at fosterbarna viser nærhet og tilhørighet ved å bruke betegnelsene "mamma" og "pappa". Og for det tredje at de viser til følelsen av tilhørighet og nærhet ved å si at de ønsker de kunne kalle noen mamma og pappa. Symboler brukes dermed for å vise både nærhet og avstand.

Lisa, Anne, Karianne, Ingrid og Thomas, de fem som i tillegg til Stefan var yngst ved plassering, har et sammenfall mellom hvem de ser på som familie og symbolbruk. Lisa, Anne og Karianne har en "enten-eller" familietilhørighet og er entydig i at de kaller fosterforeldrene for mamma og pappa, mens de distanserer seg fra biologisk familie ved å unngå å bruke nærhetsbetegnelser som mor og far. Lisa prøver å unngå å kalle sine biologiske foreldre for foreldre, og bruker betegnelsen "hun" på sin biologiske mor "*De bor hos **hun** som jeg bodde hos da, altså foreldrene mine (min utbevelse)*", "*jeg er helt lik på **hun** der som... moren min (min utbevelse)*". Karianne bruker også betegnelsen "de" om sine biologiske foreldre "*i ni måneder, og så bodde jeg hos **de** i tre måneder (min utbevelse)*".

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Thomas kaller også sine fosterforeldre for mamma og pappa, og selv om han har en "både-og" familietilhørighet, får han likevel et sammenfall mellom symbolbruk og tilhørighet fordi han ikke inkluderer noen av foreldrene fra den biologiske familien. Når han skal fortelle om de ulike fosterfamiliene han har vært i, sier han: "... så jeg havnet på barnehjem i et halvt år, og da kom jeg til mamma og pappa da, fem og et halvt år gammel". Ingrid har også sammenfall mellom symbolbruk og sin familietilhørighet til både fosterfamilien og biologisk familie. Hun har kalt sine fosterforeldre for mamma og pappa fra hun var liten, og i tillegg har hun også begynt å kalle sin biologiske far for pappa etter at hun i den siste tiden har fått kontakt med ham igjen.

Det er likevel ikke alltid et samsvar mellom hvem fosterbarna ser på som sin familie og bruk av betegnelsen mamma og pappa. Mens fem av informantene altså kaller personene de definerer som sine foreldre for mamma og pappa, gjør ikke tre av fosterbarna det. Men selv om de ikke gjør det, gir alle disse informantene eksplisitt uttrykk i intervjuene for at relasjonene ikke er i samsvar med betegnelsene de bruker. De tre informantene som ikke har et sammenfall mellom familietilhørighet og symbolbruk er Sandra, Ida og Stefan. Sandra og Ida gir begge uttrykk for at de ønsker, eller har ønsket, at de kunne bruke betegnelsene mamma og pappa på dem de føler familietilhørighet til. Sandra som har tilhørighet til både biologisk familie og fosterfamilie har alltid kalt sine biologiske foreldre for mamma og pappa, men som hun sier selv: *"Jeg har aldri sagt mamma og pappa [sosial mening] til noen andre enn mamma og pappa [biologisk mening], det har jeg aldri gjort. Men jeg hadde grådig lyst til å si mamma og pappa"*. I stedet har Sandra brukt liknende betegnelser på sine fosterforeldre:

Alltid hvis jeg skrev brev, på pakker eller sånne ting, så skrev jeg alltid til Bente og Lars [fosterforeldre nr 2] for da var det lettere, da skrev jeg til mamsen og papsen det var ganske greit. Mens til Camilla og Mads [fosterforeldre nr 1] ble det liksom MammaCamilla og PappaMads, og litt sånn opp og ned akkurat det der da. Og alle sa jo det at jeg måtte bare kalle de akkurat det jeg ville liksom. Men det var ikke så lett, så...

Sandra mener også at det å bruke betegnelsen mamma og pappa viser til en relasjon med meninger, noe hun viser til når hun snakker om sine yngre søstre:

Nei, søstrene mine sier mamma og pappa til Bente og Lars [hennes fosterforeldre nr. 2], og det har jeg ingen problemer med å forstå for de flyttet når de var så liten, men jeg var tross alt ni år gammel, jeg husker livet mitt før, jeg husker ting som skjedde sant. Og så har jeg hatt mye mer

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

kontakt med de [biologisk far og mor] enn hva mamma og pappa har med Nora og Hedda [søstrene].

Ida har heller ikke samsvar mellom symbolbruk og følelser. Hun har sin familietilhørighet hos fosterfamilien, men hun kaller likevel ikke fosterforeldrene for mamma og pappa: "*... det er jo de, jeg ser på de som mine foreldre da, men jeg kaller aldri de for mamma og pappa og sånn*". Hun kaller derimot sin biologiske mor for mamma, men understreker at hun ikke føler at hun er hennes mor: "*... jeg kaller henne mamma, men jeg har...(...) det er ikke noe mer enn det egentlig, hun er en venninne jeg kaller mamma, det blir nesten sånn jeg klarer ikke å... noe annet*". Hun viser også at hun er klar over at det å kalle fosterforeldrene for mamma og pappa ville hatt en "normaliseringseffekt" på familien deres. Når jeg spør om hun tror at fosterforeldrene ønsker at hun skal kalle dem for mamma og pappa, svarer hun: "*selvfølgelig hadde det vært greit for dem, det hadde jo vært en mer normal familie. Hvis vi traff noen andre da, i stedet for å stå og rope navn. Men familie og venner vet det jo, så da er det bare naturlig å ha det sånn*". Heller ikke Stefan har et sammenfall mellom tilhørighet og symbolbruk. Han har verken tilhørighet til fosterfamilie eller biologisk familie, men kaller likevel sine fosterforeldre for mamma og pappa. Men han sier: "*jeg har vel bare kalt dem for mamma og pappa for å være greit*". Her viser også Stefan til at det å kalle noen for mamma og pappa viser til noe utenom selve betegnelsen, det viser samtidig til en relasjon fra kjernefamilien som vi forbinder med et visst innhold.

7.2.2 Betegnelser viser til nærhet og avstand

I tillegg til bruken av "mamma" og "pappa", benytter fosterbarna også andre symboler vi kjenner fra biologiske slektsforhold for å beskrive relasjoner. Ved å bruke betegnelser som "mor", "tante" og "onkel" beskriver de samtidig hvor nært et forhold er.

Fosterbarna bruker blant annet betegnelser som "tante" for å beskrive en relasjon som er nær, men ikke like nær som morsrelasjon. Sandra sier dette om perioden etter at hun måtte flytte fra det første fosterhjemmet til det andre:

Selvfølgelig har jeg ofte kunne ønske sånn, 'ok hvem er moren min, jeg har en haug med tanter rundt meg' liksom. Jeg har ingen som er min mamma, skikkelig liksom. (...) ... jeg gjorde det en veldig lang periode, etter at jeg flyttet fra Bønes, da følte jeg meg helt rotløs for da hadde jeg ikke noe sted jeg hørte hjemme liksom.

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Anne som bare har tilhørighet til fosterfamilien, sier følgende om sine biologiske foreldre: *"jeg føler på en måte at de er som en onkel og tante for meg, det er litt rart å si det sånn men..."*. Onkel og tante er altså en betegnelse hun bruker for å fortelle at hun ikke har et veldig nært forhold til dem, og at de føles litt fremmed for hverandre. Også Thomas benytter seg av denne symbolbruken for å beskrive forholdet til sin biologiske mor:

... som en slags filletante, eller som biologisk mor... det er greit jeg ble født der, men jeg har ikke hatt så mange ... altså jeg tenker vi er jo gener og alt det der, men det er de inntrykkene en får og...(...)... som gir størst påvirkning.

Også når informantene skal vise til relasjoner som er nære i den utvidede fosterfamilien, bruker de betegnelser vi kjenner fra biologisk familie for å illustrere forholdet. Sandra sier dette for å beskrive hvor nær relasjon hun hadde til flere i den utvidede første fosterfamilien:

Ja, det var... de har alltid tatt imot... altså alle sine familier for å si det på den måten der, de har alltid tatt imot meg med åpne armer og... faktisk så har jeg følt mer... at tanten som ikke er min tante, blir min tante... enn jeg har følt at fosterforeldrene blir mine foreldre kan du si.

Og videre sier hun: *"Faktisk så kalte jeg bestemor og bestefar for bestemor og bestefar i den første familien jeg bodde"*. Et sitat fra Ida viser også at det å kalle noen for "mamma" innebærer mer enn bare ordet. Når jeg spør om forholdet til hennes fosterforeldre er nærere enn til biologisk mor sier hun:

Ja, mye nærere, det er det. Jeg er skikkelig glad for at jeg ble flyttet. Jeg har vanskeligere for å si at... det er de som er foreldrene mine, det har jeg aldri fortalt dem heller, men det er jo det, men jeg har vanskelig for å si det. Det har vært en prinsippsak i fra jeg var liten at jeg ikke fortalte det.

Når jeg spør om hun tror hun hadde fått dårlig samvittighet overfor sin biologiske mor hvis hun hadde gjort det, svarer hun: *"ja det gjør jeg, absolutt"*.

Det viser seg også at bruken av betegnelser som "mamma", "pappa" og "tante" kan være relasjons- og kontekstavhengig. Spesielt Sandra og Ingrid, to av informantene som har en "både-og" familieorientering, viser til dette i intervjuene. Sandra har aldri kalt noen av sine fosterforeldre for mamma og pappa, men hadde veldig lyst da hun bodde hos sine første fosterforeldre. Ingrid har kalt fosterforeldrene for mamma og pappa hele tiden, men opplever det som problematisk etter at hun har fått god kontakt med biologisk far. Hun forteller at hun forrige gang hun traff ham kalte ham for "pappa", men at dette var rart for henne.

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Oppsummert viser dette at fosterbarna benytter seg av betegnelser kjent fra kjernefamilien, og at disse betegnelse i stor grad sammenfaller med følelsene de har overfor disse menneskene. De fleste informantene bruker betegnelse "mamma" og "pappa" på menneskene de ser på som sine foreldre, og symbolbruken samsvarer derfor med deres sosiale bånd og ikke biologiske. I de tilfellene der det viser seg at følelsene ikke er i overensstemmelse med betegnelse, uttrykker alle at de gjerne skulle brukt disse betegnelse. Også i forhold til den utvidede familien bruker informantene betegnelse som "tante" og "bestefar" som vi vanligvis forbinder med biologiske relasjoner. Begrepsbruken kan dermed tolkes som at fosterbarna forholder seg til standardkjernefamilien som familiemodell når de relaterer seg til fosterfamilien. En må likevel ta høyde for at andre mekanismer også kan gjøre seg gjeldende her. Eksempelet med Stefan viser at han bruker betegnelse mamma og pappa for å være "grei", og dette kan gjelde i andre tilfeller også. I samsvar med begrepet "instant family" kan det oppstå et "press" på å bruke disse betegnelse fordi oppbyggingen av fosterfamilien likner standardkjernefamilien.

7.3 Fosterhjemmet som "ny familie"?

Som jeg tidligere har vist er intensjonen med fosterhjem at det skal fungere som en familie samtidig som det ut fra kontrakten med det offentlige skal være midlertidig (kap 2.3), mens kjernefamilien kjennetegnes av at relasjonene er varige og bestandige. I dette delkapittelet vil jeg derfor se på om fosterbarna mener at fosterhjemmet skal være midlertidig, eller om de ønsker at det skal fungere som en familie for livet. Dette innebærer at jeg først ser på informantenes meninger om varighet og stabilitet av fosterhjems plasseringer, og deretter ser jeg på hva de mener om å bli plassert i fosterhjem. Først vil jeg imidlertid ta for meg forskning som ser på viktigheten av tilhørighet for fosterbarn.

7.3.1 Tidligere forskning

Tidligere forskning viser at følelsen av tilhørighet til familie er et aktuelt tema i forhold til fosterhjems plasseringer og for fosterbarn. I en oppsummering av flere forskningsprosjekter fra blant annet Storbritannia og Sverige finner Triseliotis (2002: 28) at forskning fra tidlig 1980-tall hevder at langtids fosterhjems plassering til forskjell fra adopsjon, gjør at barna føler seg usikker og ikke har en følelse av tilhørighet til sin fosterfamilie. Studiene finner at usikkerheten oppstår

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

fordi plasseringen er midlertidig og kan avsluttes når som helst, og på grunn av den ambivalente posisjonen fosterbarnet har slik at de ikke føler at de "tilhører" noen. Forskning finner også ifølge Triseliotis, at fosterbarn som skal adopteres ser på det som positivt å være juridisk sett i familie fordi det gir sikkerhet, kontinuitet og varighet.

Blant studiene Triseliotis refererer til er Bohman (referert i Havik & Backe-Hansen 1998: 30) som utførte en oppfølgingsstudie av 624 barn registrert ved barnevernsnemndas adopsjonsbyrå i Stockholm på slutten av 50-årene fordi mødrene ønsket å adoptere dem bort. Av dem ble en tredel bortadoptert, en tredel vokste opp i fosterhjem og en tredel hos sin biologiske mor. Forskerne fant at de som ble adoptert bort tidlig klarte seg like bra som "vanlige" barn i ung voksen alder. De som vokste opp hos biologiske foreldre og fosterforeldre klarte seg dårligere, og av disse klarte fosterbarna seg dårligere enn de i biologisk familie. Forskernes forklaring på dette var den psykologiske og juridiske utryggheten ved fosterhjems plasseringer (Havik & Backe-Hansen 1998), og de konkluderte med at en i barnets interesse ikke bør tillate en unødvendig forlengelse av den sosiale, juridiske og psykologiske usikre situasjonen fosterhjemsomsorg er (Grinde 1993). Da studien ble utført på 50-tallet sto kjernefamilien mye sterkere i samfunnet, og det å bo utenfor biologisk familie opplevdes sannsynligvis mer stigmatiserende enn det gjør i dag. Det er derfor mulig at de som ble plassert i fosterhjem klarte seg dårligere på grunn av samfunnets reaksjoner, heller enn fosterhjem som oppvekststed i seg selv. Videre er det mulige seleksjonsproblemer i studien, fordi fosterhjemsbarna i utgangspunktet kan være forskjellig fra gruppene de sammenliknes med.

På grunn av denne påståtte usikkerheten ved fosterhjems plasseringer, er et viktig spørsmål om fosterhjems *plasseringene* blir til fosterfamilier for fosterbarna. Psykologen Schofield (2002) diskuterer dette og ser på muligheten for å gi langtidsplasserte fosterhjemsbarn en familie for livet, og et trygt fundament i barndommen og det voksne liv. Studien baserer seg på kvalitative intervjuer med 40 unge voksne mellom 18 og 30 år med minst tre år i fosterfamilie. Schofield finner at fosterbarna hun intervjuet fant familier for livet om de var plassert da de var 6 måneder, eller da de var 14. Og hun finner at familietilhørighet består av alt fra fosterforeldre som fungerer som besteforeldre ti år etter plasseringen, til de som kun sender julekort. Schofield utvikler en psykososial modell for fosterhjems plasseringer, og finner fem viktige aspekter ved langtids

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

fosterhjemsplasseringer: "to love", "to act", "to think", "to belong" og "to hope". "To belong", å høre til, er ifølge Schofield det viktigste aspektet og det viser til betydningen av familiemedlemskap og følelsen av tilhørighet til en "virkelig" familie. Informantenes fortellinger viser at det å høre til en fosterfamilie har mange aspekter. *Familiesolidaritet* viser til praktisk og emosjonell støtte fra fosterfamilien og deres utvidede familie. Slik støtte kan sees som et kjennetegn på slektsnettverk, og kan derfor sees på som fosterfamiliens anerkjennelse av fosterbarnet som slekt. *Familieritualer* viser til at ritualer som familiebilder også inkluderer fosterbarnet, og at fosterforeldrene deltar i foreldres rolle ved begivenheter. *Familierelasjoner* viser til følelsen av at fosterforeldrene er mor og far, og at fostersøsken er ens søsken. *Familieidentitet* viser til at fosterfamilien ikke bare gir fosterbarna emosjonell støtte, men også en plass i samfunnet og en plass i lokalsamfunnet de lever i. Og *delt familiekultur* betyr å ta til seg de spesielle normene og verdiene som er i enhver familie. Schofields konklusjon er at tilhørighet til en familie, og behovet for en familie å stole på og kunne kalle deres egen, er et av de mest sentrale temaene for fosterbarna. Og hun mener at man i dagens samfunn med flere familieformer må åpne for at også fosterfamilien skal kunne fungere som en "virkelig familie", en sikker base psykologisk og sosialt sett for fosterbarna (Schofield 2002).

7.3.2 Familie for livet?

I Norge skal fosterhjemsplasseringer i prinsippet alltid være midlertidige, og barnet skal føres tilbake til sine foreldre så snart de er i stand til å gi barnet tilstrekkelig omsorg (jfr. kap. 2). I praksis er det likevel slik at en stor andel av barna som plasseres i fosterhjem, også vokser opp i fosterhjem (NOU 2000:12). Kontrakten med fosterhjemmet går ut når fosterbarnet er 18 og kan forlenges til 23 år, men etter at kontrakten er gått ut er det ingen juridiske ordninger som binder sammen fosterbarn og fosterfamilie. For å sammenlikne med befolkningen generelt, viser statistikk at de fleste unge under 20 år bor hjemme hos foreldrene. Ifølge Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelse i 1998 var det i aldersgruppen 18-19 år 52 % jenter og 67 % gutter som fortsatt bodde hjemme, mellom 20-21 år bodde 54 % gutter og 32 % jenter hjemme, av 22-23 åringene 21 % gutter og 23 % jenter, og av 24-25 åringene bodde 8 % av jentene og 18 % av guttene fortsatt hos foreldrene. I tillegg er utflytting fra foreldrehjemmet ingen endelig avgjørelse, en del flytter ut og inn flere ganger før de etablerer seg endelig på egenhånd (St. meld. 39, 2002: kap 10.4.1).

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Det er ifølge Havik og Backe-Hansen (1998) et dilemma innen barnevernet om en skal vente med fosterhjems plassering og la de biologiske foreldrene prøve seg, eller om en skal arbeide for at yngre barn som er varig plassert skal få en "familie for livet". Forskning viser at adopterte som gruppe både ved innenlands- og utenlandsadopsjoner klarer seg bra og, som jeg også viste i forrige avsnitt, at barnevernsbarn som adopteres tidlig klarer seg bedre enn de som forblir fosterbarn eller blir tilbakeført til foreldrene (Havik & Backe-Hansen 1998). I land som Storbritannia, USA og Australia finnes det ordninger som åpner for adopsjon av fosterbarn. "Permanency planning" har som hensikt å sikre fosterbarn en familie for livet. Dette innebærer at en enten satser på sterk støtte til den biologiske familien slik at barnet kan bo der, eller at en griper tidlig inn og planlegger langsiktig omsorg for barnet, helst ved adopsjon (Grinde 1993). Ideologien bak ordningen er at familien som har den daglige omsorgen skal være forpliktet til barnet og gi det et permanent hjem. "Permanency planning" innebærer dermed en anerkjennelse av barns behov for å oppleve tilhørighet og trygghet for framtiden (Havik 1996b), og at unge mennesker trenger en følelse av identitet og tilhørighet, og stabilitet og kontinuitet i relasjoner for å kunne utvikle positiv selvfølelse (NSW Office of the Children's Guardian 2004: 4). Muligheten for "permanency planning" har også vært diskutert i Norge, men med dagens rådende verdier i samfunnet og barnevernet er adopsjon et lite reelt alternativ (Havik & Backe-Hansen 1998). Ifølge NOU (2000:12) vil det bare være aktuelt i få saker fordi det er en stor inngripen å adoptere bort fosterhjemsbarn og bryte kontakt med biologisk familie, og fordi det bryter med det biologiske prinsipp.

Hva sier så mine informanter om varigheten av relasjonene innen fosterfamilien? Et av temaene de legger mest vekt på i forhold til hva de synes om fosterhjems plasseringer, er at det å bli fosterforeldre bør være en livslang oppgave. Selv om informantene ikke kan sies å tale for en like omfattende omsorgsovertakelse som det "permanency planning" og adopsjon innebærer, taler de likevel for at fosterforeldre bør fungere som foreldre også etter at fosterhjemsavtalen formelt sett er avsluttet. En kan dermed si at fosterbarna har en holdning om at fosterhjemmet skal være en familie for livet, i likhet med hva en forventer av biologiske relasjoner innen kjernefamilien.

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Alle mine informanter uttrykker at de mener fosterhjem bør være en livslang ordning, og en forpliktelse for fosterforeldrene. På spørsmål om hva hun synes om fosterhjem som ordning svarer Karianne at det er veldig bra, men at det sikkert er mange som synes at det er negativt også. Når hun skal begrunne dette sier hun:

... hvis du for eksempel tar en unge vekk fra foreldrene når han for eksempel er 3, så vil han sikkert huske det og da vil jo det liksom, jeg tror det vil gå negativt inn på ham. Og så, for eksempel, det er jo mange fosterforeldre som ikke orker mer etter 5 år for eksempel, så gir de hun vekk til en annen og det kan jo plage dem.

Videre sier Karianne dette om varighet av fosterhjemmet, og det at en ikke kan være under omsorg etter at fosterbarnet fyller 18 år:

... nei, men jeg tror ikke det er noen som kunne gjort det sånn 'nå er du 18, nå må ...' det hadde jo vært helt teit, da kunne de like så godt plassert meg i forskjellige [fosterhjem] fra år til år, sånn at jeg ikke fikk noe forhold til dem.

Det er det at når de har sagt at de først skal ha en unge så må de ha den hele... så lenge de må. De kan ikke bare gi han fra seg når de blir lei, fordi det er faktisk noe som... de tenker sikkert sånn at det er ikke vår unge helt, så da blir det mye lettere å gi han fra seg. (...) De synes det blir for mye ansvar, hvis det for eksempel oppstår et problem med fostermor eller fosterfar så kanskje ikke de orker, så tenker de mer på seg selv enn ungen. Sånn som vi har hatt sånn mange rettssaker når jeg var liten og sånn, mamma og de var jo helt utslitt, men de... det var jo sikkert vært fristende å si, nei vi orker ikke. Men de tenkte sånn, nei vi kan jo ikke gjøre det når, for de hadde jo, de hadde jo ikke hjerte til det. Også tenkte selvfølgelig hvordan det ville være for meg.

Også Ingrid som har en både-og tilhørighet, mener at fosterfamilien skal være en familie for livet

... for å si det sånn, så hvis du blir der lenge nok så blir de nesten automatisk, så blir de fleste vil jeg tro, familie. Sånn som jeg, jeg har bodd der i mer enn 15 år, og de hadde aldri kastet meg ut, det hadde de aldri gjort. Jeg er datteren deres, de er foreldrene mine, og sånn har det vært i 15 år. Så jeg tror ikke du blir kastet ut for 'nå får ikke vi mer penger, nå...' ...

Også Stefan uttrykker at det å være fosterforeldre bør være en livslang forpliktelse, selv om han har en "verken-eller" tilhørighet og andre erfaringer selv:

... egentlig, de sier jo ja til å ta vare på et barn og forsørge det og gi det et nytt liv, og da bør de ta konsekvensene av det. Hvis de sier ja til det, de kan ikke gå imot det de sier, ellers så blir det helt håpløst.

Også Thomas som har en "både-og" tilhørighet, mener at fosterhjem bør være en permanent ordning. Når jeg spør ham hva han synes om at fosterhjem ikke varer evig, sier han:

Nei det er jo slutt når du er atten år, jeg fikk jo helt panikk liksom, skulle leve med biologisk mor på papiret, helt tåpelig opplegg, helt tåpelig (...) Men det er et problem, du føler på en måte at 'nå har staten flyttet deg inn i en familie, og nå har staten flyttet deg vekk igjen... nå er du voksen,

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

spring alene'. Jeg har skiftet etternavn, og jeg tilhører den familien der [fosterfamilien], så ...jeg tilhører den familien.

Thomas gir her også uttrykk for at selve måten fosterhjem er organisert på er feil når fosterfamilien ikke lenger er deres familie etter at de er fylt 18 år.

Lisa, Ida og Anne som alle har en "enten-eller" familietilhørighet gir også uttrykk for at de ser på fosterfamilien som en varig familie. De uttrykker ikke dette eksplisitt i intervjuene, men det ligger implisitt i deres fortellinger at det er en selvfølge for dem at fosterfamilien er deres familie, og at den alltid vil være det.

Hos Sandra som har en "både-og" tilhørighet, finner jeg ikke en like sterk oppfattelse om at fosterfamilien skal være varig. En mulig grunn til at Sandra skiller seg ut på dette området kan være at hun ble plassert forholdsvis sent, at hun opplevde å flytte fra ett fosterhjem til et annet i ungdomsalderen, og at hun nå har flyttet for seg selv. Dermed har hun opplevd at fosterfamilien ikke fungerte som en familie for livet, og hun er også en av dem som ser på biologiske bånd som mer varige enn sosiale bånd.

7.3.3 Fosterhjem som mulighet for en bedre framtid?

I sammenheng med spørsmålet om fosterhjem blir familie, er det også et spørsmål om fosterbarna mener at plasseringen i fosterhjem i det hele tatt var rett avgjørelse. Fosterbarnas syn på sin egen plassering sier samtidig noe om deres syn på fosterhjems plasseringer generelt, og deres syn på å få tildelt en ny, midlertidig familie.

Av mine informanter uttaler alle unntatt én at de er glade for at de ble plassert i fosterhjem. En kan si at de ser på det å komme i fosterhjem som en mulighet for en bedre framtid. Sandra sier dette:

... altså jeg vet at alt de [barnevernet] har gjort, de har vært sinnsykt smart når de har gjort det. Det er nok utrolig tøft akkurat der og da, men sånn i ettertid så vet jeg at det har vært utrolig bra... Det samme som det er dritkjipt å gå på skolen og gjøre lekser, men du vet når du er voksen at du har bruk for det uansett, sant. Det er samme storyen kan du si.

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

Sandra uttrykker her at selv om det har vært vanskelig til tider, har det også vært verdt det. Og hun mener at det er bedre å bli plassert i fosterhjem enn på barnehjem: *"Så jeg tror det er mye bedre å bli plassert i fosterhjem der du har to stykker som er foreldrene dine i stedet for å måtte dele på en gjeng med sjefer liksom, du får litt mer sånn hjem-følelse da."*

Også Ida ser på det at hun ble plassert i fosterhjem som den beste løsningen, og sammenlikner seg selv med søsknene som ikke ble plassert:

... men jeg er kjempeglad for å ha blitt flyttet. Jeg ser jo hvordan søsknene mine har endt opp. Altså, de er jo helt normale, men har unger og uten jobb, uten noe som helst utdannelse. Så sånn sett er jeg jo kjempeglad for å ha blitt flyttet, og få gjort noe ut av livet mitt... Det er jo vi som ble plassert som er blitt normal hvis du kan kalle det det.

Også Lisa uttrykker glede over å være plassert i fosterhjem, og også hun sammenlikner seg selv med sine søsken:

... men i barnevernet generelt er de ganske så slakk, for jeg har sett veldig mange unger som jeg synes burde vært tilkalt, for eksempel mine egne søsken. Jeg synes jeg var heldig som ble tatt vekk, at det bare var flaks. Sånn som jeg har hørt er det mange unger som ikke har det bra og så går ikke barnevernet inn, og så er det for sent... Jeg synes barnevernet bør stramme seg opp litt.

Den ene informanten som ikke uttrykker at han er glad for å bli plassert i fosterhjem er Stefan, som ikke har tilhørighet til verken biologisk familie eller fosterfamilie. Han uttrykker heller ikke at han skulle blitt boende i sin biologiske familie, men sier en gang under intervjuet på spørsmål om hvorfor han tror noen kan se på sin biologiske familie som nærest:

Kanskje fordi de ble tatt så sent at de vet hvem de var og... det har veldig mye å si, nå var jeg såpass gammel når jeg ble tatt at jeg husker alt fra det. Og det er jo lite heldig for å si det sånn. Men det kan være mange grunner, det kan være måten fosterforeldrene ter seg på... akkurat der... at de har kontakt med biologiske foreldre, de er mer glad i dem, men de vil ikke bo med dem fordi at det går ikke, det vet de, det er mye sånn det går på.

Stefan uttrykker her, slik jeg oppfatter ham, to ting. For det første at det er best å bli plassert i fosterhjem når en er ung fordi det er en ulempe å ha fått et forhold til biologisk familie. For det andre ser han muligens på fosterhjemsordningen som en anledning for dem som ikke kan bo med biologisk familie å bo i fosterhjem, uten at fosterhjemmet nødvendigvis skal fungere som en ny familie for barnet. Han åpner muligens for at fosterhjem skal være mer av en midlertidig ordning, der fosterbarnet kan bo til det er mulig å flytte hjem til sin biologiske familie. Denne forståelsen kan sies å være i samsvar med det Midjo kaller tilbakeføringsmodellen i det tre

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

modellene for familiebaserte omsorgstiltak (jfr. kap 2.2). De andre informantenes positive uttalelser om å bli plassert i fosterhjem kan ikke tolkes som at de ønsker å erstatte biologisk familie med fosterfamilie i likhet med det Midjo kaller adopsjonsmodellen, men de uttrykker at fosterfamilien har gitt dem en trygg tilhørighet, og at denne tilhørigheten har vært viktig for deres utvikling. Dette kan muligens sees som et uttrykk for at fosterhjem som barnevernstiltak er bra fordi det er en fordel å ha en tilnærmet "vanlig" familie å forholde seg til, i likhet med kjernefamiliemodellen.

7.4 Avslutning

I dette kapitlet har jeg vist at mine informanter, uavhengig av deres opplevelse av familietilhørighet, har en annen forventning til varigheten av fosterhjem enn det som er nedfelt i loven og praksis i barnevernet i dag. Fosterbarna gir uttrykk for at fosterforeldre bør forplikte seg til oppgaven, og at fosterhjemmet bør fungere som en varig og "vanlig familie". Dermed forventer de en varighet av relasjonene innen fosterfamilien som vi vanligvis forbinder med biologiske bånd og kjernefamilien. I tillegg viste analysen at de fleste fosterbarna opplever det å bli plassert i fosterfamilie som positivt, noe som kan bety at de ønsker å forholde seg til en tilnærmet "vanlig" familie når de ikke kan bo hos sine biologiske foreldre.

Videre fant jeg i dette kapitlet at fosterbarna benytter betegnelser hentet fra standardkjernefamilien for å beskrive relasjonene innen fosterfamilien. Disse betegnelse, som vanligvis brukes i forbindelse med relasjoner basert på biologiske bånd, brukes i dette tilfellet for å illustrere fosterbarnas følelser og relasjoner, og for å vise både nærhet og avstand. De fleste informantene kaller personene de opplever som sine foreldre for "mamma" og "pappa", og blant dem som ikke gjør det, gir de alle uttrykk for at de gjerne skulle gjort det. Disse informantene bruker samtidig betegnelser som "mamma" på personer de hevder de ikke har tilhørighet til, noe som kan antyde at det er vanskelig å løsrive betegnelse fra de biologiske relasjonene de vanligvis viser til.

Samlet viser funnene i dette kapitlet at selv om tilhørighet til fosterfamilien er basert på "bare" sosiale bånd, benytter fosterbarna kjente betegnelser fra kjernefamilien, de ønsker å forholde seg

KAPITTEL 7

Fosterhjem som fosterfamilie?

---

til fosterfamilien som en "vanlig" familie, og de forventer at relasjonene innen fosterfamilien skal være varige som biologiske bånd. Det ser altså ut som at fosterfamilien "etterlikner" og relaterer seg til standardkjernefamilien som modell. En mulig grunn til dette kan være at begrepet "instant family" gjør seg gjeldende. På grunn av at fosterfamilien har en sammensetning som minner om standardkjernefamilien, kan det føre med seg en forventning om at den skal ha det samme innholdet. Det kan også være at sosiale bånd utvikler seg ved langvarige plasseringer, og at dette medfører en annen forståelse av båndene og et ønske om forpliktelse.

Familietilhørighet kan også være et element i identitet, og i neste kapittel vil jeg se på hvilken betydning biologiske og sosiale bånd har for fosterbarnas identitet i forhold til familie.

8 BIOGRAFI, SAMFUNN OG IDENTITET

**HVIS JEG SKAL
GRIPE MITT LIV,
MÅ JEG OGSÅ BEGRIPE
MIN HISTORIE.**

Jostein Gaarder

(i Gundersen 2003: 32)

Innen barnevernet og i samfunnet generelt er det som jeg tidligere har vist, en oppfattelse av at opphav og biologiske bånd er sentrale for en persons identitet. Samtidig hevder flere teoretikere (bl.a. Beck & Beck-Gernsheim 2002; Giddens 1991) at identitet i dagens samfunn dannes på et mer frittstående grunnlag, og at biologiske bånd ikke lenger er avgjørende for identitet. Som jeg viste til i kapittel 4 konsentrerer jeg meg om familieaspektet ved identitet, og ikke fosterbarnas identitet generelt. Det innebærer at jeg i dette kapitlet med utgangspunkt i fosterbarnas livshistorie tar for meg en samlet forståelse av deres identitet i forhold til familie, med utgangspunkt i min tidligere analyse av deres familietilhørighet.

Problemstillingen jeg vil fokusere på i dette kapitlet er i hvilken grad, og på hvilken måte, identitet dannes i forhold til biologiske og sosiale bånd. Det vil si om fosterbarnas identitet i forhold til familie framstår som basert på sosiale bånd, på biologiske bånd, eller om deres identitet ser ut til å baseres på en kombinasjon av biologiske og sosiale bånd. I dette kapitlet vil jeg også fokusere på fosterbarnas ulike livshistorier og hvordan fortolkningen av disse påvirker deres identitet. Jeg diskuterer deretter mine funn i forhold til ulike perspektiv på dagens samfunn. Først vil jeg imidlertid presentere forskning angående biologiske båndes betydning for identitet, og kritikken fra dem som mener identitet baseres på sosiale bånd.

8.1 Biologisk basis for identitet?

Som jeg viste i innledningskapitlet og i kapittel 2.4 har det innen barnevernsarbeid og lovgivning i Norge utviklet seg en forståelse som sier at alle barn har best av å vokse opp med

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

---

biologiske foreldre, og at det er uheldig å bryte dette båndet (Bunkholdt 2003). Det biologiske prinsipp anser at hvilke familierelasjoner fosterbarna har er viktig for deres identitet og velbefinnende. Og at de har rett til kontakt med biologisk familie som en del av sin historie, opprinnelse og identitet, selv om de ikke har nære relasjoner til dem (Andersson 1998).

Ettersom både barnevernet, lovgivning og andre instanser i samfunnet ser på identitet som nært knyttet til biologisk opphav, vil jeg nå se nærmere på forskning som er gjort med den biologiske forståelsen som perspektiv. Denne forskningen, som jeg omtalte så vidt i innledningskapittelet, omhandler adoptivbarn. Jeg har ikke funnet forskning på fosterhjemsbarn som fokuserer direkte på identitet som biologisk basert. Antropologen Christiansen (1999) tar for seg adoptivbarns identitet når hun ser på hvordan metaforen "blod er tykkere enn vann" uttrykkes i dansk adoptivlektskap. Studien baseres på intervjuer med 17 adopterte som hadde oppsporet og møtt sine biologiske foreldre, og kan dermed inneholde utvalgsproblemer fordi utvalget er spesielt. Christiansen hevder at adopterte alltid diskuterer beslektethet og identitet i forhold til biologiske bånd, og hun finner at mange adoptivbarn føler at de ikke klarer å konstruere en "hel" identitet fordi de ikke opplever å "ha en begynnelse" på sin historie, og ikke vet hvem de likner på. Ifølge Christiansen ønsker de adopterte å møte sine biologiske foreldre slik at de kan oppnå et sammenhengende narrativ, få en begynnelse på sin historie, og fylle et eksistensielt hull i sin identitet. Hun påpeker likevel at dette vanligvis ikke skaper et varig forhold, da partene kan oppdage at felles blod ikke er tilstrekkelig til å opprettholde en relasjon. Også Modell (1994) finner i sin studie av adoptivbarn at deres biologiske opphav er sentralt for deres identitet. De adopterte barna stiller seg spørsmål om hvem de er, de er "på jakt etter seg selv", og de føler et behov for å fullføre sin historie. Det faktum at de ikke vet hvor de kommer fra, og ikke kjenner sin fortid, gjør at de har en følelse av en ufullstendig identitet og et hull som må fylles i livet. I likhet med Christiansen finner også Modell at det sentrale ikke er nye relasjoner, men tilgang til sin biologiske opprinnelse. Som en informant sier til Modell: *"I'm not looking for a family. I'm looking for roots"*. Selv om disse studiene omhandler adoptivbarn kan de likevel være relevant i forhold til fosterhjemsbarn, fordi de i likhet med adoptivbarn opplever et brudd med biologisk opphav. På den annen side er de i ulike situasjoner fordi fosterbarn kan ha en større tilgjengelighet til sitt biologiske opphav enn adoptivbarn, og dermed kan ha tilgang til sin egen historie.

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

Den biologiske forståelsen av identitet hos adoptivbarn får, som jeg også nevnte i innledningskapittelet, kritikk. Blant kritikerne er litteraturviteren Geir Follevåg som i sin bok *Adoptert identitet* (2002) kritiserer den utbredte oppfatningen om at biologisk familie er det viktigste for et menneskes identitet. Ifølge Follevåg opplever adopterte en holdning fra samfunnet som sier at de er ufullstendige fordi de ikke har en relasjon til sine biologiske foreldre, og de opplever at båndene de har til sine adoptivforeldre blir sett på som svakere av natur enn biologiske bånd. Follevåg på sin side hevder at identitet må sees som en sosial prosess som dannes hele livet i møte med andre. Dermed følger det at den adoptertes identitet ikke er avhengig av at den adopterte er bevisst sitt biologiske opphav, og deres identitet kan like godt dannes i relasjon til adoptivforeldrene (Follevåg 2002). Til forskjell fra en biologisk forståelse av identitet, vil altså en sosial forståelse legge vekt på de sosiale forutsetningene for identitet. Det innebærer at biologisk opprinnelse og bånd ikke er en forutsetning for identitet, og at en persons identitet ikke er knyttet til biologisk opphav for alltid. Identitet er derimot en sosial prosess som kan endre seg både i forhold til kontekst og sosiale relasjoner.

Follevåg (2002) argumenterer også for at de problemene adopterte opplever i forhold til opprinnelse og identitet ikke kommer av mangelen på biologiske røtter, men av samfunnets holdninger til adopsjon. Han hevder at adopterte som føler behov for å lete etter biologiske foreldre har internalisert og godtatt den kulturelle forståelsen av behovet for biologisk opphav og fødeland (Follevåg 2002). Follevåg mener at fortiden spiller den rollen og betydningen vi gir den personlig og generelt i samfunnet (referert i Dagbladet Magasinet, 9.6. 2003). Også sosialantropologen Howell (2001) kritiserer fokuset på biologisk opphav i forhold til identitet på grunnlag av sin forskning på adoptivbarn og adoptivforeldre i Norge. Ifølge Howell er det bare en liten del av utenlandsadopterte som opplever et sterkt ønske om å kjenne identiteten til sine biologiske foreldre, og hun hevder at det er adoptivforeldrene som har den mest aktive rollen i å ta initiativ til reise tilbake til den adoptertes hjemland for å finne barnas kulturelle røtter og fylle tomrommene angående barnets fortid. Fordi det i norsk tankegang legges stor vekt på å fylle disse tomrommene, ser adoptivforeldre på det som et problem at de ikke kjenner barnets biologiske slektninger og opprinnelsessted (Howell 2001, 2003).

8.2 Livshistorie, refleksivitet og identitet

Som jeg viste i kapittel 4.1.2, hevder Giddens (1991) at en persons identitet er selvet slik personen forstår det refleksivt på bakgrunn av sin biografi. Jeg vil derfor i dette kapittelet fokusere på betydningen av fosterbarnas livshistorie/biografi¹² for familieaspektet ved identitet. I denne sammenheng vil jeg også se om, og hvordan, fosterbarna baserer sin identitet på biologiske og sosiale bånd.

I det første avsnittet fokuserer jeg først og fremst på to av mine informanternes livshistorie og dens påvirkning på deres identitet. Deretter ser jeg i neste avsnitt nærmere på behovet for kontinuitet i historien, og betydningen av andre menneskers reaksjoner og hvordan livshistorien fortolkes.

8.2.1 Livshistoriens betydning for identitet

I dette avsnittet vil jeg se nærmere på historien til to av mine informanter. På denne måten vil jeg prøve å vise hvordan deres livshistorie påvirker deres identitet, og hvordan de gjennom sine fortellinger uttrykker denne identiteten. Jeg velger å presentere relativt lange utdrag fra intervjuene, fordi jeg mener dette er en god innfallsvinkel til å studere identitet. Giddens hevder at identitet består av "... *konstant reviderte biografiske fortellinger*" (1996: 14), og det er derfor interessant å se på informantenes egne fortellinger og fortolkninger.

Ved å fokusere på Ingrid og Karianne vil jeg se hvordan de uttrykker sin identitet gjennom sine fortellinger, og hvordan livshistorien påvirker deres opplevelse av identitet i forhold til familie. Fortellingene viser blant annet at erfaringer fra å bo i fosterhjem, og erfaringer fra kontakt med biologisk familie har påvirket dem. Grunnen til at jeg har valgt å fokusere mest på disse to informantene er at de har helt ulike utgangspunkt og livshistorier, noe som resulterer i at de har

---

¹² Begrepene "biografi" og "livshistorie" kan også ha ulikt meningsinnhold, men i forhold til min bruk av livshistorie som perspektiv forstår jeg begrepene i samme mening. Det vil si i betydningen "livsskildring" eller "historie om et menneskeliv" (Bokmålsordboka). Når begrepene brukes i forhold til metode kan "biografi" bety en fortolkning av hendelser i et livsløp som ikke nødvendigvis er lineær, mens "livshistorie" er kronologisk og lineær (Nilsen & Brannen 2002).

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

---

ulik identitet, og ulike uttalelser i intervjuene. Sammenhengen mellom livshistorie og identitet hos de andre informantene kommer jeg kort innom på slutten av avsnittet.

Karianne er den av fosterbarna som var yngst da hun ble plassert i fosterhjem. Hun ble tatt fra sine biologiske foreldre da hun var tre måneder gammel, og plassert i fosterhjem da hun var rundt ett år. Hun har som jeg tidligere har vist tilhørighet til kun fosterfamilien, og i oppveksten har hun ikke opplevd kontakten med sin biologiske familie som god. En kan også si at hun er en av informantene som uttrykker minst interesse for kontakt med sin biologiske familie, og hun er muligens også den som ser på sin tilhørighet til fosterfamilie og deres slekt som mest naturlig. Karianne har heller ikke vokst opp med noen søsken i fosterhjemmet, men hun har tre biologiske søsken som hun ikke har hatt spesielt god kontakt med. Dersom en hadde tatt utgangspunkt i den biologiske forståelsen av identitet, skulle Karianne likevel basert sin identitet på biologisk familie til tross den manglende kontakten, eller hun skulle i det minste uttrykt ønske om slik kontakt. Men Karianne kan sies å ha en identitet der hun relaterer seg til fosterfamilien.

Jeg finner at Karianne uttrykker denne identiteten gjennom flere uttalelser under intervjuet. I dette utdraget kommer det klart fram at hennes livshistorie med tidlig plassering og lite kontakt med biologisk familie, har påvirket henne i den retningen at hun mener fosterhjem burde være en permanent ordning. Hun sier følgende om dette i intervjuet¹³:

I: hvis noen skulle bli fosterforeldre, hvilket råd ville du gitt til dem for at de skulle bli gode fosterforeldre?

F: det er det at når de har sagt at de først skal ha en unge så må de ha den hele... så lenge de må. De kan ikke bare gi ham fra seg når de blir lei, fordi det er faktisk noe som... de tenker sikkert sånn at det er ikke vår unge helt, så da blir det mye lettere å gi han fra seg.

I: tror du det er mange fosterforeldre som tenker sånn?

F: nei jeg tror ikke det er mange, men noen. De synes det blir for mye ansvar, hvis det for eksempel oppstår et problem med fostermor eller fosterfar så kanskje ikke de orker, så tenker de mer på seg selv enn ungen. Sånn som vi har hatt sånn mange rettssaker når jeg var liten og sånn, mamma og de var jo helt utslitt, men de... det var jo sikkert vært fristende å si, 'nei vi orker ikke'. Men de tenkte sånn, 'nei vi kan jo ikke gjøre det, når'... for de hadde jo, de hadde jo ikke hjerte til det. Og så tenkte de selvfølgelig hvordan det ville være for meg.

I: så det var din... hva slags rettssak var det da?

---

¹³ I = intervjuer, F = informant (fosterbarn).

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

F: det var det at den biologiske moren min, hun ville ha meg tilbake og alt sånn som det der.

I: hadde hun retts sak med alle barna sine da?

F: nei jeg tror det var bare meg fordi at... ja.

I: så hun gikk liksom til sak mot barnevernet da?

F: Ja, og mamma og de. Og så fikk jeg vite nå at barnevernet sa sånn der... de hadde hele tiden sagt sånn at det var usikkert om jeg skulle bo her, mens mamma og de protesterte og sa at det går ikke an å hive henne vekk som om hun skulle være en kasteball. Opp til jeg var tolv år omtrent så har det vært usikkert, men det har ikke jeg visst noe om, de har ikke sagt noe til meg sant.

I: Var det tilbake til din biologiske mor?

F: Det var sånn at hun kunne bestemme eller noe sånt som det der, hvis de syntes at hun hadde skjerpet seg så kunne jeg bare gå tilbake.

I: For det er jo det de sier at fosterfamilie skal være midlertidig og sånn som det der...

F: Ja så det de liksom sa var at 'hvis hun [biologisk mor] skjerper seg og blir helt grei kan hun flytte tilbake', så de var jo hele tiden usikker. Og jeg var jo dødslei meg når jeg hørte det liksom, helt fram til jeg var 12 sant.

I: Det hadde kanskje vært mer naturlig hvis du var 6 år når du ble plassert, for da hadde du busket din mor, når du var såpass ung kunne du nesten like godt være født her...

F: Er det ikke sånn at fosterforeldrene må godta det også?

I: Det vet jeg ikke.

F: Jeg mener mamma sa sånn at... og det lot ikke de skje for det syntes de var for egoistisk.

I: Jeg er sikker på at de har lov å uttale seg. Mener du at det generelt hvis du blir plassert under en viss alder, at de burde ha det som en permanent løsning da, heller enn å ha den usikkerheten å kanskje kunne føre de tilbake til biologisk familie?

F: Ja jeg synes det burde være permanent, for de kan ikke plutselig bare hvis for eksempel ungen kommer der når hun er to, og plutselig når hun er syv så skal hun vekk, da hadde de jo ødelagt henne fullstendig.

I dette utdraget uttrykker altså Karianne sin forundring over at hun kunne vært ført tilbake til sin biologiske mor, og hun uttrykker at fosterhjem bør være en permanent ordning heller enn midlertidig, slik det er i dag. Jeg mener at denne klare fortellingen der hun formidler sin holdning til fosterhjem og tilhørighet til fosterfamilien, kan tolkes som et uttrykk for Kariannes identifisering med nettopp fosterfamilien.

Ingrid har en annen livshistorie enn Karianne. Hun ble plassert da hun var i treårsalderen og har hatt god kontakt med biologisk søster, men lite kontakt med biologisk mor. Det som er spesielt med Ingrids historie er at hun har gjenopptatt kontakt med sin biologiske far i den senere tid, og har fått meget god kontakt med ham. Ingrids identitet er basert på både fosterfamilie og biologisk familie.

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

Også Ingrids livshistorie påvirker hennes holdning til fosterhjemsordningen. Som jeg tidligere har vist (7.3.2), mener Ingrid i likhet med Karianne at fosterhjem bør være livet ut. Men en kan se i Ingrids fortelling at hun er påvirket av at hun har fått god kontakt med sin biologiske far i den senere tid. På spørsmål om hva hun synes om fosterhjem som ordning, svarer hun:

Jeg synes det er en mye bedre ordning enn... selvfølgelig, adoptivhjem er jo en god ordning også, men... når du er adoptert så må du nesten bli der...

Når jeg spør henne hva hun mener med det, svarer Ingrid:

Du har ikke de samme valgene som du har i fosterhjem, når jeg var tolv så kunne jeg ha valgt at jeg ville flytte tilbake til min mor eller min far hvis jeg hadde hatt kontakt med ham [da]. Sånn som min bestevenninne [som er adoptert] hun kunne ikke sagt 'ja jeg vil flytte tilbake til Costa Rica til min mor eller far som jeg ikke vet om lever en gang' sant.

Her uttrykker altså Ingrid at hun har en helt annen holdning til fosterhjem enn Karianne. For henne framstår det som en fordel at fosterhjem ikke trenger å være permanent, og at en selv kan velge å flytte tilbake til biologiske foreldre. Dette tolker jeg som et uttrykk for hennes identitet som hun baserer på både fosterfamilie og biologisk familie.

Ingrid uttrykker også sin identitet når hun forteller hva hun mener om det å bli plassert tidlig i fosterhjem, og betydningen av kontakt med biologisk familie. Hun mener at det er lettere å slå seg til ro i et fosterhjem når man er yngre, men ser likevel noen negative aspekter ved det:

I: tror du det har noe å si med hvor gammel du er når du blir plassert? Om du...

F: jeg tror det har veldig mye å si

I: kan du fortelle litt mer om det?

F: altså jeg var 3 1/2, jeg kjente ikke de [biologiske foreldre] så altfor mye da liksom, og når du er mindre så er det lettere å bli kjent med dem [fosterfamilie], hadde jeg vært ti år og kommet i fosterfamilie så kunne jo jeg ha nektet plent, jeg kunne nektet å bli kjent med dem.

I: Ja, for når du var så ung så husker ikke du så mye av familielivet før liksom sant?

F: Det er litt dumt innimellom.

I: At du ikke husker det?

F: Jeg ser på bilde fra den ene julaften, jeg husker ingenting av det... jeg gikk til psykolog en liten periode for å dra opp fortiden min da, for det er noe som har plaget meg hele veien, men hun klarte jo ikke å forstå meg så jeg gadd ikke å gå til henne mer.

I: Hvorfor klarte hun ikke det da? Eller hva...

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

F: Nei jeg vet ikke, det var et eller annet som... det har jo lettet en god del etter at jeg ble kjent med min far, om det er noe som har vært i bakhodet mitt eller i underbevisstheten min som ...

I: *At du har hatt et liksom savn eller behov for å ha kontakt med ham?*

F: Ja av en eller annen merkelig grunn (ler).

I: *Det er ikke så merkelig, jeg vet ikke jeg?*

F: Kanskje det har lagt i underbevisstheten min hvilken kontakt jeg hadde med ham når jeg var liten.

I dette utdraget ser en altså at Ingrid mener at det å ikke huske noe fra sin biologiske familie kan være problematisk, og hun uttrykker at det har vært positivt for henne å få kontakt med sin biologiske far. Dette står i kontrast til hva Karianne mener om samvær med biologisk familie. Hun ønsker i dag å distansere seg mest mulig fra sin biologiske mor, og hennes negative opplevelser med samvær har påvirket henne til å ikke ønske kontakt i dag. På intervjuetidspunktet har ikke Karianne hørt noe fra sin biologiske mor på over ett år, og når jeg spør henne om de hadde en avtale om å møtes svarer hun:

Ja vi har hatt avtale [om å møtes/samvær] dette året her, men hun har liksom aldri ringt eller noe, men det gjør jo egentlig ikke meg noe, for det er opp til henne hvis hun har lyst å ha kontakt med meg.

I samsvar med sin identitet avviser hun i denne uttalelsen sin biologiske mor, og hevder at hun ikke ønsker å ha kontakt med henne. Men når jeg senere spør henne om hun synes det er dumt at moren ikke har tatt kontakt, svarer hun likevel:

Jeg synes det er litt dumt, ikke at jeg har lyst å møte henne, men du vet jo ikke... det kan jo være at for eksempel... altså hun kan jo være død liksom. Det er ikke det at jeg vil vite hvor hun er og sånn, men det er jo... sant. Det er ikke det at jeg legger så mye i å møte henne, men det er liksom det når hun ikke ringer eller noe, så begynner du å lure.

Her ser en altså en mulig ambivalens i hennes relasjon til biologisk mor. Karianne avviser fortsatt at hun ønsker kontakt med henne, men en ser også en mulig avvisning fra biologisk mors side. Dette påvirker naturligvis Kariannes mulighet til å velge. Identitet baseres i utgangspunktet på historien en lager om seg, men den kan likevel ikke være helt fiktiv og må også forholde seg til andres handlinger og reaksjoner (Giddens 1991). Kariannes forståelse av egen historie og identitet, vil derfor også være påvirket av hennes biologiske mors handlinger.

Intervjuutdragene ovenfor viser dermed at det også er ulikheter i de to informantenes fortellinger i forhold til ønske, og oppfattelse av behov for, kontakt med biologisk familie. Ingrid som sent i

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

---

livet har fått god kontakt med sin biologiske far vektlegger viktigheten og behovet for kontakt, mens Karianne nedtoner dette aspektet. Jeg vil hevde at ulikhetene i de to informantenes fortellinger også kan sees som et uttrykk for deres ulike identitet i forhold til familie. Ingrid ønsker at fosterhjemmsordningen skal åpne for tilhørighet til flere familier, og har samtidig en identitet basert på både fosterfamilie og biologisk familie. Karianne ønsker derimot å ha en identitet kun i forhold til fosterfamilien, og taler for en mer lukket fosterhjemmsordning.

De to informantenes fortellinger viser også hvordan identitet baseres på en refleksiv fortolkning av deres livshistorier. Fortellingene informantene presenterer i intervjuet er allerede refleksivt fortolket, og vil ha en sammenheng med deres identitet i dag. I forhold til Ingrid er det mulig å tenke seg at hun hadde en annen identitet før hun gjenopptok kontakt med sin biologiske far, og at hun da ville tolket dette "noe som har plaget henne hele veien" som noe annet enn behov for kontakt med biologisk far. Det kan like gjerne forstås som en refleksiv tolkning hun gjør ut fra hvem hun er i dag, og ut fra samfunnets vektlegging av biologiske relasjoner. Når folk forteller sine historier benytter de ofte "public stories" for å tolke og forstå egne liv (Jamieson 1998). Det er også mulig å tenke seg at Karianne kunne hatt en annen identitet dersom relasjonen til biologisk familie var bedre, eller dersom hun tolket sin historie på en annen måte. Slik det er i dag, er muligens familieaspektet ved Kariannes identitet påvirket av det Midjo kaller "likhetsorienteringen" i samfunnet (jfr. kap.1.1.1). Det vil si at hun ønsker å ha en entydig identitet i forhold til fosterhjemmet, påvirket av standardkjernefamiliens modellmonopol.

Forskjellene i Ingrid og Kariannes fortellinger og identitet kan altså relateres til deres ulike livshistorier, og hvordan de fortolker denne. Ut fra deres historier kan det også virke som deres erfaringer og opplevelse av relasjoner til biologisk familie og fosterfamilie påvirker deres identitet til familie i stor grad. Jeg finner en liknende sammenheng mellom resten av mine informanternes livshistorie, og deres identitet. Som jeg tidligere har vist identifiserer fire informanter seg med fosterfamilien, tre med fosterfamilie og biologisk familie, og én informant identifiserer seg ikke med noen familier. I mitt materiale er det blant informantene som identifiserer seg med fosterfamilie i tillegg til Karianne, også Lisa, Anne og Ida. Lisa har opplevd dårlig kontakt og uoverensstemmelser med sin biologiske familie. Anne har hatt regelmessig, men ikke nær kontakt med sine biologiske foreldre. Og Ida har hatt regelmessig kontakt med biologisk mor, men

identifiserer seg likevel ikke med henne. I gruppen som identifiserer seg med både fosterfamilie og biologisk familie finner vi i tillegg til Ingrid, også Thomas og Sandra. Sandra har vært plassert i to fosterhjem, og har hele tiden hatt god kontakt med biologisk mor. I dag identifiserer hun seg med biologisk familie og den første fosterfamilien. Thomas har også bodd i to fosterhjem, og har i tillegg bodd en stund hos biologisk mormor. I dag identifiserer han seg med det siste fosterhjemmet, og biologisk mormor og søster. Til sist er det Stefan som har vært plassert i to fosterhjem, og ikke har hatt jevnlig kontakt med biologiske foreldre. Han identifiserer seg i dag ikke med noen av de to fosterhjemmene, og heller ikke biologisk familie. Analysen viser dermed at informantenes varierte livshistorier og erfaringer i forhold til blant annet fosterhjems plasseringer og kontakt med biologisk familie, har påvirket deres identitet. Historiene informantene forteller i intervjuene om dette vil også være refleksivt fortolket, og samsvarer derfor med deres identitet i forhold til familie i dag.

8.2.2 Å kjenne sin egen historie

Som jeg viste i forrige avsnitt er både hvordan en forstår egen livshistorie, og andres reaksjoner av betydning for identitet. Jeg vil i dette avsnittet se nærmere på disse aspektene, men først vil jeg se på viktigheten av å kjenne sin egen historie.

Som jeg tidligere har vist, hevder Giddens (1991) at en viktig del av identitet er å ha en kontinuitet i livshistorien, noe han hevder oppnås gjennom en refleksiv forståelse av denne historien. I kontrast mener en innen barnevernet at kontinuitet er en forutsetning for identitet, og at dette oppnås ved kontakt med biologisk familie og ved å ha en begynnelse på egen historie. Alle mine informanter har opplevd brudd i forhold til sin biologiske familie, men bare én av dem uttrykker eksplisitt at hun ikke har en begynnelse på sin livshistorie, og at hun mener dette er sentralt for hennes forståelse av seg selv. Anne sier dette:

Ja liksom jeg tenker, **hvem er jeg** (min uthevelse), hvorfor skjedde dette med meg, litt sånn forskjellige ting. [Jeg spør hva hun mener med det?] Det er liksom jeg tenker... hvordan skal jeg forklare det... tenker liksom ...hvorfor... hvorfor skulle det skje med meg og... jeg har ikke blitt fortalt sånn nøyaktig hva som skjedde liksom, hvordan jeg kom i fosterhjem, det er veldig masse småting som jeg ikke helt har fått med meg og som jeg lurer mye på. Men, ja, det er liksom mye sånn jeg lurer på, men jeg har aldri fått svar.

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

Her formulerer Anne det slik at det faktisk at hun ikke vet hva som hendte da hun ble plassert i sin barndom, gjør at hun spør seg selv "hvem er jeg?". Hun føler hun må kjenne sin egen historie for å svare på det. Jeg finner ikke andre informanter i mitt materiale som formulerer seg så klart, men Ingrid sier hun opplever at hennes kontakt med biologisk far har gitt henne en kontinuitet i livshistorien. Hun gir også uttrykk for at hennes "problemer" løste seg da hun ble kjent med ham (jfr. 8.2.1). Dette kan dermed tolkes som at hennes kontakt med biologisk far har gitt henne en tilgang til livshistorie og kontinuitet som er viktig for henne. At disse informantene vektlegger et behov for å kjenne sin fortid og opprinnelse kan dermed tolkes som at offentlig politikk på området, og barnevernets forståelse av identitet er riktig. Men det kan også tolkes som en sosialt konstruert forståelse, som et resultat av at biologisk slektskap vektlegges mye i forhold til identitet i vårt samfunn (jfr. Follevåg 2002). Jeg finner ikke at de øvrige informantene uttrykker et behov for kontinuitet i biologiske bånd. Forutsatt at dette ikke skyldes at det ikke nevnes under intervjuet, kan det tolkes på flere måter. En fortolkning som samsvarer med den biologiske forståelsen av identitet kan være at disse informantene i tråd med barnevernets intensjon har hatt tilstrekkelig samvær med biologisk familie, slik at deres behov for kunnskap om opprinnelsesfamilien er dekket. Men det at informantene ikke opplever det som viktig kan også tolkes som et resultat av at kontinuitet i biologiske bånd ikke er et viktig grunnlag for deres identitet.

I tillegg til å ha kontinuitet i egen historie, er det også viktig *hvordan* denne historien tolkes. Som Giddens (1991) framhever, er identitet avhengig av *biografien slik individet refleksivt forstår den*. Dette viser til det refleksive og sosiale ved identitet, og understreker at det er ikke objektive fakta og hendelser, men måten dette blir fortolket og forstått på som utgjør identitet. Ifølge Gran (2000) vil mennesker alltid prøve å skape en sammenhengende fortelling overfor seg selv og andre om hvorfor de er blitt den de er, og ved et brudd i biografien kan det være nødvendig med en omfortolkning av fortiden. Dette er dermed sentralt også i forhold fosterhjemsbarn, fordi de har opplevd brudd i sine liv. Hvordan en hendelse oppleves av fosterbarnet vil avhenge av plasseringen hendelsen får når fosterbarnet rekonstruerer sin historie, fordi det er relasjonene mellom begivenhetene som er det sentrale, og ikke begivenhetene i seg selv (Gundersen 2003: 28). Det fosterbarna sier om fosterforeldre og biologiske foreldre vil derfor ha en sammenheng med deres identitet i dag, fordi de vil ønske å konstruere en sammenhengende biografi. Som jeg

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

---

viste i forrige avsnitt (8.2.1) kan også nye hendelser få informantene til å fortolke sin fortid på en ny måte. Ingrid er et av fosterbarna som virker å ha rekonstruert sin historie etter at hun igjen har fått kontakt med sin biologiske far. Hun har muligens omfortolket hans rolle i fosterhjems plasseringen, og gir i intervjuet uttrykk for at hennes biologiske far ikke var skyld i plasseringen fordi han hadde forlatt familien en stund før hun ble plassert, og derfor ikke var klar over situasjonen. Det er tenkelig at det er nødvendig for Ingrid å tolke sin biografi og biologiske fars handlinger på denne måten for at hun i dag skal kunne inkludere ham i sitt liv og identitet. En annen informant som tolker sin historie positivt i forhold til sine biologiske foreldre er Sandra, som i likhet med Ingrid har en "både-og" familietilhørighet. Hun uttrykker forståelse for at hun ble plassert i fosterhjem, og sier det var den beste løsningen: *"Det var mamma og pappa som selv tok kontakt med barnevernet, min mor har psykiske problemer da, så det funket jo ikke hjemme i det hele tatt"*. Det er mulig at Sandra har endret sin oppfatning av biologisk far etter at hun i den senere tid har fått snakket med ham om hvordan det var da hun ble plassert: *"... det var først da jeg skjønnte hvor sinnsykt tøft det hadde vært for ham også"*. Denne forståelsen er etter min mening nødvendig for at Sandra skal kunne opprettholde sin identitet i forhold til blant annet biologisk far og mor. Den refleksive fortolkningen av livshistorien kan imidlertid også gå den andre veien, slik fortellingen til Thomas viser. Han omfortolker sin historie i en negativ vending, heller enn positiv. Thomas inkluderer ikke sin biologiske mor i sin identitet, og han velger å forstå sin historie som at hun er den "unormale". Han sier dette om sin biologiske mor: *"Så du føler nesten som du er pappaen, du må passe på henne, du må hjelpe og utvikle dette stakkars mennesket. Sånn tror jeg veldig mange fosterbarn får det, må hjelpe sine biologiske foreldre..."*.

Selv om identitet i utgangspunktet baseres på hvordan en person forstår sin egen biografi, viser også Giddens (1991) til at biografien ikke kan være fullstendig fiktiv, og at andres reaksjoner derfor er viktige. Dette viser seg også hos mine informanter. Ida som kun har tilhørighet til sin fosterfamilie, men likevel et godt forhold til sin biologiske mor, er nok avhengig av at fosterforeldrene støtter henne i hennes positive bilde av biologisk mor. Samtidig kan hennes forankring i fosterfamilien være avhengig av at hennes biologiske mor anerkjenner fosterforeldrene: *"Mine fosterforeldre er snill da, 'åh du må kose deg mye' og... men det er fordi de er kommet godt overens... og min mor [biologisk mor] sier det at... 'åå de er så greie og lager så god mat' og det sier jo litt også hvor godt de går sammen"*. Et eksempel på det motsatte kan være Karianne som kun identifiserer seg med

fosterfamilien. Det er mulig at hennes fosterforeldre støtter oppunder et negativt bilde av biologisk mor, og at Karianne som formodentlig bare har deres fortolkning av tidligere hendelser, retter seg etter det. For å ha en "forståelig" og entydig biografi og identitet velger hun derfor å distansere seg fra biologisk mor, og ønsker lite kontakt med henne. Samtidig viste jeg i forrige avsnitt at hennes valg i forhold til identitet muligens begrenses av hennes biologiske mors vilje til å ha kontakt.

8.3 Tradisjonelt eller senmoderne?

I forhold til min foregående analyse av fosterbarnas tilhørighet og identitet kan det være interessant å se på funnene i forhold til det tradisjonelle og det senmoderne perspektivet på dagens samfunn.

Begrepet "det senmoderne samfunn" karakteriserer et samfunn som kan sies å ha beveget seg bort fra klassisk modernitet med stabile institusjoner, faste tradisjoner, og en ubegrenset tro på opplysningsprosjektet. I stedet preges det av raske endringer og grenseflytting i forhold til områder som familie, parforhold og tradisjon (Giddens 1991, 1994a, 1996). Videre er individet i det senmoderne samfunn løst fra den kollektive sammenhengen, slik at tradisjoner, kjønn og sosial status ikke lenger gir en trygg og fastlagt identitet. Giddens hevder at en i det senmoderne samfunn må forme eget liv og identitet, og reflektere over hvem en er og hvordan en ønsker å fremstå. Der tradisjonen tidligere organiserte det sosiale livet og skapte en følelse av tingenes stabilitet, har derfor refleksivitet og valg overtatt (Beck & Beck-Gernsheim 1995; Giddens 1994a, 1996). Fordi det ikke lenger er bestemt på forhånd hva vi er, blir tilværelsen et spørsmål om å treffe valg og beslutninger. Men samtidig som samfunnet gir nye valgmuligheter, viser også Giddens til at det medfører nye begrensninger og større usikkerhet. Dermed har vi ikke bare oppnådd retten til å velge, vi er samtidig nødt til å måtte foreta stadige mer kompliserte valg. Refleksiviteten i samfunnet innebærer i tillegg at en må begrunne de valgene en tar, fordi det ikke lenger kan begrunnes med at det alltid har vært slik (Giddens 1994a, 1996).

Det senmoderne perspektivet blir også kritisert ut fra det jeg vil kalle det tradisjonelle perspektivet, som hevder at tradisjoner og institusjoner fra den klassiske moderniteten fortsatt

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

---

gjør seg gjeldende i samfunnet. Det innebærer at sosiale institusjoner og tradisjonelle forventninger som kjønn, utdanning, etnisitet og sosial status fortsatt kan være strukturerende for både tilhørighet, identitet og familie. Det hevdes også at det kun er en liten gruppe mennesker i samfunnet som har mulighet til å velge. Dette gjelder da ofte for mennesker fra den vestlige verden, i øvre sosiale klasser, med høyere utdanning og i samfunn som har en godt utbygd velfredsstat (se bl.a. Nilsen & Brannen 2002; Prieur 2002).

Spørsmålet blir dermed hvilket av perspektivene som passer best i forhold til mine informanternes opplevelse av identitet og tilhørighet. Er identitet og tilhørighet i dagens samfunn løst fra tradisjonelle institusjoner og oppfatninger slik at sosiale bånd i dag har størst betydning, eller har tradisjonelle institusjoner og biologiske bånd fortsatt stor betydning for tilhørighet og identitet? Fosterbarnas tilhørighet har jeg tidligere diskutert i forhold til "det rene forhold", som Giddens hevder er et av kjennetegnene ved det senmoderne samfunn (jfr. kap. 6.3.6). Jeg fant da at kriteriene fosterbarna oppgir for familietilhørighet til en viss grad samsvarer med kjennetegnene på denne type relasjon, men at enkelte kriterier viser til noe utenfor verdien av forholdet i seg selv. Blant annet var ikke biologisk slektskap forenlig med dette. Konklusjonen må derfor være at familietilhørighet til en viss grad er løst fra tradisjonelle sosiale institusjoner, men at aspekter som biologiske bånd fortsatt kan være viktig. Både det senmoderne og det tradisjonelle perspektivet får dermed støtte. Et annet aspekt jeg fant ved tilhørighet, var at kjernefamiliemodellen viste seg å være sentral i fosterbarnas opplevelse av fosterfamilien. Da jeg diskuterte fosterbarnas syn på fosterfamilien i kapittel 7 fant jeg at selv om fosterfamilien i utgangspunktet baseres på sosiale bånd, ønsket fosterbarna at de sosiale båndene skulle være mest mulig forpliktende og varige, i likhet med biologiske bånd. I tillegg fant jeg at fosterbarna kunne benytte seg av betegnelser fra den tradisjonelle kjernefamilien for å karakterisere relasjoner. Dette viser at det tradisjonelle perspektivet i dette henseende står sterkt, fordi kjernefamilien har stor innflytelse på fosterfamilien. I forhold til min analyse av fosterbarnas identitet i dette kapitlet, kan også dette si noe om samfunnet de lever i. Dannes deres identitet på et mer fritt grunnlag i tråd med det senmoderne perspektivet, eller har tradisjonelle institusjoner som biologiske bånd fortsatt stor betydning? Jeg vil påstå at begge deler gjør seg gjeldende. Selv om ingen av fosterbarnas identitet ser ut til å knytte seg utelukkende til biologiske bånd, har jeg likevel vist at enkelte informanter identifiserer seg med biologisk familie, i tillegg til fosterfamilie. Også det at enkelte informanter

uttrykker at det er viktig for deres identitet å kjenne sitt biologiske opphav viser at betydningen av biologiske bånd fortsatt gjør seg gjeldende. Samtidig har jeg vist at de fleste fosterbarna ikke vektlegger biologiske bånd, men baserer sin identitet på sosiale relasjoner, og at fosterbarna "velger" både blant sosiale og biologiske bånd. Dermed viser det seg at begge samfunnsperspektivene får støtte også her.

8.4 Avslutning

Problemstillingen jeg ønsket å ta for meg i dette kapittelet var i hvilken grad, og på hvilken måte, fosterbarnas identitet i forhold til familie baseres på biologiske og sosiale bånd. Med utgangspunkt i utdrag fra intervjuene med to av mine informanter, viste jeg hvordan fosterbarnas livshistorie og den refleksive fortolkningen av denne påvirket deres identitet. Jeg viste også hvordan de gjennom sine fortellinger fra sin livshistorie, tydelig formidlet sin identitet i forhold til familie. Jeg fant dermed at identitet framstår som en sosial prosess i den forstand at både hendelser i livshistorien, og fortolkninger av denne påvirket deres identitet. I oppsummeringen av mine informanters identitet i forhold til familie viste det seg at både biologiske og sosiale bånd kunne spille en rolle i deres identitet, men fordi identitet er refleksivt fortolket blir både sosiale og biologiske bånd sosialt rekonstruert.

Videre i dette kapittelet fant jeg også at to informanter uttrykte et behov for kontinuitet og kunnskap om sitt biologiske opphav, i samsvar med forståelsen av identitet innen barnevernet. Samtidig fant jeg at de øvrige informantene ikke uttrykte dette behovet, og dermed at betydningen av biologiske bånd for identitet ikke nødvendigvis er så sentral. Jeg fant også at informantenes refleksive fortolkning av egen livshistorie var viktig for deres identitet, og at de omfortolket sin historie i forhold til sin nåværende identitet. Samtidig viste det seg at de ikke kunne velge sin identitet på fritt grunnlag. Fortolkningen av deres livshistorie og valg av identitet var også avhengig av andres reaksjoner. Deres omgivelser var dermed med og la rammer for hvor fritt de kunne forme sin egen identitet, og hvilken versjon av deres biografi de ville støtte opp under. Til slutt i dette kapittelet viste jeg også at fosterbarnas tilhørighet og identitet kan forstås lys av en kombinasjon av det senmoderne perspektivet og det tradisjonelle perspektivet på dagen samfunn.

KAPITTEL 8

Biografi, samfunn og identitet

Oppsummert kan en dermed si at mine funn i dette kapitlet viser at familieaspektet ved identitet framstår som en sosial og refleksiv prosess, der fosterbarnets livshistorie og den refleksive forståelse av denne påvirker identiteten. Dette innebærer at biologiske bånd ikke er avgjørende for identitet, men at både biologiske og sosiale bånd kan være tilstede i identitet i forhold til familie.

9 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

**BLOD ER KANSKJE
TYKKERE ENN VANN.
MEN KJÆRLIGHET ER
TYKKERE ENN BLOD.**

Astrid Trotzig
(i Sætersdal &
Dalen 1999: 105)

Denne studien har tatt for seg betydningen av sosiale og biologiske bånd for tilhørighet og identitet. I dette avsluttende kapitlet vil jeg først oppsummere mine funn og drøfte hva disse funnene kan si om mine hovedproblemstillinger. Deretter trekker jeg noen konklusjoner fra resultatene, og diskuterer i forbindelse med dette mulige praktisk-politiske konsekvenser av min studie. Til sist kommer jeg så med forslag til videre forskning.

9.1 Oppsummering

På grunnlag av de foregående analysekapitlene vil jeg i dette delkapitlet diskutere mine funn i forhold til studiens hovedproblemstillinger. Jeg vil først se hvordan familietilhørighet baseres på henholdsvis biologiske og sosiale bånd, deretter diskuterer jeg hvordan standardkjernefamilien er modell for fosterfamilien, og til slutt hvilke bånd fosterbarnas identitet baseres på.

9.1.1 Sosial og/eller biologisk familietilhørighet?

En av hovedproblemstillingene i denne studien var hvilken betydning biologiske og sosiale bånd har for fosterbarnas familietilhørighet. Som jeg skisserte i innledningskapitlet er det i dag minst to ulike oppfatninger angående hva familietilhørighet baseres på. På den ene siden hevdes det at tilhørighet baseres på sosiale bånd, mens det på den andre siden legges vekt på biologiske bånd betydning for tilhørighet. Mitt hovedfunn er at familietilhørighet hos fosterbarna kan være basert på både sosiale og biologiske bånd, men at begge disse båndene må gjenskapes og opprettholdes sosialt for at de skal være av betydning.

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

I min analyse av fosterbarnas tilhørighet fant jeg at hvem fosterbarna opplevde som familie kunne deles inn i kategoriene "enten-eller", "både-og" og "verken-eller", i forhold til deres tilhørighet til fosterfamilie og biologisk familie. Dette mangfoldet og variasjonen i tilhørighet taler dermed imot antakelsen om at tilhørighet bestemmes ut fra biologiske bånd. Derimot taler det faktum at både biologiske og sosiale bånd er til stede, for synspunktet om sosiale bånd betydning for tilhørighet. Sammensetningen av familietilhørighet i de tre gruppene viser at både sosiale og biologiske bånd kan være til stede i tilhørighet, men at begge båndene må gjenskapes og opprettholdes sosialt for å være av betydning. Hos informantene i "enten-eller" gruppen spiller sosiale bånd en sentral rolle, mens biologiske bånd ikke gjør det. Fordi de har fosterfamilien som sin "eneste" familie, baseres deres familietilhørighet utelukkende på sosiale bånd. Og ettersom ingen informanter har tilhørighet til kun biologisk familie, er det ingen av fosterbarna som har en tilhørighet som utelukkende baseres på biologiske bånd. Videre er både biologiske og sosiale bånd til stede i "både-og" gruppen, som har sin tilhørighet basert på biologisk familie og fosterfamilie. Men det at fosterbarna i denne gruppen ikke nødvendigvis inkluderer alle sine tidligere fosterhjem, eller alle biologiske familiemedlemmer i sin tilhørighet, viser at både de biologiske og de sosiale båndene må opprettholdes og gjenskapes sosialt for å være av betydning. Dette gjelder også for informanten med "verken-eller" tilhørighet som "overser" både biologiske bånd og sosiale bånd. Han begrunner sin mangel på tilhørighet med kvaliteten på relasjonene, og at ingen "fortjener" å være familie.

Også analysen av fosterbarnas opplevelse av søskenforhold viser til betydningen av sosialt gjenskapte bånd. Fosterbarna inkluderer både biologiske og sosiale søsken i sin familie, men da kun søsken de har bodd sammen med, eller som de har en god relasjon til. Fosterbarnas opplevelse av familietilhørighet har også endret seg gjennom livet. Endringen i tilhørighet kunne bestå i at både biologisk familie og fosterfamilie kunne inkluderes eller ekskluderes fra fosterbarnas opplevelse av familie. Dette demonstrerer dermed hvordan sosiale bånd hele tiden er under utvikling, og hvordan familietilhørighet er en prosess. Det viser også at både sosiale bånd til fosterfamilien og biologiske bånd til biologisk familie må opprettholdes sosialt for at fosterbarnas tilhørighet skal fastholdes.

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

Hvilke kriterier fosterbarna vektlegger som viktig for familietilhørighet, viser også at både sosiale og biologiske bånd kan ha betydning for tilhørighet. Hovedbegrunnelsene for informantenes familietilhørighet var "jevnlige kontakt", "nærhet", "omsorg", "alder ved plassering" og "biologisk slektskap". De fleste kriteriene underbygger dermed at informantenes tilhørighet utvikles på grunnlag av sosiale bånd, med unntak av kriteriet "biologisk slektskap" som peker på betydningen av biologiske bånd. Biologisk slektskap var også det kriteriet det var mest uenighet om. De fleste informantene hevdet at biologiske bånd ikke var av betydning for tilhørighet, mens to informanter vektla dette kriteriet. Disse informantene gav likevel uttrykk for at biologiske bånd ikke var tilstrekkelig for tilhørighet i seg selv, og at båndene til en viss grad måtte opprettholdes sosialt. Bruken av de øvrige tilhørighetskriteriene viste at både den sosiale og den biologiske tilhørigheten måtte opprettholdes sosialt, ettersom fosterbarna brukte kriteriene for å forklare både tilhørighet og mangel av tilhørighet til både fosterhjem og biologisk familie. Jeg fant også i analysen at tilhørighetskriteriene til en viss grad var forenlige med kjennetegnene på "det rene forhold". Mens "nærhet", "jevnlige kontakt" og "alder ved plassering" kunne sies å være i samsvar med denne type sosial relasjon, var ikke "biologisk slektskap" og "omsorg" det, fordi de viste til asymmetriske omsorgsrelasjoner og ytre betingelser for forholdet. Jeg fant dermed at det ikke var mulig å betegne relasjonen mellom foreldre og barn som "det rene forhold" fullt ut. Derimot fant jeg at fosterbarnas søskenforhold kunne sies å samsvare med kjennetegnene på det rene forhold, ettersom dette forholdet i større grad ble basert på relasjonens innhold og kvaliteten av sosiale bånd.

I sammenheng med oppsummeringen av hvilken betydning sosiale og biologiske bånd har for fosterbarnas familietilhørighet, kan det også være interessant å se hvordan fosterbarna forstår innholdet i sosiale og biologiske bånd. Som jeg tidligere har vist er den tradisjonelle forståelsen av biologiske bånd at de eksisterer uavhengig av sosiale relasjoner, og at de inneholder visse forventninger og forpliktelser. Sosiale bånd på sin side forstås som avhengige av sosiale relasjoner, og innholdet i båndene er ikke bestemt på forhånd. Jeg finner ikke at fosterbarna har en slik entydig forståelse av biologiske og sosiale bånd. Kun de to informantene som hevder at biologiske bånd er viktig for deres tilhørighet oppfatter, i likhet med den tradisjonelle forståelsen, biologiske bånd som mer varige og bestandige enn sosiale bånd. Som jeg viste i analysen er dette samtidig de to informantene som har opplevd mest "ustabilitet" ved sosiale bånd. De øvrige

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

---

informantene i mitt materiale kan ikke sies å oppfatte biologiske bånd som annerledes enn sosiale bånd. For dem er ikke biologiske bånd meningsfulle i seg selv, eller tilstrekkelige for tilhørighet, dersom ikke båndene følges av en sosial relasjon. Det vil si at hvilken relasjon de har til mennesker de har et biologisk bånd til, avhenger av relasjonens innhold og kvalitet, og ikke av det biologiske båndet.

Min analyse viser altså at fosterbarna ikke nødvendigvis forstår biologiske og sosiale bånd som ulike, og at både sosiale og biologiske bånd må opprettholdes for at de skal være gyldige for familietilhørighet. Oppsummert kan en si at "fosterhjemsbånd" og blodsband i utgangspunktet er ulike fordi de baseres på henholdsvis sosiale og biologiske bånd, men at de likevel ender opp med å være like fordi begge båndene må gjenskapes og opprettholdes sosialt. Det å bli betraktet som familie kan derfor muligens sees på som et "honnørord", fordi familietilhørighet framstår som oppnådd og noe som må fortjenes.

9.1.2 Hvilken familiemodell?

I innledningskapittelet viste jeg at studier av familier der tilhørighet baseres på sosiale bånd finner at familien samtidig dannes etter modellen av standardkjernefamilien (Modell 1994; Weston 1991). Jeg vil hevde at jeg finner noe av den samme tendensen i mitt materiale. Fosterbarnas tilhørighet til fosterfamilien baseres på sosiale bånd, og flere aspekter ved analysen antyder at de forholder seg til standardkjernefamilien som modell for fosterfamilien.

Selv om relasjonene innen fosterfamilien er basert på sosiale bånd, viser det seg at fosterbarna ønsker og forventer at disse relasjonene skal inneholde den samme stabiliteten og varigheten vi vanligvis forbinder med biologiske bånd. Min analyse viste at informantene forventer at fosterfamilien skal fungere som en familie for livet for dem, uansett hvilken erfaring de selv har hatt i forhold til fosterfamilien. En kan også si at enkelte av kriteriene informantene oppgir for familietilhørighet, som omsorg og forventning om praktisk støtte og hjelp, samsvarer med den tradisjonelle forståelsen av relasjoner innen kjernefamilien og innholdet i biologiske bånd. Videre uttrykker de fleste informantene at de er glade for plasseringen i fosterhjem, noe som kan tolkes som at det å forholde seg til en "vanlig" familie når en ikke kan bo hos biologisk familie, oppleves som positivt. Disse funnene kan også sees i forhold til de tre dilemmaene innen

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

---

fosterfamilien. Jeg har tidligere vist at fosterhjemmet beveger seg mellom midlertidighet og tilhørighet, mellom offentlig og privat sfære, og mellom profesjonell og personlig omsorg. Min analyse viser dermed at til forskjell fra intensjonen om midlertidighet, forventer fosterbarna varige relasjoner til sin fosterfamilie. De forventer også at omsorgen de får er personlig, til forskjell fra en pengebasert eller profesjonell omsorg. Og de ser det som positivt at fosterhjem likner kjernefamilien og tilhører den private sfæren, til forskjell fra andre offentlige barnevernstiltak.

I analysen fant jeg også at fosterbarna benyttet betegnelser fra biologiske relasjoner og standardkjernefamilien for å beskrive sin tilhørighet. Flere informanter brukte betegnelser som "tante" og "onkel" for å beskrive distanserte relasjoner, eller de unngikk å bruke betegnelser fra kjernefamilien for å distansere seg fra personer i biologisk familie. Analysen viste også at de fleste fosterbarna hadde en symbolbruk i overensstemmelse med sin tilhørighet, og brukte betegnelser som "mamma" og "pappa" på personene de så på som sine foreldre. Det viste seg likevel at noen informanter ikke brukte betegnelser i samsvar med sin tilhørighet, men at alle disse uttrykte at de ønsket å gjøre det. Funnene tyder dermed på at fosterbarna orienterer seg ut fra relasjonene innen kjernefamiliemodellen, og at de overfører disse betegnelse til fosterfamilien. Men det at noen informanter fortsatt bruker betegnelser som "mamma" på personer de hevder de ikke har tilhørighet til, kan også tolkes som at det er vanskelig å løsrive betegnelse fra de biologiske relasjonene de vanligvis viser til.

Oppsummert viser altså funnene at kjernefamilien er modell for fosterfamilien. Fosterbarna forventer at relasjonene innen fosterfamilien skal ha et innhold vi vanligvis forbinder med biologiske relasjoner i kjernefamilien, og betegnelse de bruker på sin tilhørighet er tatt fra samme familiemodell. Jeg har vist at dette muligens kan relateres til begrepet "instant family" (se Levin 1994: 53). Fordi alle "delene" vi kjenner fra kjernefamilien (mor, far, barn) er tilstede i fosterfamilien, er det mulig at de samme relasjonene og det samme innholdet vi kjenner fra standardkjernefamilien automatisk forventes. Samtidig kan denne likheten med kjernefamilien komme av at fosterbarna har bodd i fosterfamilien over lang tid, og at sosiale bånd over tid vil likne biologiske bånd. Det er også mulig at kjernefamilien som sosial institusjon har en slik normativ makt at familier basert på sosiale bånd vil prøve å "etterlikne" den.

Også funnene jeg har presentert i dette avsnittet kan si noe om hvordan biologiske og sosiale bånd oppleves. Jeg viste i forrige avsnitt hvordan biologiske bånd til slutt likner på sosiale bånd, ettersom begge båndene måtte gjenskapes sosialt for å ha betydning for tilhørighet. Funnene i dette avsnittet viser derimot at sosiale bånd likner på biologiske bånd, i den forstand at de sosiale båndene i fosterfamilien etterlikner innholdet til det vi forbinder med biologiske bånd og kjernefamilien.

Selv om jeg i denne oppsummeringen har vist at fosterbarna forholder seg til fosterfamilien som en kjernefamilie, betyr selvsagt ikke dette at alle fosterbarna har en familietilhørighet som likner "normalen" i samfunnet. Informanten med "verken-eller" tilhørighet har ikke tilhørighet til verken biologisk familie eller fosterfamilie, og for informantene med "både-og" tilhørighet inneholder deres familietilhørighet både en biologisk og en sosial komponent. Informantene i denne gruppen forholder seg dermed til en fosterfamilie som minner om kjernefamilien, samtidig som de har tilhørighet til biologisk familie utenom. Dette kan minne om situasjonen til barn i stefamilier, der barnet kan bo i en familie som likner på kjernefamilien og i tillegg har tilhørighet til en biologisk forelder utenfor stefamilien (se bl.a. Levin 1994).

9.1.3 Er familieaspektet ved identitet sosialt og/eller biologisk basert?

Den andre hovedproblemstillingen jeg ønsket å besvare i denne oppgaven var hvilken betydning sosiale og biologiske bånd har for fosterbarnas identitet i forhold til familie. Jeg viste i innledningskapittelet at det også i forhold til identitet på den ene siden hevdes at biologiske bånd er sentrale, mens det på den andre siden hevdes at identitet dannes på basis av sosiale bånd. Mitt hovedfunn kan sies å være at identitet framstår som en sosial prosess, der biologiske bånd *kan* være ett av flere elementer som har noe å si.

Jeg fant at fosterbarnas identitet først og fremst baseres på deres livshistorie og den refleksive fortolkningen av denne. Det innebærer at det ikke nødvendigvis er objektive hendelser som er det viktigste for deres identitet, men hvordan de forholder seg til sin historie. Jeg fant blant annet at enkelte informanter omfortolket sin historie positivt i forhold til biologisk familie, slik at de i dag kunne inkludere dem i sin identitet, mens andre fortolket sin historie i negativ forstand, slik

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

---

at de kunne ekskludere familiemedlemmer fra sin identitet. Men samtidig som jeg fant at den refleksive fortolkningen var viktig, viste analysen også at fosterbarnas biografi ikke kunne være fullstendig fiktiv. Identiteten måtte til en viss grad baseres på faktiske betingelser, og fosterbarna var avhengige av at omgivelsene støttet opp om deres fortolkning av sin livshistorie, og at andre gav dem sjansen til å inkludere dem i sin identitet.

Videre fant jeg i analysen at ingen av informantene baserte sin identitet utelukkende på biologiske bånd, men at både biologiske og sosiale bånd kunne være til stede i fosterbarnas identitet. Dette innebærer at den biologiske forståelsen av identitet er svekket, mens den sosiale forståelsen er styrket. Ettersom deres identitet baserer seg på en refleksivt fortolket livshistorie, vil også de biologiske og sosiale båndene være rekonstruert sosialt. Da jeg i analysen diskuterte fosterbarnas identitet i forhold til barnevernets biologiske forståelse av identitet, fant jeg at kun et par av informantene la vekt på at kontinuitet i biologiske relasjoner var viktig for deres identitet. De fleste informantene så ikke på dette som viktig. Min analyse viste dermed at biologiske bånd ikke framstår i en sentral posisjon, og et aktuelt spørsmål i forhold til dette resultatet er om sammenhengen mellom biologiske bånd og identitet kan sies å være sosialt konstruert. Som jeg tidligere har vist hevder Follevåg (2002) at adopterte som opplever problemer i forhold til sin identitet gjør dette fordi samfunnet innehar visse holdninger, og ikke på grunn av mangelen på biologiske røtter. Det samme kan selvsagt være tilfelle med fosterhjemsbarn, men det er innenfor denne oppgavens rammer umulig for meg å avgjøre om den biologiske forståelsen av identitet er en sosial konstruksjon. Likevel kan det faktum at flere av mine informanter baserer sin identitet på fosterfamilien og at biologiske bånd i liten grad vektlegges, være med på å underbygge at dette ikke er så sentralt som vi gjerne tror. Ottosen (1997) hevder at en mulig grunn til at samfunnsutviklingen går i retning av et større fokus på biologiske bånd er at selv om slike bånd framstår som ufrivillige og uskiftelige i dagens samfunn, kan de samtidig fungere som et "vern mot ensomhet" og som en sikker kilde til identitet.

Giddens (1991) sin identitetsteori innebærer at identitet i stor grad er et valg, ettersom identitet i utgangspunktet baseres på individets refleksive fortolkninger av sin biografi. Jeg viste også i innledningskapittelet at Midjo (1998) hevder at identitetsdannelse i dagens samfunn i større grad enn tidligere er et refleksivt valg, og at fosterbarn som har bodd lenge i fosterfamilien enten kan

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

---

velge å identifisere seg med biologisk familie eller med fosterfamilien. Min analyse viser at fosterbarnas identitet framstår som en sosial prosess, noe som i utgangspunktet betyr at de kan velge sin identitet. Men analysen viser også at valget må gjøres innenfor rammen av deres omgivelser. Blant annet fant jeg i min analyse at biologiske foreldre må være villige til å ha kontakt, eller at fosterfamilien må være villig til å inkludere fosterbarnet, for at det skal være mulig for fosterbarnet å konstruere sin identitet i forhold til dem. Fosterbarna er dermed avhengige av at andre er villige til å gi dem et valg i forhold til deres identitet og tilhørighet. Jeg viste også i min analyse at fosterbarnas identitetskonstruksjon kunne sees i forhold til både det senmoderne og det tradisjonelle perspektivet på dagens samfunn. At fosterbarnas identitet ikke er bundet til biologiske bånd og at de kan danne sin identitet på et friere grunnlag, viser at det senmoderne perspektivet er fruktbart. Men det viser seg også at det tradisjonelle perspektivet er fruktbart, fordi det fortsatt er visse begrensninger rundt muligheten for å velge identitet. I tillegg til at personer i fosterbarnas omgivelser kan begrense deres valg i forhold til identitet, kan valget også begrenses av flere samfunnsmessige faktorer. Både ideologi og normer som finnes i forhold til sosiale og biologiske bånd, og den tradisjonelle forståelsen av familie kan begrense fosterbarnas mulighet til å basere sin identitet på fosterfamilien. Det samme kan føringene som er knyttet til fosterhjem som institusjon, ettersom plasseringen skal være midlertidig. Ut fra mine funn kan derfor Giddens sin forståelse av identitet kritiseres fordi det ikke tas høyde for de begrensningene og rammene som ligger rundt valget av identitet. Som min analyse viser kan både den nære og den samfunnsmessige konteksten legge begrensninger for fosterbarnas muligheter til å velge sin identitet.

9.2 Konklusjon

Denne studien har tre hovedfunn: For det første at både sosiale og biologiske bånd må gjenskapes og opprettholdes sosialt for å ha betydning for familietilhørighet. For det andre at standardkjernefamilien er modell for fosterfamilien og at biologiske bånd er modell for sosiale bånd. Og for det tredje at identitet er en sosial prosess, der både sosiale og biologiske bånd kan ha en betydning.

I forhold til motsetningene jeg presenterte i innledningkapittelet mellom biologiske og sosiale båndets betydning, kan mine funn si tre ting. Først vil jeg hevde at forståelsen om at biologiske bånd har en selvstendig betydning for familietilhørighet er svekket, ettersom jeg har funnet at både sosiale og biologiske bånd må gjenskapes sosialt. Mine funn viser at biologiske bånd ikke framstår som betydningsfulle for tilhørighet dersom de ikke følges opp av sosiale relasjoner. På den annen side viser biologiske båndets betydning seg i det at standardkjernefamilien er modell for fosterfamilien. Biologiske bånd framstår likevel ikke som betydningsfulle i kraft av seg selv, men i kraft av at standardkjernefamilien er en sterk "mental modell" i vårt samfunn. Dette påvirker fosterbarnas opplevelse av både fosterfamilien og sosiale bånd. Mitt siste hovedfunn innebærer at antakelsen om biologiske båndets betydning for identitet er svekket. I forhold til mine funn synes det ikke som biologiske bånd har en selvstendig betydning for fosterbarnas identitet, men at disse kan være tilstede sammen med sosiale bånd i fosterbarnas identitet i forhold til familien.

9.2.1 Praktisk-politiske konsekvenser: Er det biologiske prinsipp berettiget?

Som jeg viste i avsnitt 2.4.1 er det biologiske prinsipp viktig innen barnevernets arbeid. Dette prinsippet sier at barn har det best med biologisk familie, og antar at forholdet mellom biologiske foreldre og barn er unikt. Innen barnevernet innebærer det at en anser det som best for barn å bo i biologisk familie, og dersom dette ikke er mulig, at fosterbarnet har kontakt med sin biologiske familie. Bunkholdt (2002) stiller spørsmålet om alle fosterbarn *skal* ha tilhørighet til to familier. Dersom fosterbarnet blir plassert veldig tidlig, er det ikke nødvendigvis slik at det beste er å ha tilhørighet til to familier, det kan skape flere problemer enn det løser (Bunkholdt 2002). Med utgangspunkt i mine funn og hva andre studier finner, viser det seg at det er viktig å se på familie og tilhørighet som en sosial prosess, og ikke bare biologisk basert. Hvem fosterbarna opplever som sin familie er ikke på bestemt på forhånd, og det avhenger av flere faktorer enn blodsband. Backe-Hansen (2003a: 17) sier dette:

Flytting i offentlig regi innebærer derfor en finstemt endring av relasjoner over tid, på måter som er langt mer subtile enn det som kan utledes av lovens vektlegging av det biologiske prinsippet og rettighetene til den eller de som har foreldreansvaret for et barn. I den jevne samhandlingen rundt og med barnet er det disse subtile og kanskje lite verbaliserte endringene og bevegelsene aktørene vil reflektere over og forholde seg til, snarere enn de juridiske rettighetene som særlig tilhører foreldrene.

Det er viktig å anerkjenne at fosterfamilien kan være en fullgod familie for fosterbarna, og ikke i utgangspunktet anta at dette ikke er mulig på grunn av mangelen av biologiske bånd. Ifølge Cherlin og Furstenberg (1994: 378f.) gjør nye former for familie i dagens samfunn at en må legge mindre vekt på tilskrevne bånd, og at en muligens må anerkjenne at foreldre får rett til å være foreldre ved å påta seg omsorg og støtte for barna. Det innebærer ikke at kontakt med biologisk familie skal utelukkes, da det kan gi fosterbarna et større utvalg av familietilhørighet. Men det bør ikke tas for gitt at samvær med biologisk familie i seg selv er positivt. Barnevernet bør muligens innta en mer kritisk holdning til det fokuset som i dag er på biologiske relasjoner innen barnevernet og ellers i samfunnet, slik at denne verdien ikke overskygger og "forstyrrer" deres vurderinger av situasjoner. I likhet med Bunkholdt (2003) må de stille spørsmål ved om vi trenger å kjenne vårt biologiske opphav for å ha en hel identitet, eller om det er konvensjonene i et samfunn som til enhver tid bestemmer dette. Barnevernet bør være bevisste på at samfunnets vektlegging av biologisk slektskap som betydningsfullt muligens kan være en sosial konstruksjon, og ikke ta denne verdien for gitt.

9.2.2 Mulig videre forskning

Forskningsprosjekter på barnevern og fosterhjem har, slik jeg ser det, til nå stort sett vært utført innen fag som psykologi og sosialt arbeid. Dette er fag som kan sies å være mer individentsentrert og praktisk rettet enn sosiologi. Min målsetning har vært å ha et videre perspektiv på den samfunnsmessige konteksten barnevernets arbeid utføres i, og med et kritisk blikk på de vedtatte perspektivene innen slik forskning. Forskning på de underliggende ideologiske verdiene som preger barnevernet, som kontinuitet, stabilitet og det biologiske prinsipp bør prioriteres. Både kritisk forskning omkring deres relevans, og hvordan disse verdiene påvirker barnevernets arbeid.

I min studie har jeg benyttet en kvalitativ tilnærming og jeg kan dermed naturligvis ikke uttale meg om utbredelsen av de ulike typene familietilhørighet, eller om de aspektene jeg har funnet ved tilhørighet og identitet er representativt for andre fosterhjemsbarn. En kvantitativ studie på fosterbarns familietilhørighet kan si mer om dette. Samtidig kan det med fordel utføres flere kvalitative studier for å få mer kunnskap om mekanismene rundt fosterbarns familietilhørighet. Å bli plassert i fosterhjem skaper en usikker situasjon, og dersom forskning kan forstå mer av

KAPITTEL 9

Oppsummering og konklusjon

---

mekanismene som gir fosterbarna opplevelsen av å ha en ny familie, eller en familie i tillegg til den biologiske, kan dette være betydningsfullt for barnevernets arbeid. Fordi mine informanter er forholdsvis unge, er det også vanskelig å avgjøre hva som vil hende med deres familietilhørighet i framtiden. Studier som ser på fosterbarns familietilhørighet over tid kan si noe om fosterfamilien som i utgangspunktet er basert på en midlertidig kontrakt opprettholdes. Og om fosterbarn etter en tid mister kontakt med fosterfamilie, eller om de gjenopptar kontakt med biologisk familie. Slike studier kan da muligens si noe om varigheten av sosiale og biologiske bånd.

Sosiologisk familieforskning kan også etter min mening lære mye om dagens familie ved å studere fosterfamilier, og prosessene som foregår der. Både intervjuer med fosterhjemsbarn og fosterforeldre kan muligens si noe om mekanismer innen familien som ellers ikke er synlige fordi de tas for gitt. Samtidig kan det være interessant å utføre mer forskning som ser på betydningen av sosiale og biologiske bånd. Dette er et høyst aktuelt tema, og det finnes flere familieformer i dagens samfunn som må forholde seg til både biologiske og sosiale bånd. På samme tid er det som jeg har vist, ulike meninger angående sosiale og biologiske båndets betydning for familie. I forhold til vekten som legges på biologiske bånd i lovgivning og samfunnet generelt, kan det være interessant å studere nærmere betydningen av sosialt og biologisk forelderskap og familiedannelse. Dette er ikke lette problemstillinger å studere, og budskapet fra denne oppgaven må være at studiet av betydningen av sosiale og biologiske bånd er innfløkt. Jeg vil likevel hevde at det er et interessant og aktuelt tema som fortjener videre forskning.

LITTERATURLISTE

- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997) *Forskningsetikk i forskerbverdag*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Andenæs, Agnes (1996) *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Andenæs, Agnes og Kåre H. Skollerud (2003) "Flytting i offentlig regi" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Andersson, Gunvor (1998) "Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv" *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr. 1: 3-23.
<http://www.soch.lu.se/SvT/Artiklar/1998/Andersson%201998%20nr1.pdf> (lest 01.06.04).
- Anfinnsen, Jorunn (1998) "Hvem er familie for fosterbarna?" *Fosterhjemskontakt*, Årgang 16, nr. 3: 8-11.
- Backe-Hansen, Elisabeth og Toril Havik (1997) "Barnevern på barns premisser?" I E. Backe-Hansen og T. Havik (red.): *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Backe-Hansen, Elisabeth (2003a) "Når flyttinger i barnevernets regi gjøres til gjenstand for nærmere utforskning" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Backe-Hansen, Elisabeth (2003b) "Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Backe-Hansen, Elisabeth (2003c) "Andre perspektiver på barnevernets omsorgsarbeid?" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Backe-Hansen, Elisabeth (2004) *God nok omsorg: Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Bartholet, Elizabeth (1997) "Adoption and Stigma" I A. S. Skolnick og J.H. Skolnick (red.) *Family in Transition*. 9.utgave. New York: Longman.
- Bauman, Zygmunt (2002) "Foreword. Individually, Together". I U. Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim. *Individualization*. London: Sage Publications.
- Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gernsheim (2002) *Individualization*. London: Sage Publications.

LITTERATURLISTE

- Bendle, Mervyn F. (2002) "The Crisis of 'Identity' in High Modernity." *British Journal of Sociology*. Vol. 53, Issue 1: 1-18.
- Blumer, Herbert (1969) *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bomann-Larsen, Tor (2004) *Folket*. Oslo: Cappelen.
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk (1993) *Praktisk barnevernsarbeid*. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bunkholdt, Vigdis (2002) "Mellom relasjonell kontinuitet og relasjonell stabilitet: Et dilemma for barnevernet" *Norges Barnevern*, årgang 79, nr. 2: 13-21.
- Bunkholdt, Vigdis (2003) "Biologi eller psykologi som grunnlag for beslutninger i barnevernet – hva skal ha størst plass?" *Norges Barnevern*, årgang 80, nr. 1: 15-22.
- Cheal, David (1991) *Family and the State of Theory*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Cherlin, Andrew J og Frank F. Furstenberg Jr. (1994) "Stepfamilies in the United States: A reconsideration". *Annual Review of Sociology*, vol. 20: 359-381.
- Christiansen, Ing-Britt (1999) "Is blood thicker than water?" I A. Rygvold, M. Dalen og B. Sætersdal (red): *Mine – yours – ours and theirs. Adoption, changing kinship and family patterns*. Oslo: Institutt for spesialpedagogikk..
- Christensen, Karen (1998) "I skyggen af Helleveik. Om utfordringer ved at arbejde empirinært." I K. Christensen, E. Jerdal, A. Møen, P. Solvang og L. J. Syltevik *Prosess og metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cuff, E.C, W.W Sharrock og D.W. Francis (1990) *Perspectives in Sociology. Third Edition*. London: Routledge.
- Ericsson, Kjersti (1996) *Barnevern som samfunnspeil*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Falch, Hanne (2002) "Mannsforskningen inviterer til dialog" *Mannsforskning*, 1: 3-4.
- Fanshel, David og Eugene B. Shinn (1978) *Children in Foster Care: a Longitudinal Investigation*. New York: Columbia University Press.
- Finch, Janet (1993) "Problems and Issues in Studying the Family. International Perspectives." I A. Leira (red.) *Family Sociology - Developing the Field*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Fisher, Allen P. (2003) "Still 'Not Quite as Good as Having Your Own'? Toward a Sociology of Adoption". *Annual Review of Sociology*, Vol. 29: 335-361.
- Flyvbjerg, Bent (2004) "Five Misunderstandings about Case-Study Research" *Sosiologisk Tidsskrift*, Vol. 12: 117-142.

LITTERATURLISTE

- Follevåg, Geir (2002) *Adoptert identitet*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Gardner, Helen (1996) "The Concept of Family: Perceptions of children in family foster care." *Child Welfare*, Vol. 75, Iss. 2: 161-169.
- Gelles, Richard J. (1995) *Contemporary Families. A Sociological View*. Thousand Oaks: Sage.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1994a) *Intimitetens forandring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Giddens, Anthony (1994b) *Modernitetens konsekvenser*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Giddens, Anthony (1996) *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goldstein, Joseph, Anna Freud og Albert J. Solnit (1980) *Retten til barnet – eller barnets rett?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Gran, Espen (2000) *I martyrenes have*. Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
<http://www.digbib.uio.no/publ/iss/2000/3123/Martyreneshave.pdf> (lest 19.02.05).
- Grinde, Turid Vogt (1993) *Kunnskapsstatus for barnevernet*. Oslo: Tano.
- Gulliksen, Øystein (2000) *Fosterhjemshåndboka*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Gundersen, Inger Marie (2003) "Livshistorie og identitet" *Embla. Tidsskrift for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere* nr. 8: 26-34.
- Hacsi, Tim (1995) "From indenture to family foster care: A brief history of child placing" *Child Welfare*, 74, 1: 162-180.
- Hagen, Gerd (2001) *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe Forlag.
- Hansson, Barbro og Margot Knutsson (2000) *Hemma eller hemma i familjehem?* Helsingborg: Socialförvaltningen familjehemsenheten.
<http://kommun.helsingborg.se/bn/hemmaeller.htm> (lest 22.03.04).
- Havik, Toril (1996a) *Samvær mellom fosterbarn og foreldre*. Rapport nr 1/96. Bergen: Barnevernets kompetansesenter på Vestlandet.
- Havik, Toril (1996b) *Slik fosterforeldre ser det*. Rapport nr 3/96. Bergen: Barnevernets kompetansesenter på Vestlandet.

LITTERATURLISTE

- Havik, Toril og Elisabeth Backe-Hansen (1998) *Kunnskapsstatus for fosterhjemsarbeidet*. Rapport nr 3/98. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet.
- Holtan, Amy (2002) *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Avhandling for graden Doctor Rerum Politicarum. Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Howell, Signe (2001) " 'En vanlig familie': Utenlandsadopsjon i Norge, et stadig voksende fenomen." I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod - tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Howell, Signe (2003) "Kinning: the Creation of Life Trajectories in Transnational Adoptive Families" *Journal of Royal Anthropological Institute*, 9: 465-484.
- Höjer, Ingrid (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Akademisk avhandling, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Jamieson, Lynn (1998) *Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Jamieson, Lynn (1999) "Intimacy Transformed? A Critical Look at the 'Pure Relationship'." *Sociology*, Vol. 33, Issue 3: 477-494.
- Jenkins, Richard (1996) *Social Identity*. London: Routledge.
- Jensen, An-Margritt og Bjørg Moen i samarbeid med Stein-Erik Clausen (1991) *Enebarn, delebarn, stebarn? Barns familier i lys av nye samlivsmønstre blant foreldre i 1970- og 80-åra*. NIBR-rapport nr 14/1991. Oslo: Norsk Institutt for by- og regionforskning.
- Jensen, Karen (1990) "Innledning" I K. Jensen (red) *Moderne omsorgsbilder*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Jørgensen, Tone (2001) "Til barnas beste: samværsrett og blodsbandforestillinger" I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod - tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Koch, Arild og Katrin Koch (1995) *Barn av barnevernet* Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvale, Steinar (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Larsen, Camilla Jordheim (2003) *Skeive identiteter og homofile erfaringer*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Levin, Irene (1994) *Stefamilien – variasjon og mangfold*. Oslo: Aventura.
- Levin, Irene og Jan Trost (1996) *Å forstå hverdagen*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Mead, George Herbert (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

LITTERATURLISTE

- Melhuus, Marit (2001) "Kan skinnen bedra? Noen meninger om assistert befruktning." I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod - tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Midjo, Turid (1990) "Å være fosterbarn. Noen refleksjoner over tilhørighet som en dimensjon ved fosterbarns barndom." I: *Tar vi vare på barndommen?* En seminarrapport, Norsk OMEP, Oslo.
- Midjo, Turid (1997) "Familiereelasjoner og identitetsdannelse." I E. Backe-Hansen og T. Havik (red): *Barnevern på barns premisser*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Midjo, Turid (1998) "Langvarige fosterhjems plasseringer: nærhetsrelasjoner og tilhørighet." I: *Barnevernboka 97/98*. Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Modell, Judith (1994) *Kinship with strangers*. Berkeley: University of California Press.
- Morgan, David H.J. (1996) *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press.
- Nestvold, Birgit (2003) "Fortell hvem du er" *Mobiltelefonen som ledd i ungdoms identitetskonstruksjon*. Hovedfagsoppgave i sosiologi, NTNU.
- Nilsen, Ann og Julia Brannen (2002) "Theorising the individual-structure dynamic". I J. Brannen, S. Lewis, A. Nilsen og J. Smithson (red.) *Young Europeans, Work and Family*. London: Routledge.
- NSW Office of the Children's Guardian (2004) *Permanency Planning*.
http://www.kidsguardian.nsw.gov.au/files/permanency_planning.pdf. (lest 05.07.04).
- Ottosen, Mai Heide (1997) *Børn i sammenbragte familier: et studie av forældreskab som sosial konstruksjon*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Prieur, Annick (2002) "Frihet til å forme seg selv?" Kontur nr 6. URL:
http://www.hum.au.dk/cek/kontur/docs/kontur_06/pdf_filer/f_tema_identitet_prieur.pdf (lest 09.09.03).
- Repstad, Pål (1998) *Mellom nærhet og distanse*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Retvedt, Ole (1981) *Identitet og tilhørighet. Et perspektiv på ungdom og oppvekst*. Hovedfagsoppgave i sosialpedagogikk, Universitetet i Oslo.
- Sagatun, Solveig (2001) "Kvalitativ forskning med barnevernsungdom. Ethiske problemer i en intervjuundersøkelse." I: P. Repstad og A. Ryen (red) *Verneverdig: barnevern, forskning og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schneider, David M. (1984) *A Critique of the Study of Kinship*. Michigan: The University of Michigan Press.

LITTERATURLISTE

- Schofield, Gillian (2002) "The significance of a secure base: a psychosocial model of long-term foster care." *Child and Family Social Work*, 7: 259-272.
- Skivenes, Marit (2003) "Et innlegg mot det biologiske prinsipp i barneverntjenesteloven" *Norges Barnevern*, årgang 80, nr. 1: 23-25.
- Smedal, Olaf H. (2001) "Innledning: Modeller, fenomener og realiteter" I S. Howell og M. Melhuus (red): *Blod - tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Stacey, Judith (1991) *Brave New Families*. New York: Basic Books.
- Syltevik, Liv Johanne (1993) "Å ta de utforskede perspektiv..." *Sosiologisk Tidsskrift*, Vol. 1, nr. 1: 51-68.
- Syltevik, Liv Johanne (2000) *Differensierte familieliv. Familiepraksis i Norge på slutten av 1990-tallet*. Rapport nr. 2/00. Bergen: SEFOS, Universitetet i Bergen.
- Sætersdal, Barbro og Monica Dalen (1999) *Hvem er jeg? Adopsjon, identitet, etnisitet*. Oslo: Akribe Forlag.
- Thagaard, Tove (1998) *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjelflaat, Torill (2003) "Barnevernsinstitusjonen – en arena for omsorg?" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Triseliotis, John (2002) "Long-term foster care or adoption? The evidence examined" *Child and Family Social Work*, 7: 23-33.
- Turner, Bryan S. (1999) *Classical Sociology*. London: Sage Publications.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær (2003) "Penger, kjærlighet og arbeid: et kulturpsykologisk perspektiv på fosterforeldreskap" I E. Backe-Hansen (red.) *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal.
- Weston, Kath (1991) *Families we choose. Lesbians, gays, kinship*. New York: Columbia University Press.
- Wærness, Kari (1982) *Kvinneperspektiver på sosialpolitikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

OFFENTLIGE DOKUMENTER

- Forskrift om fosterhjem (2003) <http://odin.dep.no/bfd/norsk/dok/regelverk/rundskriv/004051-200005/dok-bn.html> (lest 14.02.05).
- Lov om barneverntjenester (1992) <http://www.lovdatabank.no/all/nl-19920717-100.html> (lest 19.02.05).
- NOS (2001) Standard for gruppering av familier og husholdninger. NOS C 677, Statistisk Sentralbyrå.

LITTERATURLISTE

- NOU 2000:12 Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.
<http://www.odin.dep.no/bfd/norsk/publ/utredninger/NOU/000001-020006/dok-bn.html>
(lest 19.02.05).
- Statistisk Sentralbyrå (2004a) "Hjemmeboende barn 0-17 år, etter familietype og søsken uansett alder.
1. januar 2004" <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/tab-2004-09-09-01.html> (lest
17.09.04).
- Statistisk Sentralbyrå (2004b) "36 000 barn med tiltak frå barnevernet " (25.08.04)
<http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barneverng/> (lest 23.09.04).
- Stortingsmelding nr. 39 (2001-2002) Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge.
<http://odin.dep.no/bfd/norsk/dok/regpubl/stmeld/004001-040005/dok-bn.html> (lest
19.02.05).
- Stortingsmelding nr 40 (2002) Om barne – og ungdomsvernet.
<http://www.odin.dep.no/bfd/norsk/publ/stmeld/004001-040006/dok-bn.html> (lest
19.02.05).
- Stortingsmelding nr 29 (2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap.
<http://www.odin.dep.no/bfd/norsk/publ/stmeld/004001-040008/dok-bn.html> (lest
19.02.05).

OPPSLAGSVERK

- Bokmålsordboka <http://www.dokpro.uio.no/ordboeker.html> (lest 07.05.04).
- Sosiologisk Leksikon* (1997) Korsnes, Olav, Heine Andersen og Thomas Brante (red) Oslo:
Universitetsforlaget.

AVISARTIKLER/ANDRE MEDIER

- "Blodsband uten kraft", artikkel i Aftenposten 15.10.04 av Per Anders Madsen.
<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article891189.ece> (lest 01.11.04).
- "DNA-test av barnebarn", artikkel i VG 21.01.05. <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=263431>
(lest 25.01.05).
- "Farskapstest på julesalg", artikkel på NRK.no 17.12.04.
<http://www.nrk.no/nyheter/innenriks/4358259.html> (lest 21.02.05).

LITTERATURLISTE

"Ukjent opphav" i Dagbladet Magasinet 9.6.2003 av Hanne Eide Andersen.
<http://www.dagbladet.no/magasinet/2003/06/07/370565.html> (lest 03.09.04).

"Redaksjon EN" NRK 14.10.04. "Hvem var kong Olavs far?".

VEDLEGG

VEDLEGG 1: INFORMASJONSBREV

VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE, FLYTTET UT

VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE, FORTSATT I FOSTERHJEM

VEDLEGG 1

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I STUDIE

Hei. Mitt navn er Birthe Gjerdevik og jeg studerer sosiologi hovedfag på Universitetet i Bergen. I min hovedfagsoppgave skal jeg skrive om identitet og tilhørighet hos tidligere fosterhjemsbarn, og jeg lurer i den anledning på om du har lyst til å delta i mitt prosjekt.

Barne- og Familiekontoret i Hordaland Fylkeskommune sender ut brevet for meg, og jeg får ikke vite navnet ditt før du eventuelt har sagt ja til å delta i studien. Jeg vil gjerne intervju deg om din opplevelse av å bo i fosterhjem og din familietilhørighet. Jeg vil også spørre litt om bakgrunnen for at du kom i fosterhjem og ditt forhold til fosterforeldre og biologisk familie i dag.

Deltakelsen i prosjektet er frivillig, intervjuet vil vare ca 1 ½ - 2 timer og det kan gjøres i ditt hjem eller et annet sted hvis du ønsker det. Jeg vil under intervjuet bruke båndopptaker slik at det blir lettere å huske hva du har svart, men det blir bare jeg som hører dette og båndet blir slettet etter at intervjuet er skrevet ut. Alt materiale vil da anonymiseres. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS og alle opplysninger du kommer med vil bli behandlet konfidensielt. Jeg har også taushetsplikt, og når jeg skriver hovedoppgaven min vil alle opplysninger som kan identifisere deg være fjernet. Du har også rett til å trekke deg når som helst under studien hvis du ikke lenger ønsker å delta. Oppgaven min vil være ferdig skrevet til 2006.

Jeg håper at du vil la deg intervju av meg. Du kan sende meg vedlagte slipp, ringe eller sende e-post hvis du ønsker å delta eller vil ha mer informasjon før du bestemmer deg.

Takk for hjelpen

Vennlig hilsen

Birthe Gjerdevik

VEDLEGG 2

INTERVJUGUIDE: FLYTTET UT

Dato:

Informantnummer:

Alder/kjønn:

Vise til tidligere kontakt

Forklare hva intervjuet går ut på

GENERELT

- Hvorfor ville du bli med i denne undersøkelsen? Ditt utgangspunkt
- Hvor gammel var du da du flyttet i fosterhjem?
- Hvem bodde du sammen med før du ble plassert i fosterhjem? Mor/ far/ andre
- Hvor lenge bodde du i fosterhjem?
- Var du i flere fosterhjem?

BIOLOGISK FAMILIE

- Kan du fortelle litt om bakgrunnen for at du ble plassert i fosterhjem?
- Hvordan følte du at ditt forhold til dine biologiske foreldre/ mor/ far var?
- Hva mente/tenkte/følte du om å komme i fosterhjem på den tiden?

FLYTTINGEN

- Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde flyttingen?
- Måtte du flytte langt unna barndomshjemmet ditt?
- Byttet du skole?
- Hadde du eventuelle søsken du flyttet fra/ flyttet sammen med i fosterhjem?
- Beholdt du, eller fikk du nye venner da du flyttet?

- Eventuelt flere flyttinger?

FOSTERFAMILIEN

- Hvordan opplevde du det å bo i fosterhjem?

- Hvilket forhold fikk du til fosterforeldrene dine? Hvis du tenker på det i forhold til dine biologiske foreldre?

- Følte du at fosterforeldrene dine ble foreldre for deg? Tenkte du på dem som nye foreldre/ foreldre i tillegg til de biologiske/ noe annet enn foreldre (tante, venn osv.)

- Hva kalte du dine fosterforeldre? Navn/ mor/ far

- Hvilken rolle følte du at fosterforeldrene dine ville ha? Foreldre/ støtte osv.

- Følte du at du ble inkludert i den utvidede familien, eksempelvis i forhold til besteforeldre, tanter?

- Var du med på ferier, middagsselskap, familiebesøk og lignende aktiviteter med fosterfamilien?

- Følte du deg lik eller ulik i forhold til de andre i familien? Var de lik hverandre, mens du var annerledes? Ga de deg en følelse av tilhørighet?

- Kan du fortelle hva som gjorde at du følte deg inkludert/ ikke inkludert i familien? Handlinger/ord?

- Hvordan føler/følte du deg i forhold til vennene dine som ikke bor i fosterhjem. Følte du deg noen gang annerledes enn andre fordi du bodde i fosterhjem? Utdyp

- Hvordan var kontakten med dine biologiske foreldre når du var i fosterhjem? Konflikter/ hyppighet/ hvordan opplevde du det?

- Ved flere fosterhjem: ulike opplevelser, hvorfor?

FLYTTE UT

- Hvor gammel var du når du flyttet for deg selv?

- Bodde du da hos fosterfamilie eller biologisk familie?

- Kan du fortelle litt om grunnen til at du flyttet hjemmefra? Hvem tok denne avgjørelsen foreldre/ deg? Hvordan ble avgjørelsen tatt?

- Hvordan har støtten og hjelpen fra barnevernet vært etter at du flyttet ut? Hadde utflyttingen noe å gjøre med eksempelvis støtten fra barnevernet?

I DAG

- Har du kontakt med dine biologiske foreldre i dag?
- Hvordan er denne kontakten? Hvor ofte/ nært?
- Har du kontakt med biologiske søsken/ tanter og onkler/ besteforeldre?
- Hvordan er kontakten?
- Har du kontakt med dine fosterforeldre?
- Hvordan er denne kontakten?
- Har du kontakt med noen andre fra din fosterfamilie?
- Hvordan er kontakten?
- Hvem vil du si at du identifiserer deg mest med i dag? Hvem føler du deg lik/ ulik?
- Hvis du skulle si hvem som er din familie i dag hvem ville du tatt med? Inkludert partner, barn osv. SKRIVE NED PÅ ARK de personene som du ser på som din familie, plassere de i den avstanden etter hvor nær du føler de er, du kan begynne med deg selv
- Var det noen du vurderte å ta med, som du ikke tok med?
- Var det noen du tok med som du var usikker på om skulle være med?
- Kan du tenke deg noen grunner til at andre fosterbarn ville sett på biologiske/ fosterfamilien/ ikke begge som familie?
- Har din oppfattelse av hvem som er din familie forandret seg gjennom livet? Hvordan, hvorfor?
- Hva synes du er viktig for at noen er i familie? Hvordan skal en skikkelig familie være?
- Hva synes du er viktig med barndom, hva skal til for at et barn har det bra?
- Føler du at livet ditt i dag på noen måte er påvirket av at du har vært i fosterhjem? Hvordan?
- Hvordan er du fornøyd med livet ditt i dag? Jobb, sosialt osv.
- Hvordan ser du på framtiden? Hva ønsker du for den? Hvorfor?

BARNEVERNET

- Hvilken opplevelse har du av din kontakt med barnevernet? Positiv/ negativt
- Føler du at hjelpen du fikk var nok eller for lite, burde de ha grepet inn før, burde du hatt mer kontakt med din biologiske familie? Andre ting?
- Hva mener du om fosterhjemsplasseringer, positive eller negative tanker rundt dette?
- Hvilket råd ville du gitt til noen som skal bli fosterforeldre?

VEDLEGG

- Hvis du kjente noen som skulle i fosterhjem, hvilket råd ville du gitt dem da?

AVSLUTNING

Er det noe mer du vil tilføye, eller noen spørsmål du mener jeg burde tatt opp?

Tusen takk for at du stilte opp.

VEDLEGG 3

INTERVJUGUIDE: FORTSATT I FOSTERHJEM

Dato:

Informantnummer:

Alder/kjønn:

Vise til tidligere kontakt

Forklare hva intervjuet går ut på

GENERELT

- Hvorfor ville du bli med i denne undersøkelsen? Ditt utgangspunkt
- Hvor gammel var du da du flyttet i fosterhjem?
- Hvem bodde du sammen med før du ble plassert i fosterhjem? Mor/ far/ andre
- Hvor lenge har du bodd i fosterhjem/ dette fosterhjemmet?
- Har du bodd i flere fosterhjem?

BIOLOGISK FAMILIE

- Kan du fortelle litt om bakgrunnen for at du ble plassert i fosterhjem?
- Hvordan følte du at ditt forhold til dine biologiske foreldre/ mor/ far var?
- Hva mente/tenkte/følte du om å komme i fosterhjem på den tiden?

FLYTTINGEN

- Kan du fortelle litt om hvordan du opplevde flyttingen?
- Måtte du flytte langt unna barndomshjemmet ditt?
- Byttet du skole?
- Hadde du eventuelle søsken du flyttet fra/ flyttet sammen med i fosterhjem?
- Beholdt du, eller fikk du nye venner da du flyttet?

- Eventuelt flere flyttinger?

FOSTERFAMILIEN

- Hvordan opplever du det å bo i fosterhjem?

- Hvilket forhold har du til fosterforeldrene dine? Hvis du tenker på det i forhold til dine biologiske foreldre?

- Føler du at fosterforeldrene dine er foreldre for deg? Tenker du på dem som nye foreldre/ foreldre i tillegg til de biologiske/ noe annet enn foreldre (tante, venn osv.)

- Hva kaller du dine fosterforeldre? Navn/ mor/ far

- Hvilken rolle føler du at fosterforeldrene dine vil ha? Foreldre/ støtte osv.

- Føler du at du er inkludert i den utvidede familien, eksempelvis i forhold til besteforeldre, tanter?

- Er du med på ferier, middagsselskap, familiebesøk og lignende aktiviteter med fosterfamilien?

- Føler du deg lik eller ulik i forhold til de andre i familien? Er de lik hverandre, mens du er annerledes? Gir de deg en følelse av tilhørighet?

- Kan du fortelle hva som gjør at du føler deg inkludert/ ikke inkludert i familien? Handlinger/ord?

- Ved flere fosterhjem: ulike opplevelser, hvorfor?

- Hvordan føler du deg i forhold til vennene dine som ikke bor i fosterhjem? Føler du deg noen gang annerledes enn eksempelvis vennene dine fordi du bor i fosterhjem? Utdyp

- Slik jeg har fortått det har du utvidet kontrakt i fosterhjemmet til du er 23 år. Ser du for deg at du flytter ut etter det? Hva er eventuelt grunnen til det, du velger det selv eller at kontrakten går ut?

- Hvor ser du deg selv etter det?

- Hvordan ser du for deg at kontakten blir med henholdsvis fosterfamilie / utvidet familie og biologisk familie blir da?

I DAG

- Har du kontakt med dine biologiske foreldre i dag?

- Hvordan er denne kontakten? Hvor ofte/ nært?

- Har du kontakt med biologiske søsken/ tanter og onkler/ besteforeldre?

VEDLEGG

- Hvordan er kontakten?
- Hvem vil du si at du identifiserer deg mest med i dag? Hvem du føler du er lik/ ulik?
- Hvis du skulle si hvem som er din familie i dag hvem ville du tatt med? Inkludert partner, barn osv. SKRIVE NED PÅ ARK de personene som du ser på som din familie, plassere de i den avstanden etter hvor nær du føler de er, du kan begynne med deg selv
- Var det noen du vurderte å ta med, som du ikke tok med?
- Var det noen du tok med som du var usikker på om skulle være med?
- Kan du tenke deg noen grunner til at andre fosterbarn ville sett på biologiske/ fosterfamilien/ ikke begge som familie?
- Har din oppfattelse av hvem som er din familie forandret seg gjennom livet? Hvordan, hvorfor?
- Hva synes du er viktig for at noen er i familie? Hvordan skal en skikkelig familie være?
- Hva synes du er viktig med barndom, hva skal til for at et barn har det bra?
- Føler du at livet ditt i dag på noen måte er påvirket av at du har bodd i fosterhjem? Hvordan?
- Hvordan er du fornøyd med livet ditt i dag? Jobb, sosialt osv.
- Hvordan ser du på framtiden? Hva ønsker du for den? Hvorfor?

BARNEVERNET

- Hvilken opplevelse har du av din kontakt med barnevernet? Positiv/ negativt
- Føler du at hjelpen du fikk var nok eller for lite, burde de ha grepet inn før, burde du hatt mer kontakt med din biologiske familie? Andre ting?
- Hva mener du om fosterhjems plasseringer, positive eller negative tanker rundt dette?
- Hvilket råd ville du gitt til noen som skal bli fosterforeldre?
- Hvis du kjente noen som skulle i fosterhjem, hvilket råd ville du gitt dem da?

AVSLUTNING

Er det noe mer du vil tilføye, eller noen spørsmål du mener jeg burde tatt opp?

Tusen takk for at du stilte opp.